

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ Κ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1971 | ΑΡΙΘ. 21

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο Ν

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α'

XLV. Φιλόνεικοί ἐστε, ἀδελφοί, καὶ ζηλῶται περὶ τῶν
ἀνηκόντων εἰς σωτηρίαν. 2. ἐνκεκύφατε εἰς τὰς ἱεράς
γραφάς, τὰς ἀληθεῖς, τὰς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου.
3. ἐπίστασθε, ὅτι οὐδὲν ἄδικον οὐδὲ παραπεποιημένον
5 γέγραπται ἐν αὐταῖς. οὐχ εὐρήσετε δικαίους ἀποβεβλη-
μένους ἀπὸ ὁσίων ἀνδρῶν. 4. ἐδιώχθησαν δίκαιοι, ἀλλ'
ὑπὸ ἀνόμων· ἐφυλακίσθησαν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνοσίων· ἐλιθά-
σθησαν ὑπὸ παρανόμων· ἀπεκτάνθησαν ἀπὸ τῶν μιαρὸν
καὶ ἄδικον ζῆλον ἀνειληφότων. 5. ταῦτα πάσχοντες εὐ-
10 κλεῶς ἤνεγκαν. 6. τί γὰρ εἵπωμεν, ἀδελφοί; Δανιήλ ὑπὸ
τῶν φοβουμένων τὸν Θεὸν ἐβλήθη εἰς λάκκον λεόντων;
7. ἡ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ ὑπὸ τῶν θρησκευ-
όντων τὴν μεγαλοπρεπὴ καὶ ἑνδοξον θρησκείαν τοῦ ὑψί-
στου κατείρχθησαν εἰς κάμινον πυρός; μηθαμῶς τοῦτο
15 γένοιτο. τίνες οὖν οἱ ταῦτα δράσαντες; οἱ στυγητοὶ καὶ

1. Πρβ. Βαρν. 17,1. 10. Πρβ. Δανιήλ 6,15-18 12. Δανιήλ 3,19 ἐ.
Πρβ. Α' Τιμ. 3,9. Β' Τιμ. 1,3. Ρωμ. 11,36. Έβρ. 13,21.
1 ἐστε: ἐστὲ ΙΚΣ: ἐσται Α | 2 ἱεράς: λ. Α | 5 γέγραπται ΑΣ: γέγραπτο Ι:
ἐστὶν Κ (Λ;) 8. πο Α: ἀπὸ Ι | μιαρὸν ΙΛ: μιαρῶν ΑΣ: λ. Κ | καί: λ. Κ |
10 εἵπωμεν: εἰπομεν Α: εἵπομεν Ι(Κ;): dicimus Α: εἵπω Σ.

πάσης κακίας πλήρεις εἰς τοσοῦτο ἐξήρισαν θυμοῦ, ὥστε τοὺς ἐν ὁσίᾳ καὶ ἀμώμῳ προθέσει δουλεύοντας τῷ Θεῷ εἰς αἰκίαν περιβαλεῖν, μὴ εἰδότες, ὅτι ὁ ὕψιστος ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστὴς ἐστὶν τῶν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει
 20 λατρευόντων τῷ παναρέτῳ ὀνόματι αὐτοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 8. οἱ δὲ ὑπομένοντες ἐν πεποιθήσει δόξαν καὶ τιμὴν ἐκκληρονόμησαν, ἐπλήρθησάν τε καὶ ἔγγραφοι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

21. Πρβ. Ψαλμ. 68,29. Λουκ. 10,20. Ἐβρ. 12,23. Φιλιπ. 4,3. Ἀποκ. 3,5.

16 εἰς: λ. I | 21 τῶν αἰώνων: λ. I | 23 ἔγγραφοι ΙΚΣ: επαφροι Α | 24 αὐτοῦ ΙΚΣ: αὐτῶν Α | ἀμήν: λ. ΚΣ.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

(Ἀπόδοσις εἰς ἀπλὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν).

XLV. Νὰ εἰσθε φιλόνικοι (φιλότιμοι, προσπαθοῦντες μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποδείξητε τὸ δίκαιόν σας, ὡς ἀληθεῖς χριστιανοί), καὶ ζηλωταὶ (ἀξιοζήλευτοι, ἀξιοθαύμαστοι) δι' ὅλα, ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν σωτηρίαν (δι' ὅλας τὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν σας). 2. Ἔχετε ἐγκύψει (ἐμελετήσατε εἰς βάθος) εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς, τὰς ἀληθινὰς (αἱ ὁποῖαι περιέχουν τὰς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ), τὰς θεοπνεύστους (ποὺ συνεγράφησαν τῇ ἐμπνεύσει τοῦ Ἀγίου Πνεύματος). 3. Γνωρίζετε καλῶς, ὅτι τίποτε δὲν ἔχει γραφῇ εἰς αὐτὰς ἄδικον ἢ ποὺ νὰ ἔχη παραποιηθῇ (παραχαραχθῇ καὶ διαστραφῇ). Δὲν θὰ εὑρετε (εἰς τὰς Ἀγ. Γραφάς) δικαίους ποὺ νὰ ἔχουν ἐκδιωχθῇ ἀπὸ ὁσίους (ἀγίους) ἀνδρας. 4. Κατεδιώχθησαν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' ἀπὸ ἀνόμους (ἁμαρτωλοὺς)· ἐφυλακίσθησαν, ἀλλ' ἀπὸ ἀνοσίους (ἀσεβεῖς)· ἐλιθοβολήθησαν ἀπὸ

παρὰ νόμους, ἐφρονεύθησαν (μαρτυρήσαντες) ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐνδυθῆ σιχαμερόν καὶ ἄδικον φθόνον. 5. Ἐνῶ δὲ ἔπασχον ὅλα αὐτὰ τὰ μαρτύρια (οἱ ἅγιοι ἄνδρες), τὰ ὑπέφερον ἐνδόξως. 6. Τί λοιπὸν θὰ εἴπωμεν, ἀδελφοί; Ὁ Δανιὴλ ἐρρίφθη εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἐφοβοῦντο τὸν Θεόν; 7. Ἡ δὲ Ἀνανίας καὶ ὁ Ἀζαρίας καὶ ὁ Μισαήλ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ καμίνι, τὸ ἀναμμένο μὲ φωτιά ἀπὸ θρησκείοντας (ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ εἶχον πίστιν) εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐνδοξον Θρησκείαν τοῦ Ὑψίστου; Κάθε ἄλλο! Μὴ γένοιτο τοῦτο! Ποῖοι λοιπὸν ἦσαν ἐκεῖνοι, ποὺ διέπραξαν ταῦτα; Οἱ θεομίσητοι καὶ οἱ γεμάτοι ἀπὸ κάθε κακίας εἰς τέτοια μανίαν κατήντησαν, ὥστε νὰ βασανίζουν ἐκείνους, ποὺ ἐδούλευαν εἰς τὸν Θεὸν μὲ πρόθεσιν ἁγίαν καὶ ἁμωμον (ἁγνήν καὶ καθαρὰν), χωρὶς νὰ γνωρίζουν, ὅτι ὁ Ὑψιστος εἶναι ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστὴς ἐκείνων, ποὺ μὲ καθαρὰν συνείδησιν λατρεύουν τὸ πανάρετον (τὸ πανάγιον) Ὀνομα Αὐτοῦ· εἰς τὸν Ὅποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν! 8. Ὅσοι δὲ ὑπομένουν μὲ πεποίθησιν (εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ) ἐκκληρονόμησαν δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ ὑπερυψώθησαν καὶ ἐνεγράφησαν ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν μνήμην Αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως τῶν γνωστοποιούν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἰρηται Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς τῶν, σημειουμένης ἀπαιτήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστή δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἀνοίγουν τὰς πύλας τῶν τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα. Οἱ ἑφημέριοι τῶν Ναῶν, εἰς τοὺς ὁποίους λειτουργοῦν ταῦτα, καλὸν εἶναι νὰ προετοιμάσουν ἐγκαίρως τοὺς γονεῖς διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν τέκνων τῶν εἰς αὐτά. Τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα διαπλάττουν τὸ χριστιανικὸν ἦθος τῶν παιδιῶν καὶ τὰ καθιστοῦν συνειδητὰ καὶ ζῶντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐγγραφή καὶ ἡ τακτικὴ προσέλευσις εἰς τὰ Σχολεῖα ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ κυρίως τοὺς γονεῖς. Αἱ πρὸς αὐτοὺς τοὺς τελευταίους λοιπὸν νουθεσίαι καὶ προτροπαί, ἐκ μέρους τοῦ καλοῦ ποιμένος, ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ κατηχητικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυριωτέρων μελημάτων τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς γονεῖς, ὁ ἑφημέριος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν σωτήριον αὐτὴν προσέλευσιν.

Εἰς χεῖράς των.

Ὁρθῶς συνεστήθη δι' ἐγκυκλίου εἰς τοὺς ἑφημερίους τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, ὅπως ἐνημερῶνουν τὰ ἐκκλησιάσματά των ἐπὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν συνθηκῶν λειτουργίας τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν προετοιμασίαν ἀξίων καὶ ἱκανῶν ἱερέων πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμαντικοῦ καὶ ἀγιαστικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. «Αἱ Ἱερατικαὶ Σχολαὶ - τονίζει ἡ ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἑφημερίους - ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐθδύνην καὶ πνοὴν τῆς Ἐκκλησίας ὀργανοῦνται καὶ ἀναμένουν τοὺς καρποὺς τῶν ἰδικῶν σας προσπαθειῶν, διὰ νὰ ἀποδώσουν τοὺς ἰδικούς των». Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἐκκλησις αὕτη θὰ εὖρη τὴν δέουσαν ἀπήχησιν μετὰ τῶν ἑφημερίων. Οὗτοι, πράγματι, εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπισημαίνουν τὰς ἱερατικὰς κλίσεις εἰς τὴν νεότητα καὶ ἔχουν καθήκον νὰ τὰς ἐνθαρρύνουν καὶ κατευθύνουν, ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἐκκλησία μας μεμορφωμένα στελέχη διὰ τῶν Ἱερατικῶν τῆς Σχολῶν.

Τὸ ἀφυπνιστικὸν κήρυγμα.

Κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτάς, ὡς καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν ἐκτάκτων Ἀκολουθιῶν (γάμων, βαπτίσεων, κηδεῶν, μνημοσύνων κ.λ.π.), προσέρχονται εἰς τοὺς Ναοὺς ἄνθρωποι μὴ ἐκκλησιαζόμενοι ἄλλοτε.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΑΙ ΑΞΙΑΙ

Ε'

Μόνον ἡ ἐντολὴ «Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ» (Ἐξ. κ', 16) εἶναι τὸ ἐχέγγυον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἀληθοῦς ρεαλισμοῦ εἰς τὴν Τέχνην. Μόνον ὁ ἠθικὸς καλλιτέχνης θὰ συγκεντρῶνῃ εἰς τὴν πυρίνην ἐστίαν τοῦ φακοῦ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του ἔργου πάσας τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀληθείας καὶ θὰ δύναται νὰ συλλαμβάνῃ διαισθητικῶς καὶ νὰ προβάλλῃ πάσας τὰς ἀληθεῖς μυστικές, ἀοράτους καὶ συχνάκις πολυπλόκους ψυχολογικάς καὶ κοινωνικάς προϋποθέσεις, προεκτάσεις, συναρτήσεις, ἐπιπτώσεις καὶ συνεπείας τοῦ Κακοῦ κατὰ τρόπον ἀντικειμενικόν. Δυστυχῶς ὑπάρχουν θεατρικὰ ἢ κινηματογραφικὰ ἔργα ἢ καὶ ἔργα τῆς τηλεοράσεως, τὰ ὅποια ἀσκοῦν ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ψυχὰς νέων καὶ ἐνηλίκων οὐ μόνον διότι ἔχουν ἀπαραδέκτους σκηνάς, ἀλλὰ καὶ διότι πρὸ πάντων παρουσιάζουν μίαν ψευδῆ ἀτμόσφαιραν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ καταπάτησις τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν παρουσιάζεται ὡς ἐξόχως γοητευτικὴ, σαγηνευτικὴ, δελεαστικὴ, ἐρεθιστικὴ.

Ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης, ἐναρμονίζων αἰσθητικὰ καὶ ἠθικὰ βιώματα, εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸς ἄνθρωπος μὲ αἴσθημα κοινωνικῆς εὐθύνης. Ἀρχὴ τοῦ δέν εἶναι μόνον τὸ «Οὐ ψευδο-

Εἰς αὐτὰς τὰς ψυχὰς, ἀνυπόπτους διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ὠραιότητα τῆς συνειδητῆς χριστιανικῆς ζωῆς, δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ὄντως σωτήριον τὸ λεγόμενον ἀφντιστικὸν κήρυγμα. Τὸ εἶδος αὐτὸ κηρύγματος, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ ὅρος, ἔχει σκοπὸν νὰ ἀφντισθῇ τοιαύτας ἀνυπόπτους ψυχὰς καὶ νὰ τὰς ἐλκύσῃ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ὥστε νὰ ἀναπτύξουν μετ' Αὐτῆς δεσμοὺς μονιμοτέρους καὶ βαθυτέρους. Εἶναι ἐν κήρυγμα ἀπλοῦν, θερμόν, διακριτικόν, τὸ ὁποῖον κάμνει νὰ ἀποδειχθῇ ἀληθὲς εἰς τὴν πρᾶξιν τὸ ρηθὲν ὑπὸ ἀρχαίον διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκ φύσεως χριστιανή. Τοιαῦτα λοιπὸν κηρύγματα δέν πρέπει, ὅσάκις δίδεται ἡ εὐκαιρία, οἱ καλοὶ ποιμένες νὰ παραλείπουν, διὰ νὰ φέρουν οὕτω καὶ ἄλλα πρόβατα εἰς τὴν νοητὴν ποιμήνην.

μαρτυρήσεις», ἀλλὰ καὶ τὸ «Οὐ φονεύσεις». Γνωρίζει, ὅτι ἡ θανάτωσις τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ τῶν ψυχῶν εἶναι πολλάκις ἔγκλημα φοβερώτερον τοῦ σωματικοῦ φόνου. Ἔχει ὑπ' ὄψιν του, ὅτι ἡ Τέχνη εἴτε διὰ τῆς προκαλουμένης ὑπ' αὐτῆς πνευματικῆς ἀλληλοεισόδους καὶ αἰσθητικῆς συμπαθείας (Einfühlung), ἥτις ὑποβοηθεῖ τὴν συνήχησιν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν βιωματικὴν μετάστασιν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου, εἴτε διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς μυστικῆς θεωρίας (Contemplatio), καθ' ἣν ἐν ἐκστάσει ἐπιλανθανόμενοι ἡμῶν αὐτῶν ἐποπτεύομεν μετὰ ἐσωτερικοῦ θαυμασμοῦ τὰς πράξεις τῶν ἡρώων τοῦ ἔργου τούτου, εἴτε διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐσωτερικῆς μιμήσεως καὶ παραγωγῆς ἐντὸς ἡμῶν συναισθηματικῶν σκιρτημάτων ἀναλόγων ἢ καὶ ὁμοίων πρὸς τὰ ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ ἔργῳ διαζωγραφούμενα, — ἡ Τέχνη λοιπὸν διὰ μιᾶς τῶν ὁδῶν τούτων, ὅταν ἐξωραΐζη τὸ κακόν, εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ πνευματικὴν φθορὰν καὶ ἠθικὰ ἐρείπια, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι «ἐγκτεται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ» (Γεν. η', 3). Καὶ ἡ ἀρχὴ λοιπὸν «Οὐ φονεύσεις» (Ἐξ. κ', 15) ἔχει τεραστίαν σημασίαν εἰς τὴν Τέχνην τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσα αὕτη, ὡς συμβαίνει κατὰ κανόνα, δὲν ἀπευθύνεται εἰς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς καὶ μεμνημένους, ἀλλ' εἰς τὰς εὐρείας μάζας τοῦ λαοῦ. Ὡς ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας ἢ τυχόν τοῦ δόγματος «Ἡ χημεία διὰ τὴν χημείαν» δὲν δυνάμεθα νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ὑπὸ τῶν ναζιστῶν κατασκευὴν σάπωνος ἐκ τῶν Ἑβραίων, ὅσον καὶ ἐὰν τοῦτο εἶναι ἐν χημικὸν κατόρθωμα, τοιοῦτοτρόπως δὲν δυνάμεθα νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν φθοροποιὸν ἀσυδοσίαν τῆς Τέχνης ἐν ὀνόματι τοῦ δόγματος «ἡ Τέχνη διὰ τὴν Τέχνην». Τὸ σύνθημα ἡμῶν πρέπει νὰ εἶναι: «ἡ Τέχνη διὰ τὸν ἄνθρωπον», ὡς ἐπίσης «ἡ Ἐπιστήμη, ἡ Χημεία διὰ τὸν ἄνθρωπον» κ.ο.κ. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ Τέχνη ἔνεκα τῆς διατυμπανιζομένης αὐτονομίας της οὐδένα ἄλλον ἔχει σκοπὸν ἐκτὸς τῆς ἀπολαύσεως τοῦ ὡραίου, εἶναι φανερόν, ὅτι ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον αὕτη δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τεθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καταστροφῆς τῶν ἄλλων ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ιδίως τῶν ἀξιῶν τοῦ ἠθικῶς ἀνωτέρου καὶ τοῦ Ἀγίου. Πᾶσα δημιουργία,

ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐναρμονισθῇ εἰς τὴν ὀργανικὴν ὁλότητα τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι τι ἀντιπολιτιστικόν· δὲν εἶναι ἀξία, ἀλλ' ἀπαξία. Δι' αὐτό, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ὁμιλοῦντος, οὐδεμία Αἰσθητικὴ εἶναι δυνατόν νὰ δικαιολογήσῃ λ.χ. τὸ ὅτι σκηνοθετοῦν τραυματίζουν βαναύσως ψυχὰς ἀνηλίκων παιδίων, χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ εἰς ἀναπαράστασιν σεξουαλικῶν σκηνῶν.

Ἡ κλεψύδρα δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰ ἠθικοαισθητικὰ ζητήματα, ἅτινα συνδέονται εἴτε μὲ τὴν διὰ τῆς Τέχνης ἐξεικόνισιν τῆς γενετησίου ζωῆς ἢ τῶν γυμνῶν σωμάτων, εἴτε μὲ τὴν χρῆσιν προσώπων ὡς γυμνῶν «μοντέλλων» κατὰ τὴν ὥραν τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Αἱ ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαι ἀρχαὶ δίδουν καὶ ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων τὴν σχετικὴν ἀπάντησιν. Ἐπίσης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐξεικόνισιν, οὐδέποτε πρέπει νὰ προσβάλληται ἡ κατὰ τὸν Herder νεωτάτη ἐκ τῶν Χαρίτων, τ. ἔ. ἡ Αἰδώς, ἥτις συντελεῖ εἰς τὸν ἐξευγενισμόν τῆς βιολογικῆς σφαίρας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ εἰς τὴν περιβολὴν αὐτῆς διὰ τοῦ πέπλου τοῦ θείου μυστηρίου.

Ἐπειτα θὰ ἔπρεπε ἀκόμη νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία κατεδίκασε τὸν Μανιχαϊσμόν, ὅστις περιφρονεῖ τὸ σῶμα, καὶ παρὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀναγνώρισιν ἐν τῇ Δύσει πολλῶν καλλιτεχνικῶν παραστάσεων τοῦ γυμνοῦ, αἱ ὁποῖαι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νατουραλιστικὴν φωτογραφίαν, πνευματοποιοῦν καὶ ἐξευγενίζουν τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλασθὲν σῶμα καὶ ἀφαιροῦν ἐξ αὐτοῦ πᾶν αἰσθησιακὸν θέλγητρον (πρβλ. Conrad Gröber, Handbuch der religiösen Gegenwartsfragen, Freiburg im Breisgau 1940, σελ. 369 καὶ R. Egenter, Nacktheit ἐν Lexikon für Theologie und Kirche, τόμ. 7, Freiburg 1962, στ. 773), — παρὰ ταῦτα, λέγομεν, ὑπάρχουν σοβαροὶ ἐκπρόσωποι τῆς Αἰσθητικῆς, οἵτινες, ὁρμώμενοι οὐχὶ ἐκ θρησκευτικῶν, ἀλλ' ἐκ καθαρῶς ψυχολογικῶν καὶ αἰσθητικῶν προϋποθέσεων, συνιστοῦν τὴν ἐν τῇ Τέχνῃ μεμετριάσμενην χρῆσιν τοῦ ἐρωτικοῦ στοιχείου ἢ τοῦ γυμνοῦ, τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀπομάκρυνσιν τῆς προσοχῆς τῶν παιδίων καὶ τῶν μὴ ἐχόντων πνευματικὴν ὀριμότητα διὰ τῆς κατὰ τὸ δυνατόν περι-

ωρισμένης κυκλοφορίας τῶν ἔργων τούτων ἢ ἐγκλείσεως αὐτῶν εἰς εἰδικὰς αἰθούσας ἐν τοῖς μουσείοις. Κατὰ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος αἰσθητικούς, καὶ εἰς τὰ πνευματικώτερα ἐκ τῶν ἔργων τούτων, ἅτινα ἐξαυλῶνουν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, παρουσιάζοντα αὐτὸ μὲ οὐράνια χρώματα καὶ οὐρανίους τόνους, δὲν ἐκλείπει παντελῶς «ὁ αἰσθησιακὸς σπινθήρ», ἐνῶ, ἐξ ἄλλου, ἡ Τέχνη, καὶ ἐὰν κατορθώσῃ ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ ἔργῳ νὰ μεταβάλλῃ τὸ αἰσθησιακὸν εἰς ὅλως οὐράνιον καὶ πνευματικόν, δὲν εἶναι δυνατόν παραλλήλως νὰ μεταμορφώσῃ καὶ ἀναγεννήσῃ τελείως τὴν καρδίαν πολλῶν ἀδυνάτων ἢ ἀμορφῶτων ἀνθρώπων. Ἀπὸ τοιαύτης σκοπιᾶς πολλοὶ αἰσθητικοὶ ἔχουν ἐπιφυλάξεις διὰ τὴν πνευματικότητα πολλῶν γυμνῶν παραστάσεων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου καὶ ἀρχιερέως τῆς λατρείας τοῦ γυμνοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Τοιαῦται παραστάσεις εἶναι ἡ σκηνὴ τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ἡ δημιουργία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν Σιζτίτιαν, ὁ Δαβὶδ τῆς Φλωρεντίας, ἡ ἁγία Οἰκογένεια καὶ πολλοὶ ἄλλοι (πρβλ. Magnus Künzle, Ethik und Ästhetik, Freiburg im Breisgau 1910, σελ. 268, 270-273, 312).

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΙΕΡΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΚΛΗΡΙΚΩΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Π Ρ Ο Σ Κ Λ Η Σ Ι Σ

Συμφώνως τοῖς ἄρθροις 8,15 καὶ 29 τοῦ Καταστατικοῦ ἡμῶν καλοῦμεν ἅπαντας τοὺς Κληρικοὺς τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν εἰς Γεν. Συνέλευσιν τὴν 17-11-1974, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 10ην π.μ. ἐν τῷ ἱ. ναῷ Μεταμορφώσεως Σωτῆρος-Πλάκας μὲ θέμα: Ἀπολογισμὸς—ἐκλογὴ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18-10-1974.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ

ΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Ἀπόσπασμα Πρακτικοῦ Δ. Ἱερᾶς Συνόδου
Περίοδος 116η, Συνεδρία ΡΜΕ' (17-9-1971).

15. Ἀκολουθῶς, ὁ Σεβ. Διδυμοτείχου, Πρόεδρος τοῦ Μ.Σ.Ε. ἐπὶ τῆς διοργανώσεως τοῦ Ποιμαντικοῦ ἔργου, εἰσηγήθη ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ὁργανώσεως τῶν κατὰ Μητροπόλεις Ἱερατικῶν Συνεδρίων.

Ἡ Ἱ. Σύνοδος μεθ' ἱκανοποιήσεως λαβοῦσα γνῶσιν τῆς ὡς ἂν εἰσηγήσεως, ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας Αὐτῆς τῷ Σεβ. Διδυμοτείχου διὰ τὴν ἐμπεριστατωμένην μελέτην τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου θέματος, ἐνέκρινε τὸ περιεχόμενον τῆς εἰσηγήσεως, καθορίσασα ὡς θέμα τῶν Ἱερατικῶν Συνεδρίων διὰ τὸ ἡμερολογιακὸν ἔτος 1972 τὸ ἐν αὐτῇ προτεινόμενον: Ἡ Ἐκκλησία ὡς Σῶμα Χριστοῦ, ἐντεिलाμένη τήν, μετ' ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου, δημοσίευσιν τῆς ἐν λόγῳ εἰσηγήσεως διὰ τοῦ δελτίου («Ἐφημέριος»).

Πρὸς

Τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ὑποεπιτροπὴ Ποιμαντικῆς Ἑνοριακῆς διοργανώσεως τῆς Μ.Σ.Ε. ἐπὶ τοῦ Ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, μελετήσασα τὸ θέμα τῆς ὁργανώσεως τῶν κατὰ Μητροπόλεις Ἱερατικῶν Συνεδρίων, κατέληξεν εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα, τὰ ὅποια καὶ ὑποβάλλει τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ πρὸς τελικὴν ἀπόφασιν καὶ ἔγκρισιν.

Α'. Ἱστορία — Σκοπός.

Ὁ θεσμὸς τῶν Ἱερατικῶν Συνεδρίων, γνωστὸς καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἔχει λειτουργήσει ἀποδοτικῶς καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἑλλαδικῇ Ἐκκλησίᾳ ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ Καλλιγᾶ.

Σκοπὸς τῶν Ἱ.Σ. εἶναι: α) Ἡ στενωτέρα σύσφυξις τῶν δεσμῶν τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ἀδελφότητος καὶ κοινωνίας τόσον μεταξὺ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τῶν Πρεσβυτέρων, ὅσον καὶ τῶν Πρεσβυτέρων μετ' ἀλλήλων.

β) Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καθοδήγησις τῶν Πρεσβυτέρων.

γ) Ἡ ἐκ μέρους τῶν Πρεσβυτέρων ἐνημέρωσις τοῦ Ἐπισκόπου ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων ποιμαντικῶν προβλημάτων τῶν ὑπ' αὐτῶν ποιμανομένων ἐνοριῶν καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων ἐπὶ τῆς ὁρθῆς ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν. Δέον νὰ μὴ παραθεωρῇται, ὅτι οἱ Πρεσβύτεροι εἶναι κατ' ἀρχαιοτάτην παράδοσιν οἱ ex officio σύμβουλοι τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῆς παρὰ τὸ Σύνθρονον θέσεως αὐτῶν.

δ) Ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἐπιμόρφωσις καὶ θεολογικὴ ἐνημέρωσις τῶν Συνέδρων ἐπὶ τῶν τρεχόντων ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων.

Β'. Ὁ ρ γ ά ν ω σ ι ς τ ῶ ν Σ υ ν ε δ ρ ί ω ν .

Τὴν ὁργάνωσιν τῶν Ἱ.Σ. ἀναλαμβάνουν, ὡς γνωστόν, αἱ Ἱ. Μητροπόλεις. Δυσκολίαι παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων ὁμιλητῶν καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων θεμάτων. Ἐλλείψει ὁμιλητῶν μὲ βαθυτέραν θεολογικὴν κατάρτισιν, αἱ εἰσηγήσεις συνήθως στεροῦνται τῆς ἀναγκαίας θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιολογικῆς ὑποδομῆς, ἔχουσαι ἡθικιστικὸν ἢ κοινωνικὸν μόνον χαρακτῆρα. Τοῦτο δὲν βοηθεῖ τοὺς συνέδρους νὰ προχωρήσουν εἰς τὸν πυρῆνα τῶν θεμάτων. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τούτου ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει νὰ ληφθοῦν τὰ ἐξῆς μέτρα:

α) Νὰ προτείνεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐν ἐνιαῖον βασικὸν θέμα κατ' ἔτος δι' ὅλα τὰ ἀνά τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος Ἱ. Συνέδρια, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν τοῦτο οἱ Σεβ. Μητροπολῖται. Τὸ βασικὸν θέμα θὰ ἀναλύεται εἰς τρεῖς ἐπὶ μέρους εἰσηγήσεις. Οἰκοθεν νοεῖται, ὅτι πέραν τῶν τριῶν βασικῶν εἰσηγήσεων οἱ ἐκασταχοῦ Σεβ. Μητροπολῖται δύνανται νὰ ἀφιερῶν καὶ ἄλλας εἰσηγήσεις ἐπὶ θεμάτων, κατὰ τὴν κρίσιν των σοβαρῶν, διὰ τὴν ὑπ' αὐτοὺς Ἱερὰν Μητρόπολιν.

β) Οἱ μέλλοντες νὰ ἀναλάβουν τὰς τρεῖς βασικὰς εἰσηγήσεις καλὸν εἶναι, ὅπως προτείνωνται ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων Σεβ. Μητροπολιτῶν εἰς τὴν Μ.Σ.Ε. Π/Ε, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς συγκεντρώσεως τῶν εἰσηγητῶν ἐν Ἀθήναις διὰ τὴν

παρακολούθησιν ὀλιγοήμερου ἐπιμορφωτικοῦ, ἐπὶ τοῦ βασικοῦ θέματος, Σεμιναρίου. Οἱ διδάσκοντες εἰς τὸ Σεμινάριον θὰ ἐφοδιάσουν τοὺς εἰσηγητὰς μὲ τὴν ἀναγκαίαν βιβλιογραφίαν, σχεδιαγράμματα, εἰσηγήσεις καὶ θὰ συζητήσουν ἀπὸ κοινοῦ τὸν καλλίτερον τρόπον προσφορᾶς τῶν εἰσηγήσεων.

γ) Ὅσοι ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα ἀποστολῆς τῶν καταλλήλων προσώπων διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ Σεμιναρίου, δύνανται νὰ ζητοῦν τὴν παρὰ τῆς Μ.Σ.Ε. Π/Ε ἀποστολὴν καταλλήλων εἰσηγητῶν. Ἡ Μ.Σ.Ε. θὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἐξέυρεσιν καὶ ἐκπαιδεύσιν καταλλήλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἔχουν τὴν εὐχέρειαν τῆς μεταβάσεως εἰς τὰς ἐπαρχίας κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὁργανώσεως τῶν συνεδρίων πρὸς ἀνάληψιν τῶν εἰσηγήσεων. Οὗτοι θὰ εἶναι, τρόπον τινά, θεολογικοὶ σύμβουλοι τῶν Ἱερατικῶν Συνεδρίων.

Γ'. Προτεινόμενον θέμα διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Ὡς πρῶτον θέμα ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὰ ἑξῆς: Ἡ Ἐκκλησία ὡς Σῶμα Χριστοῦ.

Τὸ βασικὸν τοῦτο θέμα θὰ ἀναλυθῇ εἰς τρεῖς εἰσηγήσεις: α) Τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Προϊστορία καὶ ἱδρυσις τῆς Ἐκκλησίας. Οὐσία τῆς Ἐκκλησίας. Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ζῶμεν σήμερον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς Σῶμα Χριστοῦ;

β) Ἡ Θεία Εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἱερὰ μυστήρια ὡς πηγαὶ τῆς θεανθρωπίνης ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ θεολογικὴ σημασία τοῦ ἐκκλησιασμοῦ. Αἵτια μὴ ἐκκλησιασμοῦ καὶ μὴ συμμετοχῆς τῶν πιστῶν εἰς τὰ ἱερὰ μυστήρια. Μέτρα προσεγγίσεως τῶν πιστῶν εἰς τὴν λειτουργίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὰ ἱερὰ μυστήρια.

γ) Ἡ ἐπισκοπὴ καὶ ἡ ἐνορία ὡς τοπικὴ Ἐκκλησία. Ἡ θέσις τοῦ Ἐπισκόπου, τῶν Πρεσβυτέρων, τῶν Διακόνων καὶ τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ Ἐκκλησιολογικὴ σημασία τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου. Τρόποι ἀναζωπυρήσεως τῆς ζωῆς τῆς ἐνορίας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξέλεξεν ὡς πρῶτον τὸ θέμα περὶ Ἐκκλησίας, διότι πιστεύει, ὅτι ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου θεολογίας ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Σήμερον εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ μία ὀρθὴ τοποθέτησις τῶν πραγμάτων καὶ νὰ κατανοηθῇ ὀρθοδόξως τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Πᾶσα

ΜΟΝΙΜΟΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Δ'. ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΩΝ

Ἡ Μόνιμος Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Διοργανώσεως τοῦ Ποιμαντικοῦ Ἔργου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ Αὐτῆς, ὅπως ἐνισχύσῃ τὸ ἔργον τῶν Ἱεροκηρύκων τῆς Ἐκκλησίας καὶ παντὸς ἀσχολουμένου περὶ τὴν διακονίαν τοῦ Θ. Κηρύγματος, προβαίνει εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν Εἰσηγήσεων τοῦ Δ' Συνεδρίου Ἱεροκηρύκων, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν περίοδον 23-25 Σεπτεμβρίου 1970 ἐν Ἀθήναις, ἀσχοληθὲν μὲ τὸ «Περὶ Ἀθεΐας» πρόβλημα. Εἰς τὴν δημοσίευσιν ταύτην θὰ καταχωρηθῶσιν ἐν τοῖς ἐπομένοις αἱ κάτωθι εἰσηγήσεις:

1. Ὑπὸ καθηγητοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη:
Ἐμφάνισις καὶ ἀντιμετώπισις τῆς συγχρόνου ἀθεΐας.

2. Ὑπὸ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος κ. Νικοδήμου:
Μορφὲς τῆς συγχρόνου ἀθεΐας.

3. Ὑπὸ Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Καθρεπτίδου:
Τὰ ἐκ τῆς ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας δημιουργούμενα εἰδικὰ προβλήματα παρὰ τῇ Νεολαίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

προσπάθεια ἀνακαινίσεως τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀποτύχῃ, ἐὰν δὲν θεμελιωθῇ ἐπὶ τοῦ μόνου ἀσφαλοῦς θεμελίου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας. Τὰ πρακτικά, ἡθικὰ καὶ κοινωνικὰ θέματα λαμβάνουν τὰς ὁρθὰς διαστάσεις των καὶ τὴν δέουσιν λύσιν μόνον, ὅταν φωτισθοῦν ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας καὶ Ἐκκλησιολογίας. Αἱ προταθεῖσαι ἐπὶ μέρους τρεῖς εἰσηγήσεις θέτουν πρῶτον τὸ θέμα θεολογικῶς καὶ θεωρητικῶς, διὰ νὰ προχωρήσουν ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν πρακτικὴν πλευράν, ἣ ὁποία δὲν δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ ὁρθῶς χωρὶς τὴν θεολογίαν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ προσφορὰ τῆς θεολογίας εἰς τὰς εἰσηγήσεις αὐτὰς δὲν θὰ γίνῃ κατὰ τρόπον ξηρὸν καὶ ἀκαδημαϊκόν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον πατερικόν, ἥτοι ζῶντα, προσιτόν, κατανοητόν καὶ προσηρμοσμένον εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν συνέδρων.

4. Ὑπὸ Σεβ. Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Ἀλεξάνδρου:

Τρόποι ἀντιδράσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ τῆς Θρησκευτικῆς ἀδικοφρορίας.

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ἀνωτέρω εἰσηγήσεων, θὰ ἀκολουθήσουν καὶ τὰ ἀνάλογα πορίσματα ἐπὶ τοῦ Δ' Συνεδρίου Ἱεροκηρύκων.

Ἐκ τῆς Γραμματείας τῆς Μ.Σ.Ε. /Δ.Π.Ε.

ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΘΕΪΑΣ

Ἐνα κύμα ἀθεΐας ἀπλώνεται γύρω-γύρω εἰς τὸν πλανήτην. Τείνει νὰ γίνῃ τὸ πνευματικὸν καθεστῶς τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὴν μιστὴν οἰκουμένην *de jure*, εἰς τὴν ἄλλην μιστὴν *de facto* ἡ ἀθεΐα ἔρχεται νὰ γίνῃ καθεστῶς, καθεστῶς μάλιστα ποῦ ἀξιοῖ σεβασμόν. Νὰ μὴ θίξωμεν τοὺς ἀθέους. Νὰ μὴ προσβάλωμεν τὴν εὐθιξίαν των. Εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην ἀπαγορεύεται νὰ ἀπογγελοῖται μία προσευχὴ εἰς τὸ σχολεῖον, διὰ νὰ μὴ πᾶμε κόντρα εἰς τὸν ἀθεϊσμόν. Ἀκόμη καὶ πέρυσι ποῦ ἐπραγματοποιήθη προαιώνιον ὄνειρον τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὁ ἀνθρώπος ἐπάτησε τὸ πόδι εἰς τὸ φεγγάρι, πέρυσι ἐφάνη αὐτὸ ἀπὸ τὴν πλάκα, ἡ ὁποία ἐδόθη νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐλήφθη φροντίς νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμιά μνεΐα τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ Παντός, διότι ἐκρίθη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνοχληθῇ ἐκεῖνο ποῦ δικαιούται πλέον νὰ ἐπιβληθῇ ὡς καθεστῶς, νὰ μὴ ἐνοχληθοῦν οἱ ἄθεοι.

Βέβαια, ἡ ἀθεΐα δὲν εἶναι νέον πρᾶγμα. Καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα δὲν ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστος. Ἀλλὰ ἡ σημερινὴ ἀθεΐα ἔχει μερικὰ γνωρίσματα ἰδιαίτερα, τὰ ὁποῖα τὴν ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν ἀθεΐαν ἄλλων ἐποχῶν.

Πρῶτον, ὁ σημερινὸς ἀθεϊσμός εἶναι κάτι, ποῦ θὰ τὸ πῶ ἀ γ ρ ἄ μ μ α τ ο ς ἀθεϊσμός. Θὰ κατανοηθῇ εὐχερέστερον τοῦτο, ἐὰν συγκρίνωμεν τὸν σημερινὸν ἀθεϊσμόν πρὸς τὸν ἀθεϊσμόν τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐκεῖνος ὁ ἀθεϊσμός ἦτο συνέπεια λογικῆ τοῦ ὕλισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὕλισμός διευτυπώθη ὡς μία ἐπιστημονικὴ θεωρία, ὡς μία κοσμοθεωρία, ἡ ὁποία βασίζεται εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι τὸ πᾶν εἶναι ἡ ὕλική φύσις καὶ ἡ ὕλική φύσις εἶναι τὸ πᾶν. Ἡ θεωρία δὲ αὕτῃ τοῦ ὕλισμοῦ εἶχε στηριχθῇ πολὺ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ Δαρβίνου. Γεγονὸς εἶναι πάντως, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ

ἄθεϊσμός ἦτο ὑπόθεσις ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι εἶχον κάποιαν σχέσιν μὲ τὴν ἐπιστήμην. Ἐπλανῶντο βεβαίως, ἀλλὰ, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, ἔπρεπε νὰ ξέρῃς κάποια γράμματα διὰ νὰ μπορῇς νὰ καταλάβῃς καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇς τὴν θεωρίαν αὐτήν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ ὕλισμός καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἄθεϊσμός ἦτο ὑπόθεσις ἀνθρώπων ποὺ ἤξεραν τὰ γραμματάκια τους, ἄλλο ἐὰν ἀπὸ αὐτὰ πλανώμενοι καὶ παρασυρόμενοι κατήντων εἰς τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν πλάνην. Ὁ σημερινὸς ἄθεος ὅμως οὔτε ἀπὸ ἐπιστήμην καταλαβαίνει, οὔτε ἀπὸ ἐπιστημονικὰ πειράματα παραγωγῆς τάχα ζωῆς ἐξ ἀνοργάνου ὕλης, οὔτε τὰς παρατηρήσεις τοῦ Δαρβίνου ξέρεי ἢ ὑποπτεύεται κἄν. Ὁ σημερινὸς ἄθεος εἶναι ἄθεος, διότι ἔτσι τὸ εὗρηκε. Ὁ ἓνας εἶναι ἄθεος, διότι καὶ ὁ ἄλλος εἶναι ἄθεος, διότι αὐτὸ εἶναι ἡ μόδα. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως, διότι αὐτὸ εἶπαν, ὅχι πλέον ὁ Δαρβίνος, ἀλλὰ οἱ Μπῆτλς. Μοῦ ἐδόθη πολλάκις ἡ εὐκαιρία νὰ πῶ, ὅτι τὸ νὰ εἶσαι ἄθεος ἐπὶ τέλους, διότι σὲ παρέσυρε ὁ Δαρβίνος, ἔστω καὶ παρεξηγημένος, αὐτὸ εἶναι μιὰ πλάνη καταστρεπτικὴ. Ἀλλὰ τὸ νὰ εἶσαι ἄθεος, διότι τὸ εἶπε ὁ Λένον ἢ ἡ Μπριζίτ Μπαρντῶ, αὐτὸ εἶναι ἓνα κατάντημα. Καὶ αὐτὸ τὸ κατάντημα εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς νοοτροπίας, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ σήμερον εἰς τὸν Δυτικὸν πολιτισμὸν.

Δεύτερον, ὁ ἄθεϊσμός ὁ σημερινὸς εἶναι πα ρ ά γ ω γ ο ς. Ὁ ἄθεϊσμός γενεῶν περασμένων ἦτο π ρ ω τ ό τ υ π ο ς. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς: Ἐκεῖνος ποὺ ἦτο ἄθεος εἰς περασμένας γενεάς, ἦτο ἄθεος, διότι αὐτὸς ἐξέλεξε τὴν ἀθεϊαν καὶ διέκοψε τὰς σχέσεις του μὲ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν παράδοσιν ποὺ τοῦ εἶχαν δώσει οἱ γονεῖς του. Οἱ ἄθεοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχαν ἀνατραφῇ κατὰ τρόπον χριστιανικόν, ἀλλὰ κατόπιν ἐν ὀνόματι... τῆς ἐπιστήμης ἀπελάττιζον τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἀνατροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐπῆραν, δὲν ἔπαυσαν ὅμως νὰ τὴν ἔχουν μέσα των τὴν ἀνατροφὴν αὐτήν, ὅταν ὥριμοι πλέον κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀπεφάσιζον νὰ στρέψουν τὰ νῶτα πρὸς τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ἀνεπιστήμονες ἢ κομιδῇ ἀγράμματοι. Σήμερα ὁ ἄθεος, ὁ σημερινὸς ἄθεος νέος, κατὰ τὴν κλασσικὴν τυπικὴν περίπτωσιν, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ σπᾶσῃ τὰς σχέσεις μὲ καμμίαν παράδοσιν οἰκογενειακὴν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἐκκληρονόμησαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των τὸν ἀθεϊσμὸν καὶ διατηροῦν, ἀπλούστατα, τὴν ἀρνητικὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ἐπῆραν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς νέους τοῦ Δυτικοῦ κόσμου εἶναι ἀβάπτιστοι, διότι οἱ γονεῖς των δὲν θέλησαν νὰ τοὺς βαπτίσουν.

Καὶ τρίτον. Ὁ ἀθεϊσμός ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἦτο ἀ σ υ ν ε π ῆ ς. Ὁ ἄθεος αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι δὲν πιστεύει εἰς Θεόν, εἰς θεῖον νόμον, εἰς θεῖον θέλημα, εἰς μέλλουσαν ζωὴν, εἰς καμμίαν πνευματικὴν

ἄξιαν, εἰς πνεῦμα, εἰς ψυχὴν, μέσα του ὅμως ὑπῆρχε τὸ οἰκοδόμημα τῆς παραδόσεως γενεῶν καὶ γενεῶν, παραδόσεως πνευματικῆς, θρησκευτικῆς. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἡ ζωὴ του δὲν ἐνεφάνιζε τὴν ἀθεϊστικὴν συνέπειαν, καὶ εἶχες ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφώναζαν ὅτι εἶναι ἄθεοι, ἀλλὰ εἰς τὸ βάθος δὲν ἦσαν. Καὶ ὁ Μάξ Νορντάου εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὸν ἄθεον πού λέγει: «Μὰ τὸν Θεὸν εἶμαι ἄθεος». Ἡ σημερινὴ γενεὰ τῶν ἀθέων, ἀντιθέτως, δὲν διαθέτει αὐτὴν τὴν παρακαταθήκην πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ ἔτσι δὲν ἔχει τίποτε νὰ τὴν ἐμποδίσῃ εἰς τὸ νὰ εἶναι ἄθεος μὲ ὅλην τὴν συνέπειαν. Δὲν ὑπάρχει Θεός, δὲν ὑπάρχουν πνευματικαὶ ἀξίαι. Ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν πνευματικαὶ ἀξίαι, δὲν ὑπάρχει ἡθικὸς φραγμός, κανένας ἡθικὸς φραγμός δὲν ὑφίσταται πλέον καὶ ἐμεῖς θὰ τὸ ἐφαρμόσωμε πέρα γιὰ πέρα αὐτό. Ὁ σημερινὸς ἄθεος ἀπὸ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Θεοῦ χωρεῖ πρὸς τὴν ἀπόρριψιν παντὸς κανόνος ἡθικοῦ, πρὸς τὸν ἀναρχισμόν, τὸν ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸν ἀναρχισμόν, πρὸς τὸ ζῶδες, πρὸς τὸ ἐγκλημα, καὶ τύπος του εἶναι ὁ περιβόητος ἐγκληματίας Μάνσον. Ἀποδείξεις εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον μετ' ἀγανακτήσεως τὸ εἶπε ἤδη ὁ Πρόεδρος Νίξον, ὅτι ἕνας ἐγκληματίας, ὅπως ὁ Μάνσον, καταντᾷ νὰ προκαλῇ τὴν συμπάθειαν τῆς κοινῆς γνώμης. Ὁ σημερινὸς ἀθεϊσμός λοιπὸν εἶναι ἀσυγκράτητος, ἑξαλλος, μὴδὲν, ἀλλὰ μὴδὲν σεβόμενος, χωρὶς κἂν προσχήματα.

Καὶ αὐτὴ ἡ ἀθεΐα μὲ τὰς μορφὰς περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο εἰδικὴ εἰσήγησις, κατὰ τὸ πρόγραμμα, αὐτὴ ἡ ἀθεΐα εἶναι ἐκεῖνη πού σήμερον ἀπειλεῖ νὰ κυβερνήσῃ πνευματικῶς τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ μάλιστα πιὸ πολὺ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ δυτικοῦ κόσμου, διότι ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀθεϊσμός εἶναι *de jure* καθεστώς, ὑπὸ τὸ κομμουνιστικὸν δηλαδὴ καθεστώς, ἐκεῖ ἡ ἀθεΐα εἶναι ὀλιγώτερον συνεπής, διότι παρεμβαίνει ἡ σκοπιμότης πλέον τοῦ Κράτους, ἡ ὁποία δίδει αὐτὴ τὰς κατευθύνσεις. Ἐδῶ, εἰς τὴν δυτικὸν κόσμον, εἶναι ἀσύδοτος ὁ ἀθεϊσμός καὶ, ἀγράμματος καθὼς εἶναι—ὅπως εἴπαμε—ἔχει τὴν ἑξαλλοσύνην τῆς ἀγνοίας, δὲν γνωρίζει ὅρια, μὴ γνωρίζων καὶ νὰ συκρατῇται.

* *

Πῶς ἀντιδρᾷ ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ κύματος τῆς ἀθεΐας ἡ σημερινὴ χριστιανοσύνη; Μά, ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ πράξει τέσσαρες τρόποι ἀντιδράσεως εἰς τὸ κύμα αὐτὸ τοῦ ἀθεϊσμοῦ.

Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι ἡ σ υ μ μ ὁ ρ ω σ ι ς πρὸς τὸ ἀθεϊστικὸν ρεῦμα. Φρικτὸν εἰπεῖν, εἰς μίαν μεγάλην μερίδα τῆς χριστιανοσύνης μέσα εἰς τὸν προτεσταντισμὸν σημειοῦται ἡ προσπά-

θεια νὰ συμμορφωθῇ ἡ χριστιανοσύνη πρὸς τὸ ἀθεϊστικὸν αὐτὸ ρεῦμα καὶ νὰ διαμορφωθῇ μιὰ χριστιανοσύνη χωρὶς Θεόν. Ἐφθασαν μάλιστα προτεστάνται θεολόγοι, μεγάλα δνόματα, νὰ εἰποῦν τὸ ἐξῆς: "Οτι ὁ κατ' ἐξοχὴν χριστιανὸς εἶναι ὁ ἄθεος. Καὶ ὁ κυριολεκτικῶς ἄθεος εἶναι ὁ χριστιανός! Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καλλύνεται ἡ πανικόβλητος ὑποχώρησις πρὸ τοῦ ρεύματος τοῦ ἀθεϊσμοῦ καὶ εἶναι γνωστὸν δά, ὅτι τὸ σύνθημα «ἀπέθανεν ὁ Θεός», (God is dead) αὐτὸ τὸ σύνθημα ἐξεπέμφθη ἀπὸ πρόσωπα, τὰ ὅποια ἰσχυρίζονται τοῦλάχιστον, ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν προτεσταντικὴν Ἐκκλησίαν. Αὕτῃ λοιπὸν ἡ συμμόρφωσις ἀποτελεῖ τὸν ἕνα ἐμφανισθέντα τρόπον ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἀθεϊστικοῦ ρεύματος.

Δεύτερος τρόπος ἀντιμετωπίσεως ἐνεφανίσθη ὁ **πανικός**. Ὁ πανικός μεταξὺ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τὴν πίστιν εἰς Θεὸν τὴν θέλουν, ἀλλὰ τὴν βλέπουν μὲ φόβον καὶ δὲν ξέρουσιν τί νὰ ποῦν. Εἰδικῶς, πανικός τοὺς καταλαμβάνει ἔναντι τῶν ἐκδηλώσεων ἐκείνων τοῦ ἀθεϊσμοῦ, αἱ ὅποια συνδέονται μὲ βιαιὰς σκηνάς. Βλέπετε εἰς τοὺς κόλπους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἕνα τέτοιον πανικόν, ἀνεχόμενον τὸ πᾶν. Ἱεροκλήρυξ, ἱερεὺς, εἰς τὸ Παρίσι, ἀνήγγειλε ὅτι θὰ κάμῃ διάλεξιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς σχέσεως τῶν δύο φύλων, ἐκθέτων, φυσικά, τὴν χριστιανικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος ἀντίληψιν. Ὅταν ἐπῆγε νὰ κάμῃ τὴν διάλεξιν, νεαροὶ τοῦ ρεύματος τοῦ ἀκράτου ἀθεϊσμοῦ, δημοκρατικώτατα σκεπτόμενοι, εἶπαν, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς κανένα νὰ λέγῃ πράγματα ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ πού λέμε ἐμεῖς, κατέβασαν ἀπὸ τὴν ἑδραν τὸν ἱεροκλήρυκα, τὸν ἔδειραν καὶ τὸν ἐγέμισαν μὲ φοῦμο. Καὶ ἐξεφράσθη μὲν ἡ λύπη τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Παρισίων διὰ τὰ γενόμενα, ἀλλὰ ὀφείλω νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι ἡ ἔκφρασις αὕτῃ τῆς λύπης ἦτο καὶ ἐκδήλωσις πανικοῦ. Εἶχε κάτι τὸ ραγιαδικοὸ ἢ διαμαρτυρία αὕτῃ, καὶ βλέπετε νὰ λένε, ὅτι δὲν μπορούμε νὰ πᾶμε καὶ ἐντελῶς κόντρα. Δὲν βλέπετε εἰς κάτι τέτοια τὴν μαχητικότητα, τὴν ἀγωνιστικότητα, ἀλλὰ σὰν νὰ εἶναι οἱ χριστιανοὶ μίᾳ μειονότητος, ἡ ὁποία δὲν σκέπτεται, βέβαια, νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν πίστιν, ἀλλὰ κλείνεται εἰς τὸ καβουκι, ἕως ἄν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου.

Ἐμφανίζεται καὶ ἕνας τρίτος τρόπος ἀντιμετωπίσεως. Εἶναι ἡ τακτικὴ τῆς στρουθοκαμήλου. Νὰ μὴ βλέπωμεν τὴν ἀθεϊαν. Νὰ βαδίζωμεν ὡς ἐὰν ἡ ἀθεϊα νὰ μὴ ὑπῆρχε. Νὰ προχωροῦμε εἰς τὰ ζητήματά μας, τὰ ζητηματάκια μας κ.λ.π. καὶ τὸ μεγάλο κύμα τοῦ ἀθεϊσμοῦ νὰ μὴ τὸ βλέπωμε. Καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶναι κάτι, τὸ ὅποιον φαίνεται μέσα εἰς τὴν χριστιανοσύνην, πρὸ παντὸς τοῦ καθολικισμοῦ. Ὑπάρχει φυσικά καὶ τέταρτος τρόπος ἀντιμετωπίσεως, ἡ εὐθεΐα, ἡ ἀγωνιστικὴ ἀντιμετώπισις. Ἐκινᾷ ἀπὸ τὴν πίστιν, ἀπὸ τὴν πεποιθήσιν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἀθεϊστι-

κὸν ρεῦμα μπορεῖ ὁ πιστὸς νὰ τὸ ἀξιοποιήσῃ, διὰ νὰ τονώσῃ τὸ κήρυγμά του καὶ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν πλανώμενον διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ ἀπὸ τὴν πλάνην του, χρησιμοποιοῦν πρὸς τοῦτο τοὺς καρποὺς ἀκριβῶς, τοὺς ὁποίους παράγει ἡ σύγχρονος ἀθεΐα, τὴν ὑποβάθμισιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τὴν κατὰπτωσιν, τὸν ἐκφυλισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁδηγεῖ. Αὕτῃ εἶναι ἡ τακτικὴ τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ ἀθεϊσμοῦ. Ἀλλὰ αὕτῃ ἡ ἐπίθεσις προϋποθέτει:

Πρῶτον, ἀναγνώρισιν τῆς πραγματικότητος. Μάλιστα, ἡ ἀνθρωπότης εἶναι σήμερον εἰς κατάστασιν κρίσεως τῆς πίστεώς της. Ἦρχισεν ἤδη νὰ γίνεταί λόγος, ἂν δὲν κάνω λάθος, ὁ πρῶτος πού τὸ εἶπε εἶναι ὁ Α. Τοynbee, ἤρχισεν νὰ γίνεταί λόγος περὶ μεταχριστιανικῆς ἐποχῆς, ὅτι ζοῦμε πλέον εἰς τὴν μεταχριστιανικὴν ἐποχὴν. Ὁ πιστὸς μετὰ παρρησίας καὶ χωρὶς κανένα δισταγμὸν θὰ ἀπαντήσῃ. Ἐ, τότε Κύριοι, ἀφοῦ τὸ θέλετε ἔτσι, ἐλᾶτε νὰ βγάλω- με τὴν συνέπειαν. Λέτε, ὅτι κυβερνᾷ ὁ ἀθεϊσμός; Ἐ, ὦρα εἶναι νὰ φέρῃ τὰς εὐθύνας τῆς ὑπ' αὐτοῦ διακυβερνήσεως τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἐχει καὶ ἡ ἀντιχριστιανικὴ ἄρνησις τὴν ἱστορίαν της. Ἄς τὴν προσέχωμεν καὶ αὕτῃ. Ἄς μὴ σκεπτώμεθα συνεχῶς τὸν Τουρκοσεμᾶδαν, ἃς σκεπτόμεθα λίγο καὶ τὸν Χίτλερ. Καὶ τόσα ἄλλα ἀναρίθμητα. Ποῖος πταίει δι' ὅλα αὐτά; Καὶ ἀκόμη, ποῖος πταίει διὰ τὴν σημερινὴν ἐγκληματικότητα πού ὑπάρχει, εἴτε τοῦ Μάνσον εἴτε οἰουδήποτε ἄλλου; Αὐτοὶ οἱ συγκεκριμένοι ἐγκληματαῖοι; Ὅχι. Πταίει ὁ σημερινὸς πνευματικὸς κυβερνήτης. Δὲν λέτε, ὅτι ζῶμεν εἰς τὴν μεταχριστιανικὴν ἐποχὴν; Δὲν λέτε, ὅτι σεῖς οἱ ἄθεοι εἴσθε οἱ πνευματικοὶ κυβερνῆται τῆς σήμερον; Τότε, σεῖς εὐθύνεσθε καὶ διὰ τὸ σημερινὸν ἐγκλημα.

Ἐτσι ἐπιβάλλεται ἀπὸ χριστιανικῆς πλευρᾶς νὰ γίνῃ μία στροφὴ ἐκατὸν ὀγδόντα μοιρῶν εἰς τὴν στρατηγικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ αὐτὴν τὴν στροφὴν νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἱερὸν κήρυγμα. Ἀπὸ τῆς ἀμύνης νὰ στραφῇ ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν ἐπίθεσιν. Ἀπὸ τῆς ἀπολογίας εἰς τὴν κριτικὴν. Ἀρκετὰ ἐπὶ αἰῶνας ἐκάθητο εἰς τὸ σκαμνὶ τοῦ κατηγορουμένου ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἀρκετὰ εἶπεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ Βολταῖρος καὶ ὅλοι οἱ προβολταιριανοὶ καὶ μεταβολταιριανοὶ κριτικοί. Ὡρα εἶναι τώρα νὰ ζητηθοῦν εὐθῦναι ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος προβάλλει τὴν ἀξίωσιν νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ κυβερνήτης τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἀθεϊσμὸς βέβαια δὲν δέχεται αὐτὴν τὴν συνέπειαν. Φωνάζει ὅτι ἐγὼ εἶμαι τὸ πᾶν, ἀλλὰ δὲν λείει, ἄρα ἐγὼ εὐθύνομαι. Ναί, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ τελευταῖον θὰ τοῦ τὸ ποῦ- με ἡμεῖς, ὅτι αὐτὸς εὐθύνεται. Ἠσχολήθημεν καὶ πρέπει βεβαίως νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν χριστιανικὴν αὐτοκριτικὴν καί, βεβαίως,

ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὰ λάθη μας μετὰ παρρησίας, νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ «ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἡδίκησαμεν ἐνώπιόν σου» καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὸν πεντηκοστὸν ψαλμόν. Ναί, ναί, ὥρα ὅμως εἶναι νὰ ἀπαγγελθῇ καὶ τὸ «κατηγορῶ τοὺς ἀθέους». Διότι οἱ ἄθεοι δὲν εἶναι πλέον ἀντιπολίτευσις, εἶναι κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐλέγχεται. Ποῦ ὁδηγεῖτε τὴν ἀνθρωπότητα, κύριοι; Τί καρποὺς ἔχει φέρει εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον ἡ ἀθεΐα σας; Τὸ ἔχετε σκεφθῇ αὐτό; Ἄν ὄχι, δὲν εἶναι ὥρα νὰ τὸ σκεφθῆτε; Οἱ χριστιανοί, λοιπόν, πρέπει νὰ βοηθήσωμε τοὺς ἀθέους νὰ κάμουν αὐτοκριτικὴν καὶ νὰ ὑποστοῦν τὴν σῴτειραν ἀπογοήτευσιν. Βεβαίως, ὁ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ ὀμιλῇ σήμερον ἐνώπιόν σας, ἔσχεν ἱκανὰς εὐκαιρίας νὰ τονίσῃ τὴν ἀπογοήτευσιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται καὶ ὁ χριστιανός. Ἄλλ' ἡ διαφορὰ εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὁ χριστιανὸς ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὸν παρεξηγημένον, τὸν ἀσυνεπῆ χριστιανισμόν. Ἄλλὰ ὁ ἄθεος θὰ ἀπογοητευθῇ ἀπὸ τὸν συνεπῆ ἀθεϊσμόν. Πότε θὰ ἀπογοητευθῇ; Ἀφ' ἧς συνηθίσει νὰ παρακολουθῇ τὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁδηγεῖ ἡ ἀθεΐα καὶ νὰ συνάγῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὰς ἐντεῦθεν συνεπειάς. Ἄλλὰ, βλέπετε, πῶς νὰ πῶ εἰς τὸν ἄθεον ἐκεῖνο πού λέμε εἰς τὸν χριστιανόν: Ἐπαναλάμβανε τὸν πεντηκοστὸν ψαλμόν; Μά, δὲν ἔχει πεντηκοστὸν ψαλμόν ὁ ἄθεος! Πῶς νὰ γίνῃ; Καὶ ὅμως, ἡ ἀπογοήτευσίς τοῦ ἀθέου ἀπὸ τὴν ἀθεΐαν του θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὰ πράγματα. Καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς τοῦ ἀθέου εἶναι πόρτα διὰ τὴν σωτηρίαν. Δὲν λέγω, ὅτι εἶναι ἤδη ἡ σωτηρία. Δὲν ἀρκεῖ. Εἶναι ὅμως θύρα, ὁδὸς πρὸς αὐτήν. Ἡ ἀπογοήτευσίς ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ ἀθεϊσμοῦ, ἀπὸ τὸ ἐλεεινὸν κατάντημα, ἀπὸ τὸν ἐκφυλισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁδηγεῖ, ἡ ἀπογοήτευσίς αὐτῇ θὰ ἔλθῃ ἀφεύκτως. Ἄλλὰ πρέπει νὰ τὴν ἐπισπεύσωμεν. Ἡ ἀπογοήτευσίς ἀπὸ τὸν ἄκρατον πλέον ἀθεϊσμόν ἔρχεται μόνη τῆς ὥς ἀπότοκος τοῦ ἀθεϊσμοῦ. Ἄλλὰ τὸ χριστιανικὸν μήνυμα θὰ ἐπισπεύσῃ τὴν συναισθησιν, θὰ βοηθήσῃ τὸν ἄθεον νὰ ἔλθῃ εἰς ἑαυτόν, ὅπως ὁ ἄσωτος τῆς παραβολῆς, καὶ κατ' ἀνάγκην νὰ ἀπογοητευθῇ ἀπὸ τὴν ἀθεΐαν του. Καὶ διὰ νὰ τὸν βοηθήσωμεν νὰ ἀπογοητευθῇ, πρέπει νὰ τὸν βοηθήσωμεν νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἀπὸ τὴν ἀθεϊστικὴν ἡγεσίαν. Μίαν ἡμέραν μὲ ἐπεσκέφθη ἓνας νεαρὸς δικηγόρος, ἓνας μαθητὴς μου, ὁ ὁποῖος μοῦ ἐδήλου, ὅτι εἶναι ἄθεος καὶ ἦτο ὁπαδὸς τοῦ Χέρμπερτ Μαρκοῦζε, τοῦ νέου φιλοσόφου τῆς νεολαίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἄθεος νεολαία τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης πιστεύει. Ἦλθε καὶ μὲ ἐπεσκέφθη λοιπὸν ὁ νεαρός, πού σᾶς ἀνέφερα, καὶ ἦτο συντετριμμένος. Διατί; Εἶχε διάφορα προβλήματα, τὰ ὁποῖα τὴν ζωὴν του τὴν ἑκαμὴν μαρτυρικὴν, τοῦ ἔθεταν ζητήματα συνειδήσεως καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ. Τοῦ λέω, σὲ μένα ἔρχεσαι, παιδί μου, νὰ ρωτήσης; Μεγάλῃ μου τιμῇ, ἀλλὰ λάθος εἰς τὴν κατεύθυνσιν.

Νὰ ρωτήσης τὸν Μαρκοῦζε νὰ σοῦ πῇ τί νὰ κάνης. Ἐγὼ εἰς παρομοίας δυσκολίας προσφεύγω εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν διὰ νὰ με βοηθήσῃ. Καὶ σὺ πού εἶσαι ἄθεος καὶ ὁπαδὸς τοῦ Μαρκοῦζε, εἰς τοῦ Μαρκοῦζε τὰ ἔργα νὰ ἀνατρέξῃς. Καὶ νὰ ἔχῃς ἀπὸ τὸν Μαρκοῦζε τὴν ἀξίωσιν, αὐτὸς νὰ σὲ βγάλῃ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον. Ἡ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν Μαρκοῦζε, ἐὰν δὲν μπορῇ νὰ σὲ βγάλῃ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον. Εἶδα πόσον τὸν συνετάραξεν αὐτό. Δὲν εἶχε σκεφθῇ νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἀπὸ τὸν ὁδηγητὴν του. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἀξιώσεις, δὲν ἔχει καὶ ἀπογοήτευσιν. Λοιπόν, τὸ πρῶτον, ἄς τὸν μάθωμεν νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἀπὸ τὸν ἀθεϊσμόν του καὶ νὰ τὸν παρακολουθῇ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα του.

Τὸ δεῦτερον, εἶναι ὅτι καὶ ὅταν ὁ ἄθεος, καὶ δὴ ὁ ἄθεος νέος, ἀντιληφθῇ εἰς ποῖον ἀδιέξοδον ὁδηγεῖ ἡ τοιαύτη ἀθεϊστικὴ πορεία καὶ ἀπογοητευθῇ ἀπὸ αὐτήν, αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετόν. Διότι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι μαθηματικά. Ἡ ἄρνησις τῆς ἀρνήσεως δὲν εἶναι θέσις. Χρειαζέται ἡ πίστις. Κάποιος πρέπει νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς αὐτό: Πρῶτον νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν ἀπὸ τὸν ἀθεϊσμόν καὶ δεῦτερον, ἂν ἔλθῃ εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν, νὰ τὴν μετασχηματίσῃ εἰς πίστιν. Καὶ αὐτὸς ὁ κάποιος, ἂν δὲν εἶναι ὁ σύγχρονος χριστιανός, ποῖος θὰ εἶναι;

Εἶναι ὅμως καὶ κάτι ἄλλο. Πρέπει νὰ βοηθήσωμεν τὸν σημερινὸν ἄθεον, καὶ δὴ τὸν σημερινὸν ἄθεον νέον, νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἀγγραμματοσύνην του. Δηλαδή νὰ λάβῃ ἐπίγνωσιν, ὅτι ὁ ἀθεϊσμός του εἶναι ξεκάρφωτος. Εἶναι ἄθεος, διότι τὸ εἶπε ὁ Μπῆτλ, ὁ Λένον, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ρεῦμα καὶ στὰ σοβαρὰ πιστεύει, ὅτι αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι θεμέλιον τῆς ζωῆς του; Δὲν ἔχει ιδέαν περὶ τοῦ ἀποδεικτικοῦ προβλήματος. Κάτι ἀναμασσᾷ περὶ θετικισμοῦ, ἀλλ' οὔτε ιδέαν ἔχει περὶ τοῦ Auguste Comte. Νομίζει, ὅτι αὐτὸς βαδίζει κατὰ τρόπον θετικὸν ἐπὶ προτάσεων ἀποδεδειγμένων καὶ ἐν τῷ μεταξύ δὲν ἔχει ιδέαν τί εἶναι ἀποδείξεις. Καὶ ποῦ θέλομεν νὰ τὰ μάθῃ αὐτά; Εἰς τὰ Μάταλα θέλομεν νὰ τὰ μάθῃ;

* *

Ἔτσι ὁ σημερινὸς ἄθεος παίρνει τὸ πᾶν ὡς αὐτονόητον. Τὸ κακὸν τοῦ σημερινοῦ ἀθέου εἶναι τοῦτο. Δὲν ξέρει κἄν νὰ ἀμφιβάλῃ. Δὲν συζητεῖ κἄν. Ἀντὶ νὰ συζητήσῃ, καπνίζει μαριχουάνα. Ἄς τὸν βοηθήσωμεν νὰ σκεφθῇ λίγο. Νὰ ἀμφιβάλῃ, τέλος πάντων, διὰ τὴν ἀθειάν του. Δηλαδή νὰ τείνῃ τὰ αὐτιά του καὶ εἰς τὴν ἀλλήν πλευράν.

Δὲν εἶναι βέβαια πίστις ἡ ἀμφιβολία. Ἀλλὰ νὰ βοηθήσωμεν τὸν ἄθεον νὰ μὴ προχωρῇ μὲ τὴν ἀφελῇ ιδέαν, ὅτι ὁ ἀθεϊσμός του στηρίζεται ἐπάνω εἰς ἀποδεδειγμένα πράγματα. Ἄν τὸν βοηθήσωμεν νὰ ἰδῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν πόσον χωρὶς ἔρεισμα εἶναι ἡ ἀθεΐα του, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ποίαν καταστροφὴν ὀδηγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ποῖον φοβερόν ἀμητόν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀθεϊσμοῦ ἀντιμετωπίζει σήμερον ἤδη ἡ ἀνθρωπότης. Ἄν αὐτὰ τὸν κάμωμεν νὰ τὰ ἰδῇ, δικαιολογεῖται βέβαια κάθε ἐλπίς διὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ εἰς τὴν πίστιν.

Πρέπει, τέλος πάντων, νὰ μάθῃ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὅτι αὐτὴν τὴν στιγμήν ἡ ἀθεΐα δίδει ἐξετάσεις, καὶ τίς χάνει τίς ἐξετάσεις. Ἐπλημμύρισεν ὁ κόσμος ἀπὸ ἀθεΐαν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ πάει νὰ πλημμυρίσῃ καὶ ἀπὸ τὴν παντὸς εἰδους κατὰπτωσιν καὶ νέκρωσιν κάθε ἀξίας. Ἀρχίζει νὰ φαίνεται καθαρά ἐκ τῶν πραγμάτων πλέον, ὅτι ἡ ζωὴ ποῦ ἔχει κυβερνήτην τὸν ἀθεϊσμόν, εἶναι ζωὴ ποῦ δὲν ἔχει νόημα. Ἄς βοηθήσωμεν λοιπὸν τὸν ἄθεον νὰ τὸ ἰδῇ αὐτό. Μπορεῖ νὰ εἶναι δύσκολον νὰ δεῖξωμεν εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον τὴν ἀξίαν τῆς πίστεως. Ἀλλὰ σήμερον πλέον δὲν εἶναι δύσκολον νὰ τοῦ δεῖξωμεν τὴν ἀπιστίαν τῆς ἀθεΐας, τῆς ἀθεΐας ὑπὸ τὴν σημερινὴν μάλιστα χυδαίαν τῆς μορφήν. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ δεῖξωμεν εἰς ποῖον χάος ὀδηγεῖ ὁ ἀθεϊσμός, εἰς ποῖον θάνατον τοῦ πολιτισμοῦ.

*
* *

Εἰς αὐτὴν τὴν προσπάθειαν πρέπει νὰ ἀποδυθῇ ἡ σημερινὴ χριστιανοσύνη ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ ἑλληνική; Μὰ πρὸ παντὸς ἡ ἑλληνική. Διότι ἔχει διπλὴν προνομίαν. Ἐχει πρῶτον τὴν ὀλιγοτέραν ἐπίδρασιν τῆς ἀθεΐας. Καὶ ἔχει ἀκόμη τὴν Ὁρθοδοξίαν ἀλώβητον ἀπὸ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αἱ δύο ἄλλαι χριστιανικαὶ ὁμολογίαι μὲ τὴν πεπλανημένην, ὅπως εἶδομεν, ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀθεϊσμοῦ. Πολλάκις μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ τονίσω — καὶ δόξα τῷ Θεῷ δὲν διεφύσθην ὑπὸ τῶν πραγμάτων — ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀθεΐαν τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ τύπου δὲν ἔχομεν. Μπορῶ νὰ πῶ, εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομεν ἀθέους. Ἀνθρώπους ποῦ δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Θεὸν ἔχομεν βέβαια, καὶ δυστυχῶς πολλούς. Ἀλλὰ ἀθέους, ὅπως αὐτοὺς ποῦ συναντῶμεν εἰς ἄλλας χώρας, ἀθέους φανατικούς, ἐξάλλους, ἀθέους ποῦ νὰ αἰσθάνωνται μῖσος εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς λέξεως Θεός, ἀθέους ποῦ νὰ χαλοῦν τὸν κόσμον, διότι εἰς ἓνα σχολεῖον ἀπηγγέλθη μία προσευχή, ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν συνήντησα εἰς τὴν ζωὴν μου ἓνα τέτοιον Ἕλληνα. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι

ἅσας ἐν τῇ ἐρήμῳ. Θέλετε μίαν ἔνδειξιν; Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ μόνη ἴσως Εὐρωπαϊκὴ χώρα, ὅπου σήμερον κτίζονται ἐκκλησίαι, ἐνῶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας κλείνουν ἐκκλησίαι ἐλλείψει ἐκκλησιαζομένων. Καὶ κάτι ἄλλο, τὸ ὁποῖον τὸ ἔχω τονίσει καὶ εἰς συνεχή μου ἀρθρογραφίαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Συζήτησις» καὶ καμαρώνω, ὅταν τὸ ἐπαναλαμβάνω. Ἐχομεν νεολαίαν ποὺ εὐρίσκεται πνευματικῶς καλύτερα, πολὺ καλύτερα, ἀσυγκρίτως καλύτερα ἀπὸ τὴν νεολαίαν ἄλλων χωρῶν. Ἡ ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν πανεπιστημιακὴ μου διακονία μοῦ ἔδωσε πολλὰς εὐκαιρίας νὰ τὸ διαπιστώσω αὐτό.

Καὶ τότε, διατὶ ἀπασχολούμεθα ἐδῶ μὲ κάτι ποὺ εἶναι ξένον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, μὲ μίαν νόσον, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν φρικαλέαν τῆς ἔκτασιν καὶ ἔντασιν τὴν βλέπομεν ὑπάρχουσαν μόνον ἔξω τῆς Ἑλλάδος; Μά, διὰ δύο λόγους:

Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι ὅτι καὶ μὲν δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἐδῶ ἡ νόσος, ἡ ἐπιδημία ποὺ λυμαίνεται τὸν πολιτισμὸν τῶν ἡμερῶν μας, ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπάρχει ἐρμητικὴ στεγάνωσις καὶ αἱ ἔξωθεν ἐπιρροαὶ ὑπάρχουν καὶ δυστυχῶς αὐξάνουν, ὅσο περνάει ὁ καιρὸς, καὶ ἡ υἱεία, ἡ ὁποία τόσον μᾶς εὐχαριστεῖ σήμερον, δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ κλονισθῇ αὐριον. Καὶ τίποτε δὲν μᾶς ἐγγυᾶται, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ νεολαία τῆς αὐριον θὰ εἶναι τόσον ἀλύμαντος, ὅσον εἶναι ἡ νεολαία τῆς σήμερον. Ὅ,τι σήμερον ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος εἶναι πραγματικότης, ἀποτελεῖ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅχι μὲν πραγματικότης, κίνδυνον ὅμως. Πρέπει, λοιπόν, νὰ μὴ ἐφησυχάσωμεν, ἀλλὰ τοῦναντίον μὲ δημιουργικὴν ἀνησυχίαν νὰ κάμωμεν τὸ πᾶν, νὰ βάλωμεν ὅλας μας, ἀλλὰ ὅλας μας τὰς δυνάμεις, ὥστε ὁ Ἕλλην καὶ μάλιστα ὁ Ἕλλην νέος νὰ ξέρῃ τί εἶναι καὶ ποῦ ὁδηγεῖ ὁ ἀθεϊσμός, τὸν ὁποῖον βλέπει ὡς μὲν δαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν εἰδικὴν διὰ τὴν νεολαίαν πλευρὰν ἀναφέρομαι εἰς τὴν εἰδικὴν εἰσήγησιν, ἡ ὁποία, κατὰ τὸ πρόγραμμα, θὰ γίνῃ αὐριον τὸ ἀπόγευμα.

Καὶ ὁ δεῦτερος λόγος εἶναι ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία σήμερον, ἀλώβητος ἀπὸ τὰς ἀβαρίας, τὰς ὁποίας ἔπαθον αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ Ὁμολογίαι, ἔχει εἴπερ ποτὲ ἄλλοτε καὶ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ εὐθύναν ὅχι μόνον νὰ κατοχυρώσῃ τὸν ὀρθόδοξον λαὸν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τοῦ ἀθεϊσμοῦ, ἀλλὰ νὰ προβάλῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὡς κιβωτὸς σωτηρίας ἀπὸ τοῦ ἀθεϊστικοῦ κατακλυσμοῦ. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀντιδράσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ ἀθεϊσμοῦ, χαίρω, διότι, ὡς βλέπω εἰς τὸ πρόγραμμα, θὰ γίνῃ ἀπὸ ἀρμοδιότητος εἰδικῆς εἰσήγησις. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ὅμως νὰ τονίσω τοῦτο: Ἡ ἑλληνικὴ ὀρθοδοξία, προβάλλουσα ὡς ἀσπίς κατὰ τοῦ ἀθεϊστικοῦ κινδύνου, κινδύνου πνευματικοῦ θανάτου, προβάλλει συγχρόνως ὡς ἀκτίς ζωῆς ὅχι

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

Τὴν 25ην Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ. παρουσίᾳ τῆς Α. Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Ἡλίας, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος ἐτέλεσεν ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πεντέλης τὴν νεκρώσιμον Ἀκολουθίαν τοῦ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος ἀδελφοῦ αὐτῆς Μοναχοῦ Γρηγορίου Λαυριώτη, κατὰ κόσμον Ἀθανασίου Ἀνδριώτη. Τὸν Ἐπικήδειον χαιρετισμὸν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν μεταστάντα ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρχιμ. Θεόκλητος Φεφές.

Γεννηθεὶς τὸ ἔτος 1887 εἰς Ἀγιάσον Μυτιλήνης καὶ καρεὶς μοναχὸς τὸ 1908 εἰς τὴν Μεγίστην Λαύραν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὁ Γέροντας Γρηγόριος μετενεγράφη εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πεντέλης τὸ 1945. Ὁ πλοῦτος τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς του, ἡ ἀδιάλειπτος προσευχή του καὶ ὁ θησαυρὸς τῆς ἀγάπης του ἀπετέλουν διὰ τὴν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς του καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν πνευματικῶν του τέκνων πολύτιμα κεφάλαια καὶ κατέτασσαν τὴ σεβασμίαν μορφήν του εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀγαθῶν δούλων καὶ πιστῶν. Ἡ εἰς οὐρανούς ἐκδημία του καθιστᾷ βεβαιωτέραν τὴν συμβολὴν τῆς μεσιτείας του ὑπὲρ τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας μας.

μόνον διὰ τὸν Ἕλληνα, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλου διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Καὶ πρέπει νὰ ἐτοιμασθῇ ἡ ἑλληνικὴ ὀρθοδοξία καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ ἐν τάχει δι' αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν τοῦ ναυαγοσώστου. Διότι ὁ ἄνθρωπος θὰ κουρασθῇ ἀπὸ τὸν ἀθεϊσμόν καὶ ἀπὸ τὰ κεράτια τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου, ἴσως ὑπὸ μορφήν ναρκωτικῶν, τὰ ὁποῖα ὁ ἀθεϊσμός δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ χορτάσῃ. Ἄς μὴ φοβούμεθα. Μεγάλῃ τῶν κερατίων ἡ πειστικότητα. Ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦν αὐτά. Χρειάζεται ἡ θαλπωρὴ τῆς πίστεως καὶ ὁ ἀγιασμός τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποῖαν ἡ ἑλληνικὴ ὀρθοδοξία θὰ προσφέρῃ εἰς τὰς μάζας τῶν ἐπιστρεφόντων ἀσώτων. Καὶ τότε ὁ κόσμος ὅλος θὰ ἀτενίσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὀρθοδοξίαν, ἀναλογιζόμενος δι' αὐτὴν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπε μὲν ὁ Προφῆτης, ἐπανάλαβε δὲ ὁ Ἀπόστολος: «Τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν τοῦ εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἔως ἐσχάτου τῆς γῆς».

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗΣ

Ι “ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΟΦΕΙΛΗΣ,,

ΕΙΣ ΙΑΓΙΑΝ ΛΑΥΡΑΝ — ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

Αὐτὸν τὸν ἐπιτυχημένο χαρακτηρισμὸ θέλησε νὰ δώσῃ ὁ Ἱερὸς Σύνδεσμος τῶν κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν στὴ μεγάλη του καὶ μνημειώδη ἐκδήλωσι, ποὺ μέ πρωτοβουλία τοῦ Διοικητικοῦ του Συμβουλίου, ἐγίνε στίς 28 Σεπτεμβρίου, σὰν συμμετοχὴ τῶν μελῶν του στὴν ἐθνικὴ 150ετηρίδα. Κι’ ἦταν, στ’ ἀλήθεια, ἐπιτυχημένος ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, γιατί αὐτὴ ἡ ἐπιβλητικὴ σὲ ὄγκο καὶ ὑποβλητικὴ σὲ ἔκφρασι ὁμαδικὴ ἐπίσκεψι τῶν ἱερέων στοὺς τόπους τοῦ παντοτεινοῦ Ἑλληνικοῦ θαύματος ἦταν μαζί καὶ προσκύνημα καὶ ἐξόφλησι ὀφειλῆς. Προσκύνημα στὴν ἀμφωτὴ μνήμη καὶ στὴ θυσία τῶν Κληρικῶν τοῦ Γένους, ποὺ στάθηκαν ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ στοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας κι’ ἔδωσαν ἓνα ἱστορικὸ «παρὼν» στὴν θεία ἀνάτασι τοῦ 21. Καὶ ὀφειλὴ εὐγνωμοσύνης παιδιῶν πρὸς πατέρες, ἱερέων πρὸς ἱερέας, ποὺ ἐνσάρκωσαν τοὺς ἐθνικοὺς πόθους κι’ ἔγιναν οἱ κύριοι συντελεσταὶ τοῦ μεγάλου θαύματος, ποὺ λέγεται «Νέος Ἑλληνισμός».

* *

Ὅσο κι’ ἂν ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ Κλήρου στὴ μεγάλη ὑπόθεσι τῆς Ἑλευθερίας εἶναι «κένωσις» τῆς Ἐκκλησίας μπροστὰ στὴν ἱστορικὴ ἐπιταγὴ, ἡ ἀλήθεια παραμένει μιὰ: ὅτι χάρις στὴν Ἐκκλησίαν, στοὺς δεσποτάδες, στοὺς παπάδες, στοὺς μοναχοὺς, οἱ Ἕλληνες ποτὲ δὲν ἔνοιωσαν «δοῦλοι» σ’ ὅλη τὴν διάρκεια τῆς «δουλείας», ἀλλ’ ἐκράτησαν γερὰ τὴ συνείδησι τῆς πνευματικῆς τους ὑπεροχῆς ἀπέναντι στοῦ δυνάστη, πρᾶγμα ποὺ ὡδήγησε στὸν ξεσηκωμὸ τοῦ Γένους. Ἡ Ἐκκλησία, σ’ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, στάθηκε κιβωτὸς σωτηρίας καὶ μὲ ὅλη τῆς τὴν δύναμι, θέτοντας σὲ δραστηριότητα καὶ ἐνέργεια τὸ ἀπερίοριστο ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ της δυναμικὸ, συνυφαίνοντας τὴν τύχη τῆς με τὴν μοῖρα τοῦ λαοῦ τῆς, βάλθηκε νὰ ζωογονήσῃ στίς καρδιὰς τίς ματωμένες ἐλπίδες καὶ νὰ θρέψῃ ἔπειτα καὶ ν’ ἀνακουφίσῃ τὴν ἀγωνιζομένη διάθεσι ἑνὸς λαοῦ, γεννημένου κάτω ἀπὸ τὸν φωτοφόρο Ἑλληνικὸ ἥλιο καὶ τὸν γαλάζιο Ἑλληνικὸ οὐρανό, γαλουχημένου μὲ τὰ νάματα τῆς μόνης ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ, φορτωμένου μὲ τὴ δόξα ἀνεπανάληπτων πολιτισμῶν στὴ ροὴ τῶν αἰώνων.

* *

Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ἔπρεπε ὁ ἱερὸς Κλήρος, οἱ ἱερεῖς Χριστοῦ τοῦ Ἑσταυρωμένου, νὰ τιμῇσουν μὲ ἀπέριττη μεγαλοπρέπεια τὴ μνήμη ὄχι μόνο τῶν πατέρων καὶ προκατόχων τους, ἀλλὰ καὶ τῶν μαρτύρων ὁλοκλήρου τοῦ Ἑθνους, ποὺ τὸ πελώριο ἔργο τους ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Καὶ ἀξίζει κάθε ἐπαινος στὸν Ἱερὸ Σύνδεσμο τῶν κληρικῶν τῆς Ἰ. Ἀρχιεπισκοπῆς γιὰ τὴ φωτεινὴ του ἔμπνευσι νὰ διοργανώσῃ τὴν ἱερὴ τούτη ἀποδημία, προκρίνοντας σὰν τόπο τοῦ ἱερατικοῦ προσκυνήματος τὴ γῆ ἐκείνη, ποὺ πρώτη ἔνοιωσε, κείνη τὴ χαραυγὴ τοῦ 21, τὴν ἀποφασιστικὴ ἀνάστα τῶν παιδιῶν τῆς καὶ πῆρε τὸ προνόμιο νὰ γίνη τὸ λίκνο τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, σκορπίζοντας σ' ὅλη τὴ γῆ τὸ μήνυμα τῆς Ἑλευθερίας ποὺ κερδίζεται μὲ τὸ θάνατο καὶ τὴ θυσία. Μιὰ γῆ ἱερὴ ἀπὸ ἀγῶνες, καταπόρφυρη ἀπὸ αἵματα, μαρτυρικὴ γῆ ποὺ εἶδε νὰ ἐκτυλίσσεται πάνω στὸ χῶμα τῆς τὸ μεγαλόπρεπο δρᾶμα μιᾶς ἀπεγνωσμένης πάλης τῶν δυνάμεων τῆς ἡθικῆς καὶ τοῦ καλοῦ, ἐναντίον τῶν δυνάμεων τῆς βίας καὶ τῆς τυραννίας, ἀδιάφορο ἂν αὐτὲς ξεκινοῦσαν ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ ἢ ἀπ' τὴν Εὐρώπη...

* *

Μὲ ὑποδειγματικὴ, ὁμολογουμένως, σχολαστικότητα οἱ ὄργανωταὶ τοῦ προσκυνήματος προέβλεψαν κάθε λεπτομέρεια τοῦ ἡμερησίου προγράμματος, ποὺ θὰ ἦταν δυνατό νὰ συμβάλῃ στὴ διατήρησι τῆς ἱερότητός του, ἐξαντλώντας ἔτσι τὶς ἀναμφισβήτητες ἱκανότητές τους. Ἀπὸ καιρὸ πρὶν εἶχε παρθῇ ἡ ἀπόφασι, ποὺ ἀφοῦ πῆρε τὴν εὐλογία τοῦ Μακαριωτάτου, ἄρχισε σιγά-σιγά νὰ ὑλοποιεῖται σὲ συγκεκριμένα στοιχεῖα προγραμματισμοῦ ποῦ, χωρὶς νὰ διεκδικοῦν τὸ ἀλάθητο, μπόρεσαν πάντως νὰ καλύψουν κάθε δυνατὴ πρόβλεψι. Ἔτσι ἡ ὅλη ὀργάνωσι τῆς ἱερᾶς αὐτῆς «θεωρίας» ἔδειχνε πῶς ἦταν μὲ πολλὴ προσοχὴ μελετημένη, τόσο ποῦ ὅλοι ἔμειναν ἐνθουσιασμένοι γιὰ τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐπεκράτησε ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, γιὰ τὴν πληρότητα τοῦ προγράμματος καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ ὑπερέτησε.

* *

Στις 6.30' ἀκριβῶς τὸ πρωῒ τῆς 28ης Σεπτεμβρίου, ἔγινε ἡ ἐκκίνησις τῶν 9 πολυτελῶν πούλμαν ἀπὸ τὴν πλατεῖα Μητροπόλεως. Τὸ ρολοῖ τοῦ ναοῦ σήμαινε ἤδη τὴν ὥρα αὐτή, ὅταν ἄρχιζαν νὰ κυλοῦν πάνω στὴν ἀσφαλτο οἱ ρόδες τῶν αὐτοκινήτων, ὀδηγώντας στὸν προορισμό του ἓνα ὁλόκληρο ἱερὸ στρατὸ ἀπὸ 350 κληρικοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Καὶ βλέποντας κανεῖς τὰ γαλα-

νόλευκα αὐτοκίνητα καὶ τὸ σεβάσμιον φορτίον τους,μποροῦσε καὶ ἐποπτικά νὰ συνειδητοποιήσῃ τὸν θρησκευτικὸ καὶ ἔθνικὸ χαρακτῆρα τῆς πορείας αὐτῆς πρὸς τὰ Καλάβρυτα. Πάντως, ἡ... ἀγγλικὴ ἀκρίβεια στὴν προγραμματισμένη ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως ἔδωσε τὸ μέτρο τῆς εὐθύνης καὶ τῆς σοβαρότητος ποὺ διέκρινε τὴν ὅλη ἐκδήλωσι. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς κληρικὸς κάθε πούλμαν, ἔχοντας στὰ χέρια του συγκεκριμένους γραπτὲς ἐντολές, ἔγκαιρα ἐνημέρωσε τοὺς συνεπιβάτες του γιὰ ὅ,τι ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσῃ. Ἔτσι πρόλαβε κάθε ἐνδεχομένη παρατυπία, ποὺ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκῃ, θὰ μποροῦσε νὰ διαταράξῃ τὴν ὁμορφὴ τάξι καὶ νὰ δημιουργήσῃ κάποια παραφωνία.

* *

Δὲν εἶχαμε καλὰ-καλὰ ξεκινήσει, καὶ ἀπὸ τὸ μέγαφωνο τοῦ αὐτοκινήτου ἄρχισε νὰ ἀκούεται γλυκὴ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μελωδία, ποὺ κατανύσσει τὶς καρδιὲς καὶ γίνεται ὄχημα τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ γαλανὰ ἐπουράνια. Θεσπέσιοι ὕμνοι, γνήσια βυζαντινὰ μεγαλουργήματα, μάγεψαν τ' αὐτιά μας κι' ἔκαμαν τὶς ἱερατικὲς μας καρδιὲς ὄχι μόνον νὰ νοιώσουν σὰν οἰκεῖο καὶ προσφιλὲς τὸ περιβάλλον, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑψωθοῦν, θαρρεῖς, αὐθόρμητα στὸν Θρόνον τοῦ Δυνατοῦ γιὰ νὰ ζητήσουν ἱκετευτικὰ τὴ θεῖα του ἀντίληψι καὶ προστασία στὸ ἀρχόμενον προσκύνημα. Ταυτόχρονα, κι' ἐνῶ βγαίναμε πὰ ἀπ' τὴν κατωκημένη περιοχὴ τῶν Ἀθηνῶν, κι' ἡ φύσι, στὸ πρωῒνὸ φθινοπωρινὸ τῆς ζύπνημα, μᾶς γέμιζε τὰ στήθη ἀπὸ ἀνάλαφρες πνοὲς ζωῆς, νοιώθαμε πὼς ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχαμε ξεκινήσει, ἦταν ὑπόθεσι ἱερή, ἐκπληρωσι χρέους ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησίαν καὶ στὴν Ἱστορίαν.

* *

Τὴ μεγάλη σημασία τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς σημάδεψε ἡ παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἱερωνύμου, ποὺ ὄχι μόνον ἐνέκρινε τὴ σκέψι καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου, ἀλλὰ καὶ δέχθηκε πρόθυμα νὰ μετὰσχῃ τοῦ προσκυνήματος ὡς «προεξάρχων τῆς πανηγύρεως». Μαζί μὲ τὸν Μακαριώτατον ἀνέβηκαν ἀπ' τὴν Ἀθήναν στὰ Καλάβρυτα, ἐγκαταλείποντας σοβαρὲς ὑπηρεσιακὰς ἀσχολίες, ὁ ἐπιχώριος Ἱεράρχης Σεβ. Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεώργιος καὶ ὁ Σεβ. Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Δαμασκηνός, καθὼς καὶ ὁ Θεοφιλέστατος Ἀρχελφῶν κ. Εὐθύμιος. Ἔτσι ἡ φάλαγγα τῶν ἱερέων καὶ διακόνων, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Ἀρχιερεῖς, καὶ μάλιστα τὸν Προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας, ἦταν ἓνα ἀντιπροσωπευτικόν, θὰ ἔλεγα, σῶμα τῶν

κληρικῶν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ποὺ νοερῶς μετεῖχαν μαζί μας στὴν εὐλαβικὴ ἐκδήλωσι.

* *

Διασχίζοντας τὴν ἐθνικὴ ὁδὸ Ἀθηνῶν-Κορίνθου, ἀκοῦμε διάφορες ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ τὰ μέρη ποὺ περνοῦμε, σὰν συμπλήρωμα στὴν ἐγκυκλοπαιδική μας μόρφωσι. «Repetitio est mater studiorum». Κάθε γωνιά τῆς πατρίδος μας ἔχει μιὰ τρισένδοξη ἱστορία ποὺ χάνεται στὰ βάθη τῶν αἰώνων, τότε ποὺ ἄλλοι λαοὶ δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ φθάσουν οὔτε στὸ παρασκήνιο τῆς Ἱστορίας.....Καὶ κάθε μέρος ποὺ περνοῦμε, ἔχει νὰ μᾶς διηγηθῇ λαμπρὰ κατορθώματα, παλῆὰ καὶ νέα, ποὺ ἔρχονται νὰ ἐπιβεβαιώσουν, μὲ μιὰ ἱστορικὴ νομοτέλεια, τὴν ἀδιάσπαστη συνοχὴ τοῦ ἔθνους μέσα στὸ στίβο τῆς ἱστορίας. Λὲς καὶ μιὰ ἀόρατη, μὰ δυνατὴ, ἄλυσίδα ἐνώνει μὲ τοὺς κρίκους τῆς τῆς ἀλλεπάλληλης πτυχὲς τῆς ζωῆς τοῦ ἴδιου λαοῦ, μὲ τοὺς ἴδιους ὀραματισμούς, μὲ τὰ ἴδια ἰδεώδη, τὶς ἴδιες ἐπιδιώξεις ἐδῶ καὶ 3.000 χρόνια....

* *

Στρίβοντας ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ὁδὸ παίρνομε τὸ δρόμο γιὰ τὰ Καλάβρυτα. Μιὰ ὁμορφὴ παρθένα φύσι μᾶς ἀγκαλιάζει, παρ' ὅλη τὴ μαγευτικὴ τῆς ἀγριότητά. Ὁ δρόμος ἀνηφορικὸς, μὰ καλοστρωμένος μὲ ἄσφαλτο, κάνει τὶς μηχανὲς νὰ ἀγκομαχοῦν, καθὼς ἀγωνίζονται νὰ φθάσουν στὴν κορφὴ. Σὰν φίδι μοιάζει ὁ δρόμος ποὺ περνᾷ ἀνάμεσα σὲ λίγα, μὰ γραφικὰ χωριουδάκια τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου, σὲ δάση πυκνὰ μὲ ρεματιῆς κατάφυτες, σὲ νερὰ γάργαρα, ποὺ βιάζονται μὲ γρηγοράδα νὰ χυθοῦν στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Βουραϊκοῦ. Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃς, ἔχεις ἤδη φθάσει σὲ ὑψόμετρο 950 μέτρων. Κι' ἂν ἀκόμα δὲν ἦταν τὰ ἔλατα γιὰ νὰ στὸ θυμίσουν, θὰ τὸ καταλάβαινες μόνος σου σὰν ἔρριχνες μιὰ ματιά κάτω κι' ἐβλεπες τὴ γαλάζια θάλασσα στὸ μακρυνὸ βάθος καὶ τὴ χαίνουσα ἄβυσσο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου. Βρισκόμαστε «ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων». Τὰ αὐτιά μας βουίζουν κι' ὁ ἀέρας γίνεται πιὸ καθαρὸς καθὼς φθάνουμε στὸ ψηλότερο σημεῖο. Χαιρόμαστε τὰ δένδρα, τὰ ὠραῖα φουσκωτὰ πεῦκα, τὶς βαθυπράσινες πλαγιές. Σκόρπια σπιτάκια ἐδῶ κι' ἐκεῖ μοιάζουν σὰν ζωγραφιὰ, σὰν νὰ μὴ κατοικοῦνται. Καὶ νά! Τώρα ἀρχίζει ἡ ἐλαφρὰ κατάβασι, μέχρι τὰ 924 μ. ὅπου βρίσκεται τὸ πανέμορφο μοναστήρι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου μὲ τὸ θεόρατο ὄγκο του, καὶ ἡ ὁμορφὴ πόλι τῶν Καλαβρυτῶν μὲ τὴ μαρτυρικὴ τῆς ἱστορία.....

* *

Προσπερνᾶμε τὸ μοναστήρι χωρὶς νὰ σταματήσουμε. Φθά-
νουμε στὴν ἡρωϊκὴ κωμόπολι τῶν Καλαβρύτων καὶ παίρνουμε
τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἀγ. Λαύρα. Ἐκεῖ θὰ εἶναι ὁ πρῶτος σταθμός
μας. Τὸ θρυλικὸ μοναστήρι, ποὺ σύνδεσε τ' ὄνομά του μὲ τὴν πιδ
ἐνδοξὴ μέρα τῆς νεωτέρας μας Ἱστορίας, σὰν τὸ ἀντικρύζουμε ἀπὸ
μακριὰ μὲ τὶς ὥραιες καμάρες του καὶ τὸ βυζαντινὸ ρυθμό, μᾶς
κάνει νὰ νοιώσουμε μιὰ ἐσωτερικὴ μαρμαρυγή. Ἐδῶ ὅλα μιλοῦν
γιὰ δόξα καὶ γιὰ θυσία. Ὁ νοῦς μας ἀναπολεῖ τὸ 21, τὶς ὑπέροχες
μορφές τοῦ ἀγῶνα, ποὺ ἐδῶ, στὸν ἅγιο τοῦτο τόπο, κάτω ἀπ' τὴ
στέγη τῆς μάννας Ἐκκλησίας βάλθηκαν νὰ πάρουν τὸν ὄρκο τὸν
φρικτὸ ποὺ θάδινε ἢ στὴν πατρίδα τὴν ἐλευθερίαν ἢ σ' αὐτοὺς τὸ
θάνατο. Μπροστὰ στὴν ὑπέροχη θυσία ὅλων ἐκείνων τῶν ἀγνῶν
πατριωτῶν, ποὺ θεριέψανε μὲ μιὰς γιὰ ν' ἀποτινάξουν τὸ βάρβαρο
ζυγὸ, καὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν κλῆρο ἔγραψαν σελίδες πρωτόγνω-
ρης δόξης, κι' αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἱερὴ φαντασία τρεμουλιάζει, ξεφεύ-
γει, δὲν μπορεῖ νὰ καταφέρει νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ποὺ ἔφθασε ἡ ὑπερκό-
σμια μυσταγωγία στὸ βωμὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Γένους τῶν ἀθανά-
των ἡρώων μας. Σιωπηλοὶ πατᾶμε τὸ ἱερὸ χῶμα τῆς Μονῆς. Τὸ
στόμα βουβὸ ἀφήνει ἐλεύθερο τὸ πεδίο στὴ σκέψι, ποὺ πετᾷ μα-
κριὰ συλλαμβάνοντας ἀπ' τὸ γέρικο παρελθὸν μηνύματα μιᾶς
ἀνέσπερης αὐγῆς.

* *

Μὲ περισσὴ κατάνυξι ἄρχισε ἡ Δοξολογία στὸ ὑπαιθρο,
κάτω ἀπ' τὸν πανύψηλο γέρικο πλάτανο τῆς Μονῆς, χοροστα-
τοῦντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης
Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου καὶ τῶν Σεβ. Καλαβρύτων κ. Γεωργίου,
Ναυπακτίας κ. Δαμασκηνοῦ καὶ Θεοφιλεστάτου Ἀχελῷου κ.
Εὐθυμίου. Στὴ σκιά τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πλατάνου πρὶν 150 χρόνια,
μπροστὰ σ' ἓναν ἄλλο Ἀρχιεπίσκοπο, τὸν Παλαιὸν Πατρὸν Γερ-
μανό, ὠρκίσθησαν οἱ ἀγωνισταί, καὶ στὸν ἴδιο τόπο ἔπασαν τὰ
λαβωμένα κορμιὰ ὀκτῶ ἀδελφῶν τῆς Μονῆς, θυμάτων τῆς χιτλε-
ρικῆς θηριωδίας. Ἐδῶ, στὸν ἴδιο τοῦτο τόπο, σήμερα γίνεται
Δοξολογία εὐχαριστίας κι' εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ Θεὸ «ὅτι
παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας
ἀγὼν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἤρξατο καὶ ταῖς προσευχαῖς, τοῖς ἀγῶσι
καὶ τῷ αἵματι ἐκείνων εἰς αἴσιον ἦχθη πέρας». Σύγκορμοι ἀνα-
τριχιάζουμε, καθὼς ἀκοῦμε τὴν «ἐπὶ τῇ περιστάσει» εὐχὴν ποὺ
διαβάζει ὁ Μακαριώτατος, καθὼς κρατᾶμε ὅλοι στὰ χέρια τὸ
καλλιτεχνικὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας καὶ παρακολουθοῦμε ἀπὸ
μέσα τὴν ὥραία Ἀκολουθία.

* *

Μὲ γλαφυρότητα καὶ καλλιέπεια ἀνέπτυξε τὸ θέμα του μετὰ τὴν Δοξολογία ὁ ὁμιλητὴς τῆς ἡμέρας πρ. Κωνσταντῖνος Φούσκας, μιλώντας γιὰ τὴν «προσφορὰ τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ κλήρου κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν δουλείαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821». Θέμα πελώριο σὲ διαστάσεις, θεόρατο σὲ ἔκτασι, πολυεδρικό σὲ θεώρησι, βαρὺ σὲ εὐθύνη. Μὲ στοιχεῖα ὁ εὐπαίδευτος ὁμιλητὴς μᾶς μίλησε γιὰ τὴν ὑπέροχην προσφορὰ τῶν κληρικῶν, μιὰ προσφορὰ ποὺ ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς ἀπλῆς προσφορᾶς καὶ γίνεται θυσία καὶ ὀλοκαύτωμα μπροστὰ στὰ ἀθάνατα ἰδεώδη τοῦ χριστιανοῦ καὶ τοῦ Ἑλλήνου. Μᾶς ἔφερε στὸ νοῦ ἡ ὁμιλία τὰ λόγια τοῦ ποιητοῦ Βαλαωρίτη: «Τὸ ράσο τοῦ παπᾶ κι' ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη ἔγιναν τοῦ χάρου φλάμπουρο». Καὶ μᾶς θύμισε τὴν ὁδηγητικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, τὴ σωστικὴ του συμβολὴ στὴ διατήρησι τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, τέλος, τὴν ὀλοπόρφυρην μαχητικὴ συμμετοχὴ του στὸ ἀνεπανάληπτο ἔπος. Ἐτσι, ἀκούστηκε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας καὶ ὅλοι μας νοιώσαμε μιὰ ἐνδόμυχην ὑπερηφάνειαν καὶ μιὰ ἀληθινὴ καύχησι γιὰ τοὺς πατέρες μας, τοὺς κληρικούς, ποὺ στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια τῆς δουλείας στάθηκαν τὸ στήριγμα τοῦ Ἑθνους κι' ἐγλύκαναν τὴν πίκρα τῆς σκλαβιᾶς, διέσωσαν τὴν πίστι τοῦ Χριστοῦ, κι' ὅταν χρειάσθηκε «τῇ πίστει ἐνήθλησαν μέχρις αἵματος» θέτοντας ἔτσι τὰ θεμέλια τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ.

* *

Στὸ ἐπιβλητικὸ Ἡρῶν, ποὺ ὕψωσε ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἑθνους πρὸς τιμὴν τῶν ἀγωνιστῶν, ἐκεῖ λίγο πιὸ πέρα ἀπ' τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγ. Λαύρας, ἐτελέσθη ἔπειτα Τρισάγιο «ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν προκεκοιμημένων δούλων τοῦ Θεοῦ, Ἀρχιερέων, Ἱερέων, Διακόνων καὶ Μοναχῶν, τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀναιρεθέντων». Ὅλοι μαζί καὶ οἱ 350 κληρικοὶ ἔψαλαν τὸ «Μετὰ πνευμάτων δικαίων....» καθὼς ὁ Σεβ. Καλαβρύτων κ. Γεώργιος, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἱεράρχας, τελοῦσε μὲ κατάνυξιν τὸ Τρισάγιο. Προσευχήθηκαν οἱ πρεσβύτεροι γιὰ τοὺς συμπρεσβυτέρους, «τοὺς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι τοῦ Ἑθνους ἡμῶν πεσόντας ἢ ὑπὸ τῶν πολέμιων ἀναιρεθέντας». Συγκινητικὰς στιγμὲς, γεμάτες θρησκευτικὸ καὶ ἐθνικὸ παλμό. Χρωματισμένες ἀπ' τὴν ἔντονη πορφύραν τῆς θυσίας. Στιγμὲς ὑπέρχρονες, ἀθάνατες, ὁμορφες στιγμὲς. Ἀτενίζομε στὸ Μνημεῖο. Ψηλὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας μὲ τὶς σπασμένες ἀλυσίδες τῆς σκλαβιᾶς στὰ χέρια. Στὰ πόδια του δεξιὰ κι' ἀρι-

στερά οἱ δύο βασικοί παραστάται, οἱ δύο συντελεσται τῆς δόξης: Ὁ κληρικὸς μὲ τὸ σταυρὸ κι' ὁ ἄρματωλὸς μὲ τὸ γιαταγάνι. Ὁ παπᾶς κι' ὁ κλέφτης. Οἱ δύο πόλοι τοῦ 21. Κι' ἐνῶ στὰ γύρω βουνὰ ἀντηχεῖ τὸ «Αἰωνία ἡ μνήμη», πὺ χεῖλη τρεμάμενα, ἱερατικά μὲ συγκίνησι ψάλλουν, ὅλοι μας μένουμε γιὰ λίγο σιωπηλοί, ἀναπολῶντας ὅσα τὸ ράσο τοῦ Κλήρου μας μὲ ἀγάπη σκέπασε, μὲ δύναμι οὐράνια ἐσυμβόλισε, μὲ ἡρωϊσμὸ ἀκατάβλητο ἔπραξε....

* *

Ἡ στιγμή πὺ ὁ π. Νικόλαος Φίλιας, μετὰ τὸ Τρισάγιο, στέκεται ἐμπρὸς στὸ Μνημεῖο καὶ μὲ μιὰ συγκινητικὴ τοῦ ἀποστροφῆ πρὸς τοὺς μάρτυρας κληρικοὺς καταθέτει δάφνινο στεφάνι στὴ μνήμη τους, φέρνει στὰ μάτια τὰ δάκρυα, στὰ στήθη τοὺς λυγμούς. Τὰ λόγια τοῦ λόγια εὐγνωμοσύνης, σχίζουν τοὺς αἰθέρας, καθὼς βεβαιώνει τοὺς «Πατέρας» γιὰ τὴν ἀξιοποίησι τῆς θυσίας των, γιὰ τὸ δικὸ μας χρέος ἀπέναντί των, κι' ἀνεβαίνουν ψηλὰ ἐκεῖ ὅπου οἱ ψυχές τους ἀναπαύονται ἡρεμα στὴν μακαριότητα τῆς Βασιλείας. Ἔτσι τὸ Ἡρῶ ἐκεῖνο γίνεται τὴ στιγμή τοῦτη ἓνας βωμός, ὅπου οἱ σύγχρονοι Ἑλληνες Ὁρθόδοξοι κληρικοὶ καίμε τὸν λιβανωτὸ τῆς εὐγνωμοσύνης, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης μας στὴν ἱερὴ μνήμη ἐκείνων πὺ χάρισαν, μὲ ἀκριβὸ τίμημα τὴ ζωὴ τους, στὸν Ἑλληνισμὸ καὶ στὴν Ὁρθοδοξία «δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη».

* *

Ὁ ἐπόμενος σταθμὸς μας εἶναι ὁ τύμβος τῆς μεγάλης τραγωδίας τοῦ 1943 ἔξω ἀπ' τὰ Καλάβρυτα. Καθὼς πλησιάζουμε, διακρίνουμε τὸν πελώριο λευκὸ σταυρὸ στὴν κορυφὴ τοῦ ματωμένου λόφου, ἐνῶ στὶς παρυφές του, μικρὲς λευκὲς πέτρες σχηματίζουν τὴ φρικτὴ ἡμερομηνία τῆς σφαγῆς: 13-12-43. Μιᾶς σφαγῆς 1360 Καλαβρυτινῶν. Ἀνάμεσά τους 4 κληρικοί, τέσσαρες «ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου», πὺ σὰν καλοὶ ποιμένες ἀκολούθησαν τὰ πρόβατα στὸ Γολγοθᾶ τους. Τὰ ὀνόματά τους χαραγμένα στὴν γρανίτινη στήλη, γίνονται αἰώνιοι μάρτυρες τῆς ἀποστολῆς πὺ ἔχει ἐδῶ κάτω στὸν κόσμον «ὁ ποιμὴν ὁ καλός».... Κι' ἦταν κι' οἱ 4 καλοὶ ποιμένες. Ἀνάμεσά τους κι' ὁ «παπὰ-Καλός», ὅπως τὸν ἔλεγαν τὸν π. Παναγιώτη Δημόπουλο, κι' ἄλλοι, πὺ ὡδηγήθηκαν ἀπ' τοὺς βαρβάρους κατακτητὰς στὸ χωράφι τοῦ Καπῆ, γιὰ νὰ πληρώσουν ἄδικα μὲ τὴ ζωὴ τους τὴν ἀδυσώπητη καὶ φρικταλέα ὀργὴ τοῦ πολέμου. Ἀχ, σφίγγονται οἱ καρδιές, καθὼς

ὀρθώνονται σιμά μας οἱ βουβοὶ μνημειακοὶ τοῖχοι μὲ λαξευμένα τὰ ὀνόματα τῶν θυμάτων. Πλησιάζομε μὲ δέος ἐμπρὸς στὸ μνημεῖο τους. Ὁ Σεβ. Ναυπακτίας κ. Δαμασκηνός, μὲ ἐκδηλητὴ συγκίνησι, τελεῖ ἐπιμνημόσυνο Δέησι. Ὅλοι μας μὲ δυσκολία συγκατοῦμε τὸ κλάμα. Ἡ χορωδία τῶν Κληρικῶν μας ψάλλει ἀπαλὰ τοὺς ὕμνους. Ἐνας λιβανωτὸς ἱκεσίας ἀνεβαίνει πρὸς τὰ οὐράνια. Ἀπ' τὴς ἱερατικῆς μας καρδιῆς βγαίνει διάπυρη ἡ εὐχή: Νῶ ἀναπαύσῃ ὁ Κύριος στοὺς κόλπους του τοὺς μάρτυρες τῆς τραγωδίας· ν' ἀφανίσῃ ἀπ' τῇ γῇ τὴ λαίλαπα τὴν ἀρειανή· νὰ χαρίσῃ στὸν κόσμον τὴν εἰρήνη....

*
* *

Ὑπερέβαλε, κατὰ γενικὴ ὁμολογία, τὸν ἑαυτὸ του ὁ ἅγιος Γεν. Ἀρχιερατικὸς π. Κωνσταντῖνος Ἀνδρουλάκης, ὅταν στὸ τέλος τοῦ μνημοσύνου ἀπήγγειλε, μὲ τὸ γνώριμον ὕψος του, τὸ συγκινητικώτατο ποίημα, ποὺ ὁ ἴδιος συνέθεσε γιὰ τὴν περίστασι. Τὸ χάρισμα τὸ ποιητικὸ ποὺ τοῦδωσ' ὁ Θεός, θαρρεῖς, πὼς βρῆκε σήμερα ὅλη του τὴ λαμπηδόνα καὶ στὴν πλοκὴ τῶν στίχων ἄδειασε ὅλη τὴ δημιουργικὴ του ἔμπνευσι, γιὰ νὰ ραγίσῃ τὴς καρδιῆς καὶ νὰ βουρκώσῃ τὰ μάτια. Μίλησαν στὰ μύχιά μας τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ. Λόγια γραφικὰ, θρηνώδη, ἱερατικῆς καρδιάς λόγια, ἀφιερωμένα

ΣΤΟ ΠΡΑΝΕΣ ΤΗΣ ΣΦΑΓΗΣ

Τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κληρὸς στὰ Καλάβρυτα
δὲν προσπερνᾷ χωρὶς νὰ προσκυνήσῃ
σὲ τοῦτο τὸ πρανεές, ποὺ πορφυρὸ
«τῶν ἐσφαγμένων» αἷμα στάζει ἡ φύση.

«Τῶν ἐσφαγμένων», ποὺ τ' Ἀγίου Σπυρίδωνα
τὴν ἄλλη μέρα, τὸ Δεκέμβρη ἐκεῖνο,
παπάδες δέσμοι, σκλάβος ὁ Λαός,
μεσοῦρανα ἀψηλῶσανε τὸ θρῆνο.

Τὸ θρῆνο γυναικῶν ποὺ ὠλόλυξαν
οἱ μύδροι τῶν βαρβάρων ὡς σιγῆσαν,
κι' ἦσαν γυναῖκες, κόρες κι' ἀδερφές
φωτιά ζωσμένες, καὶ μανάδες ἦσαν.

Αὐτὸ τὸ θρῆνο ἀκοῦμε ἀκόμα δλόγουρα,
δικό μας σφάχτη-πόνο κι' ὄχι ξένον,
κι' ἀνάβουμε λιβάνι εὐλαβικά,
σ' ἀνδρῶες ἐκατόμβες «ἐσφαγμένων».

Λιβάνι ἢ προσευχή μας, μοσχολίβανο,
σ' ἓνα ἄλλον ἀναθρώσκει Ἐσφαγμένο
καὶ Τοῦ ζητᾶ, στὸ χῶρο τῆς σφαγῆς,
τῆς δόξας νᾶχη ἀσίγαστο τὸν αἶνο.

Καὶ νᾶχη τὶς ψυχὲς ποὺ μαρτυρήσανε,
«μέγα» ὡς ἠχήση ἡ σάλπιγξ τῶν ἐσχάτων
μὲ «φοίνικας ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν»,
στοὺς Παραδείσιους κόλπους τῶν Πνευμάτων.

Κι' ἄς ὑψωθῇ στὸν οὐρανὸ τὸν ἑβδομο,
ἱκέτις ἡ κραυγὴ μας, ἄλγους θρέμμα:
Ν' ἀφανιστοῦν «οἱ τόποι Ἀρμαγεδῶν»
Ἡ γῆς ἐχόρτασε.... Ὅχι.... Ὅχι ἄλλον αἷμα....

Τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κλῆρος, στὰ Καλάβρυτα,
τῆς προσευχῆς του ἀνάβει τὸ λιβάνι
στὰ θύματα τῶν Οὐννων καὶ μαζὶ
δαφνόπλεχτο προσφέρει ἓνα στεφάνι.....

*
* *

Μὲ τὴν αὐθεντία καὶ τὴν πιστότητα τοῦ αὐτόπτου ἀνέλαβε
τὴν ἐξιστόρησι τῆς τραγωδίας ὁ Καλαβρυτινὸς Ἡγούμενος τῆς
Μονῆς Πεντέλης π. Θεόκλητος Φεφές. Μὲ φωνὴ παλλομένη ἀπὸ
συγκίνησι, ἄρχισε νὰ θυμᾶται τὰ φρικτὰ του βιώματα ἀνάμεσα
στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο. Ἄν ὑπῆρχε στίς ἡμέρες μας ἓνας Σοφο-
κλῆς ἢ ἓνας Εὐριπίδης, θάβρισκε ἐδῶ τὸ ὑλικὸ γιὰ νὰ συνθέσῃ
τὴν πιὸ φρικιαστικὴ τραγωδίᾳ ποὺ παίχθηκε ποτὲ στὸ προσκηνί-
ο τῆς ἱστορίας ἐκείνη τὴν ἀποφράδα Δευτέρα 13-12-43 ὥρα 14.32
ἐκεῖ στὰ Καλάβρυτα, «τὴν πόλι τὴν Ἀθάνατη τῇ χιλιοδοξασμέ-
νῃ». Καὶ καθὼς προχωρεῖ ὁ λόγος καὶ δάκρυα ἀναβλύζουν ἀπ'
τὰ μάτια, ποὺ εἶδαν τὶς φρικαλέες σκηνὲς μιᾶς ἀνείπωτης βαρβα-
ρότητος, κορυφώνεται ἡ συγκίνησι σὲ ὅλους μας καὶ κτυποῦν

οί καρδιές μας δυνατά, καὶ πετᾷ ὁ νοῦς μας στὸν ἀέρα, καὶ σκορποῦν οἱ σκέψεις μας στὸν ὠκεανὸ τῆς αἰωνιότητος, γιὰ τὸ χρονικὸ τῆς σφαγῆς ἀρπάζει κι' ἀνεβάζει τὸ νοῦ ψηλά, τὸν μετεωρίζει, τὸν συντρίβει.

* *

Τελευταῖος μας σταθμὸς ἡ μεγαλόπρεπη Μονὴ τοῦ Μ. Σπηλαίου. Μὲ ἐκδηλῇ χαρὰ μᾶς ὑποδέχονται φιλόξενα οἱ καλοὶ μοναχοί. Εἶναι μεσημέρι. Μέσα στὸ κατακαλόκαιρο βρίσκουμε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ξαποστάσουμε ψυχικὰ καὶ σωματικά. Μπρὸς τὴν ἁγία εἰκόνα τῆς Παναγίας ἀφήνουμε τὶς θερμὲς μας ἱκεσίες. Γονατίζουμε καὶ προσκυνοῦμε τὴν εἰκόνα τούτῃ «τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ ἱερωτάτου», τῇ Σπηλαιώτισσα. Ὁ καθένας μας κάτι ἔχει νὰ τῆς πῇ. Τόσα τὰ προβλήματα ποὺ ὁ καθεὶς ἀντιμετωπίζει. Καὶ ἡ «δέησις τῆς Μητρὸς» τόσο ἰσχυρὴ. Ξεκουραζόμαστε ἀτενίζοντας στὸ ἀνάγλυφο πρόσωπό της. Αὐθόρμητα ἔρχονται στὴ μνήμη μας οἱ εὐλαβικοὶ στίχοι ἀπ' τὸ Θεοτοκάριο τοῦ ἁγίου Νεκταρίου:

Ἀνυμνῶν μεγαλύνω σε, Ἀχραντε,
τὴν τὸ γένος ἡμῶν μεγαλύνασαν,
Δυσωπῶν δυσωπῶ σε, Πανύμνητε,
τὴν αἰεὶ τὸν Υἱὸν δυσωπήσασαν.

* *

Καλοστρωμένα καθαρὰ τραπέζια εἶναι τώρα στὴ διάθεσί μας. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ γευματίσῃ μὲ ὅ,τι ἔχει φέρει μαζί του. Σὰν εὐλογία τῆς Μονῆς προσφέρεται ὁ οἶνος καὶ τὸ νερό. Καὶ τὰ δυὸ τόσο εὐπρόσδεκτα σὲ τέτοιες ὥρες. Μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀγάπης ἀπλώνεται παντοῦ. Οἱ κληρικοὶ ἀδελφωμένοι, κάτω ἀπ' τοῦ Χριστοῦ τὴν ἁγία σημαία, ζοῦν τὶς ὥρες «τῆς ἐν Χριστῷ Ἀδελφότητος». Γιὰ ὅσους τὸ ἐπιθυμοῦν, ὑπάρχει καὶ ὁ ξενὼν γιὰ τὴ μεσημεριάτικη ἀνάπαυσι. Γιὰ τοὺς ἄλλους προσφέρεται ὁ παχὺς ἴσκιος τῶν πανύψηλων δένδρων. Ἀπολαμβάνουμε, μετὰ τὶς συγκινήσεις καὶ τὸν κάματο τῆς ἡμέρας, τὴ δροσιὰ τῆς φύσεως. Τὰ κελαδίσματα τῶν πουλιῶν, ὁ ἥρεμος θόρυβος τοῦ ὄχτου, τὸ ἥσυχο θρόϊσμα τῶν φύλλων μᾶς χαρίζουν ἀνεπανάληπτες ἐμπειρίες. Ζοῦμε σὰν σὲ ὄνειρο στιγμὲς ἀξέχαστες.

* *

Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟΝ»

Παρά τοῦ αἰδес. π. Ἑμμανουήλ Ἰ. Περογιαννάκη ἐλάβομεν τὴν κατωτέρω ἐπιστολήν:

Εὐσεβάστως ἀναφερόμεθα διὰ νὰ σᾶς γνωρίσωμεν τὰ κάτωθι: Εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐφημέριος» τὸ 11-12 φύλλον αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἄρθρον «Τὸ Ποιμαντικὸν ἔργον 4.473 Ἱερέων ἐκ 39 Ἰ. Μητροπόλεων κατὰ τὸ ἔτος 1970» καὶ εἰς τὴν παράγραφον Ε' «Ὁ Ἱερεὺς καθ' ἑαυτὸν» ἀνέγνωμεν ὅτι ὁ Ἱερεὺς π. Χρήστος Χρηστάκης, Ἐφημέριος Ἀνατολικῆς Ἰωαννίνων, ἔχει τὰ περισσότερα ἔτη χειροτονίας. Ἐπὶ τούτου λοιπὸν σᾶς γνωρίζομεν ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν τὰ περισσότερα ἔτη χειροτονίας. Τοῦτο συνάγεται ἀπὸ τὰ ἑξῆς:

Ὀνομάζομαι Ἑμμανουήλ Ἰωάννου Περογιαννάκης. Ἐγεννήθην ἐν Μιλλιαράδῳ Πεδιάδος Ἡρακλείου Κρήτης τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1890. Ἐχειροτονήθην Ἱερεὺς τὴν 30ὴν Νοεμβρίου τοῦ 1911 παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Κρήτης Κυροῦ Εὐμενίου Ζηρουχάκη. Ὑπηρετήσα ἀπὸ τῆς χειροτονίας μου ἕως τὸν Νοέμβριον τοῦ 1967 ὡς ἐφημέριος τοῦ χωρίου μου καὶ κατὰ περιόδους τὰ γειτονικά χωρία Ἐμπαρος, Μάρθα, Ἀφρατὴ καὶ Κατωφύγι. Ἐκτοτε, εὐρίσκομαι ἐν συντάξει, παραδώσας τὴν Ἐνορίαν μου εἰς τὸν ἑγγονόν μου. Ἔτσι σήμερα ἔχω εἰς τὴν Ἱερωσύνην 60 ἔτη. Ἐπομένως, τὰ πρεσβεῖα ἀνήκουν εἰς ἑμένα καὶ ὄχι εἰς τὸν ἀδελφόν π. Χρήστον Χρηστάκην. Ἐκ τοῦ γάμου μετὰ τῆς πρεσβυτέρας μου Μαρίας, ἥτις εὐρίσκεται ἐν ζωῇ, ἀπεκτήσαμε 5 παιδιὰ. Ἐχομεν 10 ἐγγόνια καὶ 5 δισέγγονα.

Μετ' εὐχῶν καὶ ἀγάπης

Ἱερεὺς EMMAN. I. ΠΕΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Καλωσυνᾶτος καὶ καταδεκτικός, ὅπως πάντοτε, μᾶς ἀποχαιρετᾷ τώρα ὁ Σεβ. Καλαβρύτων, ἐκφράζοντας τὴ χαρὰ καὶ τὴ συγκίνησίν του γιὰ τὸ «Προσκύνημα». Φιλοῦμε μὲ σεβασμὸ τὸ χέρι του καὶ τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. Ξεκινοῦμε παίρνοντας τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Εἶναι ἀπόγευμα. Ὁ ἥλιος βαδίζει πρὸς τὴ δύση του. Μέσα στ' αὐτοκίνητα ψέλνουμε «ἐσπερινοὺς ὕμνους». «Κατευθυνήτω ἡ προσευχή μου....». Σὰν γοργόφερα πουλιὰ μᾶς φέρνουν στὸν κόσμον τὰ πούλμαν. Ἐξω πέφτει τώρα ἡ νύχτα. Κοντεύουμε νὰ φθάσουμε στὴν πρωτεύουσα. Ἐνας κληρικὸς ἀναλαμβάνει νὰ κάμῃ τὸ «κλείσιμο» τῆς ἡμέρας, λέγοντας πνευματικὰς σκέψεις. Οἱ σκέψεις μᾶς βοηθοῦν νὰ συνειδητοποιήσουμε κατὰ βάθος τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὸ προσκύνημα τοῦτο. Σὲ λίγο τὰ φῶτα τῆς Ἀθήνας προβάλλουν μπροστά μας. Μὲ τὶς ψυχὰς ἀλαφρωμένους προσγειωνόμεθα στὴν καθημερινότητα, ξαναπαίνομε στὸ αὐλάκι τοῦ χρέους. Ὅμως αἰσθανόμεθα πὼς ἔχουμε ξεπληρώσει μιὰ ὀφειλή. Πὼς μιὰ ὑπερκόσμια δύναμι μᾶς περιβάλλει. Εἶναι ἡ ὀφειλή τοῦ χρέους. Ἡ δύναμι τοῦ Χριστοῦ....

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ*

4. Διαφορὰ χριστιανικῶν συμβόλων καὶ μαγικῶν μέσων.

Εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἡ θεία Πρόνοια καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι στενὰ συνδεδεμέναι με ἐξωτερικὰ ὑλικά μέσα, δ.ότι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ δὲ σὺπόστατον, ὑλικὸν καὶ πνευματικὸν δημιουργήμα συγχρόνως. Ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, «οὐδὲν αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐν αἰσθητοῖς μὲν πράγμασι, πάντα δὲ νοητά. Εἰ μὲν γὰρ ἀσώματος ἦς, γυμνὰ ἂν αὐτὰ σοι ἀσώματα δῶρα, ἐπεὶ δὲ σώματι συμπέλεκται ἡ ψυχὴ, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητά σοι παραδίδωσι» (Ὁμιλ. εἰς Ματθ. 82, παρ. δ). Τὰ ὑλικά μέσα εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα, ὅχι μόνον ὡς σύμβολα, ἀλλὰ καὶ ὡς ὄργανα ἐκδηλώσεως καὶ μεταδόσεως τῆς θείας Χάριτος. Ὅχι διότι ἡ θεία Χάρις μόνη τῆς ἀδυνατεῖ νὰ ἐνεργήσῃ, ἀλλὰ διότι ἡ παρουσία τῆς διὰ τῶν μέσων τούτων γίνεται περισσότερον ἐκδηλωτικὴ καὶ αἰσθητή. Ἀποκορύφωμα τῆς ἐνώσεως καὶ «συνεργασίας» τοῦ ὑλικοῦ καὶ πνευματικοῦ στοιχείου εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ παρουσία καὶ μετάδοσις Αὐτοῦ ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Βάσει τῆς δεδομένης αὐτῆς ψυχολογικῆς πραγματικότητος, πολλὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ εἶναι ἀνεκτά, ἀκόμη δὲ καὶ πολλὰ προχριστιανικὰ καὶ εἰδωλοατρικὰ συνήθειαι καὶ τελεταὶ ἔχουν διατηρηθῇ καὶ περιβληθῇ με τὸ ἔνδυμα τοῦ χριστιανισμοῦ, ἔχουν ἀποβάλει τὸ μαγικὸν καὶ ὑλικὸν στοιχεῖον καὶ ἔχουν προσλάβει πνευματικὸν συμβολισμόν καὶ ἀξιολογικὸν περιεχόμενον καὶ τηροῦνται με εὐλάβειαν καὶ σεβασμόν. Εἰς τὸ σημεῖον ἀκρ.βῶς τοῦτο εὐρίσκεται ἡ πλέον κρίσιμος καὶ εὐαίσθητος σχέσις τῶν χριστιανικῶν συμβόλων καὶ εἰδωλοατρίας. Ἐπεὶ καὶ ὁ χριστιανισμὸς χρησιμοποιεῖ, εἰς εὐρυτάτην μάλιστα κλίμακα, ὑλικά καὶ συμβολικά στοιχεῖα, εἰδωλοατρικῆς προελεύσεως ἢ μιμήσεως, νομίζουσιν πολλοὶ καὶ ὑποστηρίζουσιν ἀδιακρίτως ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀποτελεῖ συνέχειαν καὶ ἐξελίξιν τῶν πρὸ αὐτῆς θρησκευμάτων καὶ φιλοσοφημάτων. Πρόκειται ὅμως περὶ δεινῆς πλάνης. Διότι, πέραν τοῦ ὑπερφυσικοῦ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 591 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

περιεχομένου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν σύγκρισιν ἐπιδέχεται, αἱ ὑπάρχουσαι ὁμοιότητες καὶ ἀναλογίαι, τόσον εἰς τὴν ὁρολογίαν, ὅσον καὶ εἰς τὰς τελετὰς κλπ., εἶναι μόνον τυπ. καὶ καὶ ἐξωτερικαί, χωρὶς καμμίαν ἐσωτερικὴν καὶ οὐσιαστικὴν σχέσιν. Ἐπειδὴ οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ εἶναι κατασκευασμένοι μὲ ὕλ. καὶ εἰδωλολατρικῶν οἰκοδομημάτων, δὲν σημαίνει τοῦτο ὅτι εἶναι καὶ εἰδωλολατρικοί, οὔτε, ἐπομένως, αἱ χριστιανικαὶ ἰδέαι καὶ τελεταὶ εἶναι εἰδωλολατρικαί, ἐπεὶ δὴ ἐκφράζονται καὶ μεταδίδονται μὲ ὅμοια σύμβολα. Π.χ. εἰς τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου τὰ δακτυλίδ. α καὶ οἱ στέφανοι τῶν νεονύμφων ἀποτελοῦν βαρβαρικὸν καὶ εἰδωλολατρικὸν ἔθιμον. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι καὶ ὁ χριστιανικὸς Γάμος ἀποτελεῖ εἰδωλολατρικὴν ἐκδήλωσιν. Ἐνα ἄλλο γινώσκ. τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ὁ δυναμικὸς καὶ ἀφυπνιστικὸς αὐτῆς χαρακτήρ. Οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι καὶ τὰ ὕλ. καὶ σχήματα καὶ συμβολ. καὶ ἀντικείμενα δὲν ἀποτελοῦν αὐτοσκοπὸν, οὔτε ἔχουν καμμίαν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς νεκροὺς τύπους τῶν εἰδωλολατρικῶν θρησκευμάτων. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἀποκοιμίζει, οὔτε παρηγορεῖ ἀπλῶς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀφυπνίζει τὴν συνείδησιν τῆς ἐνοχλῆς, διεγείρει τὴν συναίσθησιν τῆς ἀμαρτωλότητος καὶ τέλος προσφέρει τὸν πόθον τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τὴν δυνατότητα καὶ βεβαιότητα τῆς λυτρώσεως. Δὲν εἶναι ἀπατηλὸν θῆλαστρον, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ ἢ μητέρα εἰς τὸ στόμα τοῦ βρέφους διὰ νὰ μὴ κλαίῃ καὶ τὸ ἀποβυζαίνει χωρὶς νὰ χορταίνη...

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀνακοινοῦται, ὅτι ἡ δι' ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ TAKE συσταθεῖσα ἐπιτροπὴ κρίσεως αἰτήσεων δανείων, συνελθοῦσα εἰς συνεδρίασιν τὴν 25-5-71 ἐνέκρινεν τὰς μέχρι 24-5-71 ὑποβληθεῖσας εἰς τὸ TAKE αἰτήσεις ἀπλῶν δανείων, ἐξαίρεσει ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὀφείλουν πλέον τοῦ 1/3 ἐκ προηγουμένου δανείου, ὡς καὶ τῶν μὴ ἐγγραφέντων εἰσέτι εἰς τὰ μητρώα ἡσφαλισμένων τοῦ TAKE, λόγω μὴ ὑποβολῆς τῶν σχετικῶν δικαιολογητικῶν.

Ὡσαύτως, ἐνέκρινεν καὶ 13 αἰτήσεις στεγαστικῶν δανείων ἡσφαλισμένων καὶ συνταξιούχων, Ἀθηνῶν καὶ Ἐπαρχιῶν, ἐκ τοῦ ἀδιαθέτου ὑπολοίπου τῆς ὑπὸ τῆς Νομισματικῆς Ἐπιτροπῆς χορηγηθείσης πιστώσεως, κατὰ τὴν 15-1-1971.

Ἐκ τοῦ TAKE

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ἡ προσωπικὴ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ ἀρχεται διὰ τῆς προσευχῆς. Ἡ ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ἡ «ἐπιστροφή» τῆς θελήσεως καὶ ὅλου τοῦ εἶναι πρὸς τὸν Θεόν. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ προσευχὴ καὶ ὅ,τι ἄλλο συνιστᾷ τὴν πνευματικὴν ζωὴν εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένα.

Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι σήμερον ὑφίσταται μία τάσις νὰ βλέπωμεν τὴν προσευχὴν ὡς κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Ἡ λατρευτικὴ αὕτῃ πράξις, τελουμένη κατὰ κανόνα τὸ πρῶτ καὶ τὸ βράδυ, ἐὰν ὑπάρξῃ χρόνος καὶ ὑπερπηδηθοῦν οἱ ποικίλοι περισπασμοὶ τῆς ζωῆς, παύει νὰ ἔχῃ οἰανδῆποτε σχέσιν μὲ τὴν ὑπόλοιπον δραστηριότητά μας.

Εἰς τὴν ἀληθινὴν προσευχὴν δὲν ὑφίσταται διάκρισις μεταξὺ ὑπερβατικοῦ καὶ γηγίνου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ προσευχώμεθα ὡς ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἀντιμετωπίζομεν τὰ προβλήματα τοῦ αἰῶνός μας: Ζῶμεν εἰς περιβάλλον πνευματικῆς παγερότητος καὶ ἀπιστίας, δεχόμεθα καθημερινῶς καταιγισμὸν παραδόξων καὶ ἀλλοκότων ἰδεῶν, ἀντιμετωπίζομεν διάφορα προβλήματα ἡθικῆς φύσεως, ὡς εἶναι ὁ ἐκμοντερνισμὸς τῆς ζωῆς, ἡ ἐλαστικότης τῆς κοινωνίας εἰς τὰ ἡθικὰ παραπτώματα, ἡ κοινωνικὴ ἀδικία εἰς παγκόσμιον κλίμακα, ἡ πτωχεία, ἡ πείνα κ.λ.π. Ὁφείλομεν νὰ προσευχώμεθα μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς ἁμαρτωλότητός μας, «ἀποθέτοντες» τὴν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ κόσμου, ὡς ἰδικὴν μας προσωπικὴν κατάστασιν, πρὸ τοῦ θρόνου τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσφορά αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ὁ ὅποιος διεστράφη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὡς θυσίας, ὡς ἀναφοράς πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς, εἶναι ἐξόχως δύσκολος καὶ ἀπαιτεῖ μεγάλην δύναμιν καὶ αὐτοσυγκέντρωσιν. Ἡ προσευχὴ αὕτη περικλείει ἐντὸς ἀκατάληπτον μυστήριον.

Ἡ προσευχὴ ἀπαιτεῖ βίαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ὀλίγοι εἶναι σήμερον οἱ ὀλοκληρωτικῶς ἀφωσιωμένοι μύσται της. Τοῦτο σημαίνει ἔλλειψιν βάθους καὶ κατανόσεως ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ἡ ιδέα νὰ ὑποτιμῶνται τὰ «Σεραφεικὰ» πνεύματα, τὰ ὅποια προσεύχονται «ἀδιαλείπτως» ὑπὲρ ἡμῶν, εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδόξου πνευματικότητος. Διὰ τῆς προσευχῆς ἀναλαμβάνομεν ὁ εἰς τὸ βάρος τοῦ ἄλλου. Συσφίγγομεν τοὺς

δεσμούς μας μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ μεθ' ἡμῶν ὡς «μέλη Χριστοῦ» (Α' Κορ. 6,15). Δίδομεν τὸν ἑαυτὸν μας χάριν τῶν ἄλλων καὶ οἱ ἄλλοι χάριν ἡμῶν. Τὸ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸ βάθος αὐτῆς τῆς πραγματικότητος, ἀπαιτεῖ συνεχῇ βίαν, νῆψιν καὶ ἄσκησιν προσευχῆς.

Ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι μονον βία, ἀλλὰ καὶ τόλμημα. Ἐρχόμενοι πλησιέστερον πρὸς τὸν Θεόν, ἀνακαλύπτομεν τὴν μεγαλοπρέπειάν Του καὶ τὴν ἀπόστασιν, ἡ ὁποία χωρίζει Ἐκεῖνον ἀπὸ ἡμᾶς. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ποσοτικῶς, ἀλλὰ ποιοτικῶς. Ἐξ ἄλλου, πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἀμαρτωλότης μας διευρύνει τὸ ὑφιστάμενον χάσμα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἐν πλήρει συναισθήσει, γράφει ὅτι εἶναι «φοβερόν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος» (Ἐβρ. 10,31). Ὅταν ἱστάμεθα εἰς προσευχὴν ἐν ταπεινώσει, ἔχοντες καταδικάσει ἐκ τῶν προτέρων τὸν ἑαυτὸν μας, μὲ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἀσχέτως ὅτι εἴμεθα ἀσθενεῖς περὶ τὴν πίστιν, τότε ὁ Κύριος ἔρχεται πλησίον ἡμῶν καὶ ἡμεῖς πλησίον Ἐκεῖνου. Τὸ χάσμα σμικρύνεται· ἡ ἀπόστασις ἐκμηδενίζεται. Τότε ἡ προσευχὴ γίνεται ἀληθὴς κοινωνία.

Εἰς τὰ Ἱερὰ Εὐαγγέλια πολλάκις ὁ Κύριος κρύπτεται ἀπὸ τοὺς μαθητάς, ἀναβαίνει «εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι» (Ματθ. 14,23), διότι προφανῶς αἰσθάνεται τὴν προσευχὴν ὡς μέσον ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Πατρὸς. Ὅταν ὁ Κύριος κατῆλθεν ἐκ τοῦ ὄρους τῆς Θείας Μεταμορφώσεως, εὗρεν ἐκεῖνους ἐκ τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον ἀποσυρθῇ διὰ πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ θεραπεύσουν τὸν δαιμονιζόμενον νέον. Αἰτία τῆς ἀδυναμίας δὲν ἦτο μόνον ἡ ἀπιστία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπουσία ζωσσης προσευχῆς. Ὡς διεβεβαίωσεν ὁ Κύριος: «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» (Ματθ. 17,21). Μιμούμενοι τὸν Κύριον εἰς τὸν ζῆλον τῆς προσευχῆς, ὀδηγούμεθα εἰς βαθυτέραν «γνώσιν», ἃς ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Ποῖον εἶδος προσευχῆς εἶναι κατάλληλον διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον; Προσευχή, φυσικῶ τῷ λόγῳ, δὲν δύναται νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς ἓνα Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔχει γίνει ἀντικείμενον συλλογιστικῶν κρίσεων ἢ εἶναι ἀποκύημα τῆς φαντασίας μας. Ἡ προσευχὴ ὀφείλει νὰ εἶναι κάτι περισσότερον ἀπὸ μία πρᾶξις πίστεως, ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔχει ἀποκαλυφθῇ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις ἐπανελημμένως παρουσιάζετο ἀκατάληπτος εἰς τοὺς μαθητάς Του. Ἐὰν δυνηθῶμεν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὰς περὶ Θεοῦ εἰκόνας

τῆς φαντασίας μας καὶ ἀρκεσθῶμεν νὰ στραφῶμεν πρὸς Ἐκεῖνον, ὡς πρὸς μίαν ὑπερβατικὴν καὶ ἀπάντη ἀκατάληπτον» πραγματικότητα, τοῦτο θὰ ἦτο ἡ πλέον αὐθεντικὴ ἐμπειρία μας περὶ τοῦ Θεοῦ. Πίστις, σημαίνει ἄλλα πρὸς τὸν γνῶφον τῆς θείας ἀγνωσίας. Προσευχή, φανερώνει ἐμπιστοσύνην εἰς κάτι, τὸ ὁποῖον δυνατὸν νὰ θεωρῇται παράλογον. Ἐνταῦθα συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὰ συναισθήματα ἀγάπης καὶ στοργῆς πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας, τὰ ὁποῖα κυριαρχοῦνται ἀπὸ τυφλὴν ἐμπιστοσύνην.

Ἐὰν παραδεχώμεθα ὅτι ἡ προσευχὴ ὀφείλει νὰ εἶναι προσωπικὴ σχέσις μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανερόν, ὅτι ἀγάπη καὶ ἐμπιστοσύνη συνθέτουν τὸ κύριον μέρος τῆς προσευχῆς. Ἐὰν εἶναι εὐχάριστον τὸ νὰ συνομιλῇ τις μετὰ τῶν φίλων του, τί δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἀγαπητικὴν σχέσιν τῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία, ὅταν εἶναι ἐγκάρδιος, εἰλικρινὴς καὶ θερμή, ἐκδηλώνεται οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ διὰ τῆς σιωπῆς;

Ὁ φοιτῶν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς προσευχῆς διδάσκεται νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, κατὰ τὸν ἰδικόν του προσωπικὸν τρόπον. Ἀπόρροια τούτου εἶναι οἱ ὑπάρχοντες ποικίλοι τρόποι προσευχῆς. Τὰ ὑποδείγματα προσευχῆς ἐκ θεοπνεύστων συγγραφέων δίδουν ἀπλῶς σχήματά τινα προσευχῆς, ἐνῶ ὑποδηλοῦν ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα μεταχειρίζεται διαφόρους τρόπους διὰ νὰ συνομιλῇ μεθ' ἡμῶν. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, πρόοδος εἰς τὴν προσευχὴν σημαίνει πρόοδον εἰς τὴν ἀγαπητικὴν σχέσιν μας μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς δὲν εἶναι νὰ προσευχώμεθα καλῶς, ἀλλὰ νὰ γνωρίσωμεν καὶ νὰ ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν.

Ἡ προσευχὴ τείνει σήμερον νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς περιπλόκους μεθόδους τοῦ παρελθόντος. Ἡ μονολόγιστος καὶ ἡ σιωπηρὰ προσευχὴ κατακτᾷ ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ἔδαφος. Μὲ τοῦτο δὲν θεωροῦμεν ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς προσευχῆς εἶναι κατάλληλον διὰ τὸν καθένα. Εἶναι ἐπικίνδυνος παγίς νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς ὅλους τὴν νοερὰν προσευχὴν, ἀγνοοῦντες τελείως τὴν διὰ τῶν χειλέων, ἡ ὁποία, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὀφείλει νὰ ἀπλοποιηθῇ. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει, δὲν εἶναι ὁ τύπος τῆς προσευχῆς αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, ἀλλ' ἡ ἔμφασις εἰς τὴν προσφορὰν, εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ πνεῦμα τῆς μαθητείας. Εἰς τὴν ἀληθῆ προσευχὴν δὲν ὁμιλοῦμεν, ἀλλὰ διαλεγόμεθα. Ὁμιλοῦμεν πρὸς τὸν Θεὸν μὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς προσευχῆς καὶ ἐπαυλαμβάνομεν τὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς: «λάλει, Κύριε, ὅτι ἀκούει ὁ δοῦλός σου» (Α' Βασ. 3,9).

Οἱ περισσότερον προωδευμένοι πνευματικῶς, κατὰ γενικὸν κανόνα, διὰ τῆς προσευχῆς τῶν χειλέων ἀνέρχονται πρὸς τὴν νοερὰν ἢ καρδιακὴν προσευχήν. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι ἡ πρώτη εἶναι κατωτέρα, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς συμβαίνει συνήθως, ἡ διὰ τῶν χειλέων προσευχὴ ἀπαγγέλλεται εἰς ταχὺν ρυθμὸν καὶ ἄνευ τῆς ἐπιβαλλομένης προσοχῆς, ὑφίσταται κίνδυνος νὰ καταντήσῃ κενὴ περιεχομένου, καθαρὰ «βαττολογία». Ἐὰν ἡ διὰ τῶν χειλέων προσευχὴ ἀποτελῇ τὴν βάσιν τῆς καθημερινῆς μας προσωπικῆς ἀναφορᾶς πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ἐξόχως ὠφέλιμον νὰ παρεμβάλλωμεν ἐνδιαμέσως διαλείμματα τινα μονολογίστου ἢ νοερᾶς προσευχῆς. Μικραὶ παύσεις καὶ συγκέντρωσις τοῦ νοῦ εἰς τὸ νόημα μικρῶν περιεκτικῶν λέξεων καὶ φράσεων ὑποβοηθοῦν ἄριστα νὰ δοθῶμεν εἰς τὸν Θεόν. Μανθάνομεν οὕτω νὰ ὁμιλῶμεν πρὸς τὸν Θεόν καὶ νὰ τὸν ἀκούωμεν. Διδασκόμεθα πῶς νὰ ἀποθνήσκωμεν πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας, διὰ νὰ ζήσωμεν ἐν Χριστῷ. Ἡ διάθεσις αὕτῃ τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι δύσκολος καὶ ἐπίπονος.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ποιεῖται χρῆσιν ἀπὸ κίκων τῆς λεγομένης «προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ». Ἡ ἐπανάληψις τῆς φράσεως: «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Ὑἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν», συνοδευομένη ὑπὸ παύσεων καὶ προσηλώσεως τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας εἰς τὸ νόημα τῶν λέξεων, ἀποτελεῖ πλήρη καὶ ὠλοκληρωμένην προσευχήν, τὴν ὅποιαν χρησιμοποιοῦν καὶ σήμερον ὅχι μόνον οἱ μοναχοὶ καὶ κληρικοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ λαϊκοί.

Ἡ μέθοδος τῆς προσευχῆς, διάφορος δι' ἕνα ἕκαστον, δὲν ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ μέσον ἀφιερώσεως πρὸς τὸν Θεόν. Εἶναι πιθανὸν ὀρισμέναι μέθοδοι νὰ ἐκπληροῦν συγχρόνους ἀνάγκας, ἀλλὰ σκοπὸς ὅλων εἶναι νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν Θεόν. Πρὸς τοῦτο, ὀφείλομεν νὰ ἀπολέσωμεν ὅ,τι εἶχομεν σκεφθῇ ἢ ἐγνωρίζομεν περὶ τοῦ Θεοῦ. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ προσωπικὴ μας σχέσις θὰ καταστῇ βαθυτέρα. Ὁφείλομεν νὰ ἔλθωμεν νὰ γνωρίσωμεν Ἐκεῖνον καὶ ὅχι τὰ περὶ Ἐκεῖνον.

Τὸ νὰ λησμονῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας καὶ νὰ ἀθετῶμεν παλαιὰς μεθόδους προσευχῆς, φαινομενικῶς εἶναι ἐπικίνδυνον. Ἀναμφισβητήτως ὅμως εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἀποκτήσωμεν βαθυτέραν, προσωπικὴν σχέσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀποφεύγοντες νὰ ἀρνηθῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν σημαντικὴν πρόοδον εἰς τὴν προσευχήν, ὅσονδήποτε τελείαν μέθοδον καὶ ἂν χρησιμοποιῶμεν.

Ἡ προσευχή εἶναι πρᾶξις παραδόσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας εἰς τὸν Θεὸν ἐν ἀγάπῃ καὶ φανερώναι τὴν θέλησιν νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅ,τι μᾶς δίδει ὁ Θεὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς ἢ κατὰ πιν, ἀνεξαρτήτως ἐὰν τοῦτο εἶναι πόνος ἢ χαρά. Διὰ τῆς προσευχῆς ἐκτελεσθῆναι ἐντὸς τῆς ἀνακαινιστικῆς καὶ ζωογόνου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἀφιερώσεως διδασκόμεθα νὰ ὑποφέρωμεν, νὰ πάσχωμεν μὲ Ἐκεῖνον διὰ τὸν κόσμον. Τοῦτο προϋποθέτει εὐαισθησίαν καὶ εἰλικρίνειαν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν συνανθρώπων μας.

Ματαιότης, ἀπιστία καὶ ἀλαζονεία ἀποτελοῦν τὴν προμετωπίδα τοῦ σημερινοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποχωρισθῶμεν τελείως. Ὡς μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν διὰ τὴν σωτηρίαν του. Δίδοντες τὸν ἑαυτὸν μας εἰς τὸν Θεόν, ἀρνούμεθα μέρος τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου καὶ ἐλαφρύνομεν τὸν πόνον τοῦ Ἑσταυρωμένου. Τὸ μαρτύριον τοῦ Σταυροῦ ὑπῆρξεν διὰ τὸν Κύριον δυσβάστακτον καὶ ἐξόχως ὀδυνηρὸν ὅχι μόνον ἀπὸ τὰς πληγὰς, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τὴν ἀνάληψιν τῶν ἁμαρτιῶν ἐνὸς κόσμου «ἀλλοτριωμένου» ἀπὸ τὸν Θεόν.

Τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πόνος εἶναι περισσότερο ἐσωτερικός, διανοητικός, ὀφείλομεν νὰ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν συνανθρώπων μας. Ὅπως ὁ Κύριος δὲν κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ, οὕτω καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν προσευχήν. Ὁ Θεὸς θέλει νὰ ταπεινωθῶμεθα χάριν τῶν ἄλλων, πολλάκις μέχρι ἐσχάτων οὕτως, ὥστε νὰ ἀφήνωμεν νὰ ἐπενεργῇ δραστικώτερον ἢ χάρις Του. «Ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν» (Β' Κορινθ. 4,11), ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν πλεῖστοι ἄνθρωποι εἶναι ἀπελπιστικῶς μόνοι, διανοητικῶς ἀνισόρροποι, ζῶντες μὲ τὸ φᾶσμα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐνοχῆς, ἐκδηλώνοντες τάσεις αὐτοκτονίας, ἢ θλιψίς, εἶναι διάφορος ἀπὸ προηγουμένης ἐποχῆς, ἀλλ' ὅχι ὀλιγώτερον δραματικῇ. Ἐχομεν καθῆκον νὰ φέρωμεν καὶ ἡμεῖς μέρος αὐτοῦ τοῦ βάρους. «Εἴτε πάσχει ἐν μέλος συμπάσχει πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορ. 12,16). Εἴμεθα στενῶς συνδεδεμένοι διὰ τοῦ Βαπτίσματος πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεθα αὐτὴν τὴν ἐνότητα ὡς μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Ἀκολουθοῦμεν τὸν Κύριον, σημαίνει ὅτι ἀποθνήσκομεν μὲ Ἐκεῖνον, κατερχόμεθα εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἀνιστάμεθα ἐκ νέου μὲ συναι-

ΕΝΟΡΙΑΚΑ

Η ΕΝΟΤΗΣ ΩΣ ΣΥΝΙΣΤΑΜΕΝΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ

Ἡ κοινωνικὴ διάστασις τῆς Ἐκκλησίας, τὰ κοινοτικά αὐτῆς χαρακτηριστικά δὲν εἶναι ἐξωτερικῆς μορφῆς, ἀλλὰ ἐσωτερικῆς. Δὲν προσδιορίζονται δηλαδὴ δι' ἐξωτερικῶν κριτηρίων, δὲν ἐξυπηρετοῦν σκοποὺς πρακτικούς, δὲν στηρίζονται ἐπὶ κοινῶν συμφερόντων καὶ κοινῶν ἐπιδιώξεων τῶν ἐπὶ μέρους χριστιανῶν.

Ἡ ἐνότης μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας προσδιορίζεται ἐκ μιᾶς ἀνάγκης ἐσωτερικῆς. Ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω καθιστάμεθα μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἴμεθα ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ κατὰ τὸν βαθμὸν, κατὰ τὸν ὅποιον εἴμεθα ἡνωμένοι πρὸς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐνότητος πρὸς τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν μίαν φράσιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, κατὰ τὸν βαθμὸν, τὸν ὅποιον συμπάσχομεν εἰς τὴν λύπην τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συγχάρομεν εἰς τὴν χαρὰν αὐτοῦ¹. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς χαρᾶς

1. Α' Κορ. 12,26.

σθήματα χαρᾶς καὶ πόνου. Συμμετέχομεν φέροντες τὸ βάρος τῶν ἄλλων κατὰ διάφορον τρόπον, ἀναλόγως τῆς θέσεώς μας εἰς τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἔνθα δὲν πάσχουν ὅλοι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν διακονίαν τῆς προσευχῆς, ὀφείλουσι νὰ συμμετέχουν βαθύτερον καὶ οὐσιαστικώτερον εἰς τὴν θλίψιν τοῦ κόσμου. Ἡ θλίψις εἰς τὴν προσευχὴν εἶναι ἀναγκαία οὐχὶ μόνον διὰ τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας προσωπικὴν κἀθαρσιν.

Ἡ ἀπώλεια τοῦ ἑαυτοῦ μας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ εἶναι καὶ ἡ πραγματικὴ ἐνότης μετὰ τὸ ὑπόλοιπον Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ὅποιον «εἰς ἔσμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Τότε ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι μόνον προσωπικὴ σχέσις. Εἶναι ἀναφορά, θυσία, προσφορά τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, μυστήριον «καινόν», τὸ ὅποιον ὑπερβαίνει τὰ μέτρα τοῦ κόσμου τούτου.

Ἀρχιμ. ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΚΟΡΟΒΕΣΗΣ

ἢ μιᾶς λύπης, ἢ ὅποια ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς εἰς λόγους ἐξωτερικοῦς, βασιζέται δηλαδὴ ἐπὶ συγγενικῶν ἢ φιλικῶν δεσμῶν, κοινῶν συμφερόντων καὶ ἐπιδιώξεων ἢ καὶ ἐπὶ φιλανθρώπων αἰσθημάτων. Πρόκειται διὰ μίαν ἀνάγκην ἐσωτερικὴν. Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν εἵμεθα πάντες ἐνσωματωμένοι διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἀποτελοῦμεν μίαν ἐνότητα, εἶναι ἐκεῖνο, τὸν ὁποῖον καθιστᾷ τὸν πόνον τοῦ ἄλλου ἰδικόν μας πόνον καὶ τὴν χαρὰν τοῦ ἄλλου ἰδικὴν μας χαρὰν. Καὶ τὴν πραγματικότητα αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν αἰσθανώμεθα ἐντονώτερον, ὡσάκις πραγματοποιοῦμεν τὴν ἐνσωμάτωσιν αὐτὴν διὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τῆς θείας κοινωνίας. Ἡ ζωὴ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ διὰ τὸν ὁρθόδοξον πιστὸν μίαν πραγματικότητα, ἢ ὅποια καθιστᾷ τὸν ἀδελφόν μας μεθ' ὧν τῶν ἀναγκῶν του, τῆς λύπης του, τῆς χαρᾶς του, σῶμα ἰδικόν μας, ἐν τμῆμα τοῦ κοινοῦ σώματος ὧν μας, τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν αἰσθανθῶμεν τὸ γεγονὸς τῆς ἐνότητος ἡμῶν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀδελφούς, πρὸς τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τότε θὰ ἐννοήσωμεν τὸν πόνον των ὡς ἰδικόν μας πόνον καὶ τὴν χαρὰν των ὡς ἰδικὴν μας χαρὰν.

Ἐὰν ἡ θλιψὶς τοῦ ἀδελφοῦ μᾶς ἀφίνη ἀπαθεῖς, δὲν εἵμεθα καλοὶ χριστιανοί.

Ἐὰν δὲν συμπονῶμεν τὸν ἀδελφόν μας, τὸν ἁμαρτωλόν, ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔπесεν ἡθικῶς, τὸ ψυχικῶς ἀσθενὲς μέλος τοῦ σώματος ἡμῶν, τοῦ σώματος δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν δὲν προσφέρωμεν ὀλόκληρον τὴν ἀγάπην καὶ τὴν στοργὴν ἡμῶν, ἐὰν δὲν ἐξαντλήσωμεν ὅλας τὰς δυνατότητας, διὰ νὰ αἰσθανθῇ ὅτι εἶναι ἡγαπημένον, τὸ πλεόν ἡγαπημένον τέκνον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ συντομώτερον εἰς τὸ περιβάλλον τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς, δὲν εἵμεθα ζῶντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐὰν διαχωρίζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας καὶ κατὰ ἓνα φαρισαϊκὸν τρόπον ἀρχίζωμεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι μόνοι, χωρὶς νὰ κινούμεθα εἰς τὸν χῶρον τῆς χάριτος, εἰς τὸν χῶρον τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀγάπης τῶν μελῶν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦμεν τι τὸ ἰδιαίτερον, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δὲν ἔχομεν ἀντιληφθῇ τὴν ἔννοιαν τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἔχομεν γευθῇ τὴν ζῶν Αὐτῆς.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν διαχωρίζωμεν τῶν ἄλλων πιστῶν τὰ μέλη τῆς ομάδος ἢ τοῦ συλλόγου, εἰς τὸν ὁποῖον τυχὸν ἀνήκομεν. Ὅταν ἀρχίζωμεν δηλαδὴ νὰ πιστεύωμεν ὅτι μόνον ὅσοι ἀνήκουν εἰς τὸν ἰδικόν μας κύκλον εἶναι καλοὶ χριστιανοί, ἀληθεῖς μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Ὅτι τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ Εὐαγγελίου εὕρσκεται μόνον ἐντὸς τοῦ συνδέσμου πρὸς τὴν ἰδικὴν

μας ομάδα και οὐχι ἐκτὸς αὐτοῦ. Ὅτι μόνον ἡμεῖς εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ ζῶμεν τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν.

Εἶναι φανερόν, ὅτι μία τοιαύτη ἄποψις εἶναι καταδικαστέα. Τοῦτο, διότι ἀποτελεῖ ἐν εἶδος ὁμαδικοῦ φαρισαϊσμοῦ. Πιθανόν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν, νὰ μὴ εἴπῃ ποτὲ τὸ «οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων»². Εἶναι ὅμως ἔτοιμος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ διακηρύξῃ τὸ «οὐκ ἐσμὲν ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων». Εἰς τὸ κέντρον τῆς σκέψεως καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς δὲν τίθεται πλέον ἡ ἐνότης πρὸς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης, μετ' ὅλων τῶν συνεπειῶν διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς κέντρον τίθεται ὁ σύνδεσμος πρὸς τὸν σύλλογον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκομεν.

Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὑπάρχει κίνδυνος νὰ τοποθετήσωμεν τὰς ὑποχρεώσεις ἐναντι τῆς ὁμάδος ὑπεράνω τῶν καθηκόντων ἡμῶν ἐναντι τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Τότε ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ θρησκευτικότης ἡμῶν θὰ φέρῃ χαρὰ κατῆρα ἰδιωτικὸν καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἡμῶν τὰ χαρακτηριστικὰ ἐνὸς θρησκευτικοῦ ἐγωϊσμοῦ, δηλαδὴ ἐνὸς φαρισαϊσμοῦ, ἀτομικῆς ἡ καὶ ὁμαδικῆς μορφῆς.

Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἀποτελεῖ ἐν σῶμα καὶ πάντες οἱ χριστιανοὶ εἶναι μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ. Δὲν δύνανται λοιπὸν νὰ νοηθοῦν κεχωρισμένοι, ἐκτὸς τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ σῶμα.

Ἀνακεφαλαιοῦντες πάντα τὰ ἀνωτέρω ἀναφέρομεν, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐνότητος πρὸς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μὲν πιθανῶς δυνατόν νὰ ὑπάρχουν καλοὶ ἄνθρωποι, τίμιοι, ἠθικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ προσωπικότητες, παραδείγματα ἀμέμπτου βίου καὶ κοινωνικῆς ἡ καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀρετῆς, ἀριστοὶ οἰκογενειάρχαι. Ὁρθόδοξοι ὅμως χριστιανοί, μέλη ζῶντα τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξουν. Τοῦτο, διότι ἡ ἐνότης καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς Ἀγίας Τριάδος, οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ τῆς θείας συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Εἶναι κύρια γνωρίσματα τοῦ ζῶντος μέλους τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν πᾶσαι αἱ ἀρεταί, ὁλόκληρος ἡ πνευματικὴ συγκρότησις καὶ ζωὴ τοῦ καλοῦ χριστιανοῦ, τοῦ ὁρθοδόξου πιστοῦ.

Διότι ἡ ἁμαρτία συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐγωϊστικὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς τακτικῆς ὅμως αὐτῆς

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟ

XVI

ΕΙΔΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΙΑΤΟΥ ΠΑΛΑΙΣΜΑΤΑ

Οἱ τρεῖς ἀρετές, τῆς ὑπακοῆς, τῆς παρθενίας καὶ τῆς ἀκτημοσύνης, γιὰ τίς ὁποῖες ὠμιλῆσαμε εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια, ἀποτελοῦν τὸ θεμελιακὸ ὑπόστρωμα καὶ τὴν βάσι γιὰ νὰ φθάσῃ ὁ μοναχὸς στὴ γαλανὴ καθαρότητα καὶ ἀγιότητα τῶν οὐρανῶν. Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτές, ὑπάρχουν πολλὲς ἄλλες, σύστημα ὅλο ἀρετῶν καὶ πνευματικῶν ἀγωνισμάτων, ποὺ πρέπει μὲ εὐθύνη καὶ ἡρωϊσμὸ νὰ ἀναλάβῃ ὁ κάθε μοναχός, ἰδιαίτερα ὅμως ὁ κοινοβιότης.

Εἶναι ἀλήθεια, πὼς τὸ Κοινόβιο ἀποτελεῖ τὴν τελειότερη μορφή τοῦ μοναχισμοῦ μας. Ὅμως ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν μοναχὸ πολ-

ἀπομακρύνεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ τοῦ συνανθρώπου του. Δημιουργεῖται διαίρεσις, χωρισμὸς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀντίθετον φοράν. Εἰς τὴν ἐπανασύνδεσιν δηλαδή καὶ τὴν ἐπανένωσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τοῦ συνανθρώπου. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἐπενεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κατῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ψάλλει κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην λίαν χαρακτηριστικῶς: «Ὅτε καταβάς τὰς γλώσσας συνέχευε», μετὰ δηλαδή τὴν ἐγώιστικὴν πρᾶξιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν Βαβέλ, «διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος». Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ διαίρεσις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἰδοὺ ἡ αἰτία τῆς, ἰδοὺ ἡ ἁμαρτία. Καὶ ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει: «Ὅτε τοῦ πυρὸς τὰς γλώσσας διένειμεν», τὴν ἡμέραν δηλαδή τῆς πεντηκοστῆς, τὴν ἡμέραν τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας, «εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσεν». Ἰδοὺ ἡ ἀποκατάστασις, ἰδοὺ ἡ οὐσία τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τὸ κέντρον τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως. Ἡ ἐνότης μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐνότης μετὰ τῆς δημιουργίας, ἡ ἐνότης μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Ἰδοὺ τὸ μυστικὸν τῆς σωτηρίας, τῆς αἰωνίου εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος. Ἰδοὺ ὁ παράδεισος, τὸν ὁποῖον ζοῦν ἤδη ψυχαὶ ἐκλεκταί: Ἡ ἐνότης, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἁρμονία, τὴν ὁποίαν μόνον ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ μέλη Αὐτῆς.

Αἶδεσ. Δρ. Α. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

λά περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι κάθε ἄλλη μορφή μοναχισμοῦ. Ἔτσι, ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐνταχθῇ σὲ μία μοναστική ἀδελφότητα, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ κοινοβιακὸ σύστημα, θὰ πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀσκηθῇ σὲ ὀρισμένες ἀρετές, χωρὶς τις ὁποῖες ἡ ζωὴ του μέσα στὸ Κοινόβιο μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ μαρτύριο ἀληθινὸ γι' αὐτὸν καὶ σὲ ἐπικίνδυνον στοιχείο γιὰ τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ κεφάλαιο τοῦτο, ἐκρίναμε ἀναγκαῖον νὰ κάμωμε λόγο γιὰ τὶς εἰδικές αὐτὲς ἀγωνιστικὰς ἰδιότητες, ποὺ πρέπει νὰ στολίζουν τὸν κοινοβιάτη, μὲ σκοπὸ νὰ προετοιμάσωμε τὸ ψυχικὸ ἔδαφός του, πάνω στὸ ὁποῖο πρόκειται νὰ ἀνθήσῃ καὶ νὰ καρποφορήσῃ ἡ οὐράνια ἀπόφασίς του, δηλαδή τὸ νὰ ἀνήκῃ στὸν Χριστὸ καὶ μόνο, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Κοινοβίου.

Τὸ πρῶτο πρᾶγμα, ποὺ πρέπει νὰ προσέξῃ ἐκεῖνος ποὺ κατατάσσεται σὲ ἓνα Κοινόβιο, εἶναι ἡ ἐ ν ὀ τ η ς. Ἡ διαφύλαξις τῆς ἐνότητος εἶναι τὸ δυσκολώτερον πρᾶγμα μέσα σὲ μιὰ μοναστικὴ κοινότητα. Ἡ πείρα εἶναι πολὺ πικρὴ στὸ σημεῖο τοῦτο. Μοναστικὲς ἀδελφότητες μὲ προοπτικὲς καὶ δυνατότητες αὐτοδιελύθησαν, ὅταν ἔπαυσε ἡ ἐνότης μεταξὺ τῶν μελῶν των νὰ ἀποτελῇ τὸν συνεκτικὸν δεσμό, ποὺ «ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν» τοῦ Κοινοβίου. Ἡ ἐνότης, σὰν ἐπιδιώξι, εἶναι δυσκατόρθωτη. Γιατὶ πρόσωπα μὲ διαφορετικὸ χαρακτήρα, διαφορετικὰς καταγωγὰς, διαφορετικὰς πολλὰς ψυχικὰς προδιαθέσεις, μὲ μόνο κοινὸ τὴν πίστι στὸν Ἰησοῦ καὶ τὸν πόθον τῆς ἀφιερώσεως, καλοῦνται νὰ ζήσουν μιὰ κοινὴ ζωὴ, κοινὴ σὲ ὅλες τῆς ἐκφάνσεις, στὶς παραμικρὰς λεπτομέρειας. Στὶς περιπτώσεις αὐτὰς, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἡ σχετικὴ προπαίδεια καὶ ψυχικὴ εἰς βάθος καλλιέργεια, τὸ ἀτίθασον ἐγὼ ὀρθώνεται ἀπαιτητικόν, παρ' ὅλες τὶς ἀφιερώσεις, καὶ κρημνίζει τὴν ἐνότητα καὶ δημιουργεῖ ρήγματα ἐπικίνδυνα στὸ σῶμα τῆς Ἀδελφότητος. Ὁ Μ. Βασίλειος, ἐπισημαίνων τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνότητος μέσα στὸ Κοινόβιο, παρατηρεῖ ὅτι ἀπαραίτητον στὶς περιπτώσεις αὐτὰς εἶναι «τὸ μίαν ἐν πᾶσι καρδίαν εἶναι καὶ θέλημα ἓν καὶ μίαν ἐπιθυμίαν καί, καθὼς νομοθετεῖ ὁ ἀπόστολος, ἓν γενέσθαι σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηρμοσμένων πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς συνοδίας». (Λόγος ἀσκητικὸς παρ. 1). Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους τοῦ θεοφόρου πατρός, ἡ ἐνότης εἶναι τόσο βαθειὰ στὴν οὐσία τῆς καὶ τόσο ἀπόλυτη, ὥστε πρέπει νὰ φθάνῃ καὶ στὶς πιδὶ μικρὰς λεπτομέρειας, ν' ἀγκαλιάζῃ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς κοινῆς ζωῆς. Τοῦτο ὅμως, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, δὲν εἶναι πρᾶγμα εὐκόλο. Ὅταν λείπῃ ὁ δεσμὸς τοῦ αἵματος, δύσκολα οἱ χαρακτῆρες μονιάζουν. Γιὰ τὴν ἐπίτευξιν αὐτῆς τῆς ἐνότητος πρέπει νὰ βασιλεῇ πνεῦμα Χριστοῦ. Τότε

οί αιχμές ἀμβλύνονται, τὸ πανάγιο Πνεῦμα κυριαρχεῖ καὶ ἐξοβελίζεται κάθε ἐνδεχόμενο διασπάσεως. Στὴν κοινὴ συμβίωσι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀγωνίζεται κανεὶς συνεχῶς γιὰ τὴν διατήρησι τῶν ψυχικῶν του δεσμῶν μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινότητος. Ἐὰν τοῦτο δὲν γίνη, τότε ἀντὶ ἐνότητος εὐκόλα διολισθαίνει ὁ ἄνθρωπος στὴ δημιουργία παρατάξεων μέσα στὴ μοναστικὴ Ἀδελφότητα, μὲ λίγη ἢ πολλὴ διάκρισι τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ μὲ συνέπεια τὴν φυγάδευσι τῆς εὐλογημένης ἐνότητος, ποὺ σὰν ἓνα σῶμα ὀργανικὸ παριστᾷ τὴν κοινότητα. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σῶμα κάθε ἓνας ποὺ ἐντάσσεται, ὀφείλει νὰ προσαρμοσθῇ καὶ μὲ τὴν προσωπικότητά του νὰ συντελέσῃ στὴν πνευματικὴ τῆς πρόοδο.

Τὸ ἀντίθετο τῆς ἐνότητος εἶναι ἡ διαίρεσις καὶ ὁ χωρισμός. Καὶ τὰ δύο εἶναι καρποὶ τῆς ἁμαρτίας, ἀφοῦ ὅπως λέγει ὁ Μ. Βασίλειος: «διαίρεσις γὰρ καὶ διάστασις καὶ πόλεμος οὐκ ἂν ἦν ἐν ἀνθρώποις μὴ τῆς ἁμαρτίας διατεμούσης τὴν φύσιν» (Ἀσκητικαὶ διατάξεις πρὸς τοὺς ἐν τῷ κοινοβίῳ κανονικοὺς, Κεφ. ιη'). Ἄν μάλιστα λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ μοναχικὸς βίος παρομοιάζει πρὸς τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν καὶ ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν ἀγγέλοις ἔρις, οὐ φιλονεικία, οὐκ ἀμφισβήτησις· ἕκαστος τὰ πάντων ἔχει καὶ πάντες ὁλόκληρα παρ' ἑαυτοῖς τὰ καλὰ ταμιεύονται» (ἐνθ' ἄνωτ.) τότε ἡμπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ πόσῃν ἀξίαν ἔχει ἡ τήρησις τῆς ἐνότητος μέσα στὴν μοναστικὴ Ἀδελφότητα.

Βεβαίως, ὑπάρχει πάντοτε τὸ ἐνδεχόμενο μιᾶς κάποιας διαφωνίας. Ἡ ἔκτασι τῆς ὑπακοῆς δὲν καλύπτει ὀρισμένες περιπτώσεις ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ ἀφήσουν νὰ ἐμφανισθῇ στὴν καθημερινῇ ζωῇ μιὰ διαφορετικὴ γνώμη. Γιὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ Μ. Βασίλειος διδάσκει ὅτι «οὐ χρή φιλονεικῶς ἀλλήλοις ἀντιτείνειν, ἀλλὰ ταμιεύεσθαι τοῖς δυνατωτέροις τὴν ἐπίκρισιν. Ὡστε μήτε τὴν τάξιν συγχεῖσθαι πάντων ἐπερωτῶντων καὶ πάντοτε μήτε ἀφορμὴν ἐρεσχελίας καὶ φλυαρίας ἐγγίγνεσθαι» (ἐρώτησις μθ'). Μὲ ἄλλα λόγια, στίς περιπτώσεις αὐτὲς τῇ διαφωνίᾳ θὰ πρέπει νὰ λύουν οἱ μεγαλύτεροι καὶ συνετώτεροι πρὸς ἀποφυγὴν ὀξύσεως τῶν πνευμάτων καὶ δημιουργίας ἡλεκτρισμένης ἀτμοσφαίρας.

Τὸ θέμα τῆς ἐνότητος εἶναι συνυφασμένο καὶ μὲ τὸ θέμα τῆς ὑπομονῆς. Ἡ μπροστὰ στίς εἰδικὰς δυσκολίας, ποὺ κάθε κοινοβιάτης θὰ συναντήσῃ μπροστὰ του. Ὅταν ζῇ κανεὶς μόνος του, ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ διάβολο. Ὁ κοινοβιάτης ἔχει, πολλὰς φορές, τὸ μαρτύριο τῆς κοινῆς ζωῆς, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀσκήτῃ στὴν ὑπομονή, σχεδὸν κάθε ἡμέρα. Μαζὶ μὲ τὴν ὑπομονὴ εἶναι ἐπίσης συνυφασμένη καὶ ἡ ἀντοχή

τῶν σφαλμάτων, παραλείψων, ιδιοτροπιῶν - ἂν ὑπάρχουν - ἢ ἐλαττωμάτων τῶν ἄλλων συμμοναστῶν. Τὸ «ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ» τοῦ Παύλου βρίσκει ἐδῶ μιὰ τέλεια ἐφαρμογή. Ἐὰν κανεῖς δὲν διαθέτῃ μεγάλη καρδιά, ἐτοιμῇ νὰ συγχωρήσῃ τοῦ ἄλλου τὰ σφάλματα καὶ ἐὰν δὲν εἶναι κανεῖς διατεθειμένος νὰ παραβλέπῃ ὠρισμένες παραλείψεις τῶν ἄλλων, δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ τὴν ἀγία κοινὴ ζωὴ τῆς μονῆς. Ἀλλοίμονον, ἂν θελήσῃ νὰ λεπτολογήσῃ ἢ νὰ μετρήσῃ μὲ αὐστηρὰ μέτρα τὴν διαγωγὴ τοῦ ἄλλου. Ὁ καθένας, παρὰ τὴν ἀγιότητά του, δὲν εἶναι πάντοτε ἀπηλλαγμένος ἀπὸ μικροελαττώματα πού, πολλές φορές, γίνονται αἰτία πικρίας στοὺς ἄλλους. Μέσα στὸ κοινόβιο εἶναι μαζεμένοι χαρακτήρες πολλοί. Ὁ καθεὶς ἔχει τὴν ιδιορρυθμίαν του. Ἡ ἀσκητικὴ καὶ ἡ ἄλλη ἀγία ζωὴ πού ἐνδεχομένως κάνει ὁ μοναχός, δὲν τὸν ἀπαλλάσσει ἀφευκτα ἀπὸ ὅλες τὶς αἰχμὲς τοῦ ἐσωτερικοῦ του εἶναι. Ἐτσι πολὺ συχνὰ ἐμφανίζονται στὴν καθημερινὴ ζωὴ ἐκδηλώσεις ἀπὸ μέρους ἀδελφῶν, πού μόνο μὲ τὴν ἀνοχὴ καὶ ὑπομονὴ μπορεῖ κανεῖς νὰ ξεπεράσῃ καὶ νὰ λησμονήσῃ, δίδοντας ἔτσι τόπο στὴν ὀργή. Ἄν αὐτὸ δὲν γίνῃ, τότε κάθε ἡμέρα θὰ ἀνατέλλῃ μὲ πικρίες καὶ φιλονεικίες, πού κανένα δὲν ἔχουν τόπο μέσα στὶς ἱερὲς κοινότητες τῶν μοναχῶν.

Μαζὶ μὲ ὅλα ὅσα εἶπαμε ἕως ἐδῶ, πρέπει νὰ τονίσουμε πὼς ἡ κοινὴ ζωὴ δὲν ἀντέχει στὴν ἑλλειψὶ εἰ λ ι κ ρ ι ν ε ῖ α ς. Ἄν γιὰ κάθε μοναχὸ ἡ εἰλικρίνεια εἶναι βασικὴ ἀρετὴ, γιὰ τὸν κοινοβιάτη ὅμως εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἀπαραίτητη. Ἡ εἰλικρίνεια τῶν προθέσεων καὶ τῆς καρδιακῆς διαθέσεως εἶναι βασικὴ προϋπόθεσις γιὰ μιὰ ἀρτία ἐξέλιξις μέσα στὴ μοναχικὴ ζωὴ. Χωρὶς εἰλικρίνεια παύει νὰ βασιλεύῃ μέσα στὴν ψυχὴ ὁ Χριστός, ἀλλοιώνεται τὸ φρόνημα καὶ ἐμφιλοχωρεῖ στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις ἢ ταλαίπωρη ὑποκρισία, πού τόσο ἐστηλίτευσε ὁ Κύριος. Ἡ εἰλικρίνεια, σὰν ἐπιστέγασμα τῆς ἀγνότητος τῶν ἐλατηρίων, βοηθεῖ στὴν συνεκτικὴ σύνδεσις τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος καὶ προάγει τὴν ἐνότητα σὲ βαθμὸ θαυμαστό. Γι' αὐτὸ πρόσωπα πού ἔπαυσαν νὰ φέρονται στοὺς ἄλλους μὲ ἀπλότητα, αὐτὰ ἔχουν ἤδη ἀπόκλισι πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐκεῖ δηλ. ὅπου βρίσκεται ὁ ἐχθρὸς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κοινοβίου. Εἶναι γιὰ τοῦτο ἀπαραίτητο

νά παρουσιάζη ὁ μοναχὸς τὸν ἐσωτερικὸ τοῦ κόσμον γυμνὸ στὰ μάτια τῶν ἀδελφῶν του, μὴ κρατῶντας μέσα τοῦ ὑπόλοιπα πού, ἀσυνείδητα στὴν ἀρχὴ κι' ἔπειτα συνειδητά, συντείνουν στὴ δημιουργία ψυχικῶν χασμάτων μέσα στὴν ὁλότητα.

Ξεχωριστὴ σημασία στὴν κοινοβιακὴ ζωὴ ἔχει ἡ ταπεινοφροσύνη. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος τὴν ἀποκαλεῖ «φάρμακον σωτηρίας» (Πρὸς Πολύκαρπον ἐπιστολὴ 5,2) καὶ ὁ Μ. Βασίλειος «προκοπὴν ψυχῆς». Κοντὰ στὰ σοφὰ ἀποφθέγματα τῶν Πατέρων μας, ἡ πείρα τῆς κοινῆς ζωῆς, σὰν ἐπισφράγισμα τῶν θείων λόγων, διδάσκει πὼς χωρὶς τὴν ταπεινοφροσύνην δὲν ἡμπορεῖ νὰ προοδεύσῃ πνευματικῶς ἡ ψυχὴ. Καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ σὰν φρόνημα ψυχῆς ἡ ταπείνωσις, τότε οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ χαρακτηρὸς γίνονται αἰχμηρὲς, καταλυτικὲς τῆς ἐνότητος, διασπαστικὲς μέσα στὴν μοναστικὴ οἰκογένεια, καθαιρετικὲς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, πρόξενες μιᾶς θανάσιμης καταστροφῆς.... Ὅπου δὲν βασιλεύει ἡ ταπείνωσις, ἐκεῖ κυριαρχοῦν τὰ πάθη, οἱ κακίες καὶ ὅλα ὅσα κάνουν τὸν ἄνθρωπον νὰ λησμονῇ τὴν καταγωγὴν τοῦ τὴν οὐράνια.

Νὰ λοιπὸν ποιὰ εἰδικώτερα ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ παλαίσματα ὁ κοινοβιάτης. Ἡ ἐνδεικτικὴ τῶν ἀπαρίθμησις δίνει τὸ μέτρον τῆς σοβαρότητος, μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ καταπιασθῇ κανεὶς, σὰν πάρη τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐντάξεώς του σὲ μιὰ μοναστικὴ Ἀδελφότητα. Τοῦτο δὲν σημαίνει πὼς πρέπει νὰ γίνῃ κανεὶς ἅγιος γιὰ νὰ εἰσέλθῃ στοὺς κόλπους τῆς. Σημαίνει πὼς πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀγῶνος στερεὴ κι' ἀμετακίνητη, ὥστε μπαίνοντας σὰν μέλος τῆς μοναστικῆς τοῦ οἰκογενείας νὰ συμβάλῃ στὴν πρόοδόν της κι' αὐτὸς μὲ τὶς μικρὰς ἢ μεγάλας του δυνάμεις.

Ἡ πρόοδος μιᾶς μοναστικῆς Ἀδελφότητος δὲν ἐξαρτᾶται βέβαια μόνον ἀπὸ τὴν προσπάθειαν τῶν μελῶν της γιὰ μιὰ χριστιανικὴ τελείωσιν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ χάριν τοῦ Θεοῦ, πού ἔχει πρωταρχικὴ σημασία στὴν πρόοδον τοῦ Κοινοβίου, ρόλο σπουδαῖον καὶ σοβαρὸ παίζει καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ Ἡγουμένου, τοῦ Γέροντα τῆς Ἀδελφότητος, μὲ τὴν ὁποία ὅμως θὰ ἀσχοληθοῦμε στὸ ἐπόμενο κεφάλαιον.

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ Κ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

ΘΕΟΛΟΓΟΣ Κ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ δ. Θ.

(1876 - 1938)

Ο ΑΠ' ΑΜΒΩΝΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν διηύθυνε τότε, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ὡς ἄνω ὑπογραφῆς, ὁ διαπρεπέστατος Μητροπολίτης Πενταπόλεως Νεκτάριος, ὁ ἀνεγνωρισμένος σήμερον ὡς Ἀγιος ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ μέγιστα τιμώμενος ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ τελευταῖον ἔτος τῶν σπουδῶν του, ἤτοι τῇ 20ῃ Ἰουνίου 1898, ὁ Καθηγητικὸς Σύλλογος τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀπολυτηρίων ἀποτελεσμάτων, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 221 Πράξεως αὐτοῦ (λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐτησίαν πρόοδον καὶ τὰ γραπτὰ δοκίμια καὶ τὰς προφορικὰς ἐξετάσεις τῶν ἐξετασθέντων μαθητῶν, ἐτι δὲ τὴν διαγωγὴν αὐτῶν, ἐξήγαγεν τὰ ἄνω σημειούμενα ἀποτελέσματα.

Βραβεύει τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' Τάξεως Ἰωάννην Κ. Παρασκευαΐδην ἐκ Βουρδουρίου Πισιδίας, Κωνσταντῖνον Ρωματὸν¹ ἐκ Κοτυώρων τοῦ Πόντου καὶ Βασίλειον Πλαστήραν ἐκ Ναυπάκτου.

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν κ. Καθηγητῶν. Ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20ῃ Ἰουνίου 1898.

Ὁ Διευθυντῆς

(Τ.Σ.) Ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος

Καὶ αἱ δύο ἀνωτέρω τιμητικαὶ διακρίσεις πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ριζαρείτου Ἰ. Παρασκευαΐδου, γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Νε-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 600 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 - 20 τεύχους.

1. Περὶ τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων Παρασκευαΐδου καὶ Ρωμανοῦ βλέπε κατωτέρω. Πρὸς τὸν Κ. Ρωμανόν, τὸν ὁποῖον ἀπεκαλεῖ «ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸν καὶ τίμιον ἀδελφόν», ἐκφράζει ἐν τέλει τῆς πραγματείας του «Ἡ Βασίλισσα κ.λ.π.», τὰς εὐχαριστίας του, διότι «τῇ ἐπιμελεῖ καὶ συντόνῳ ἐπιστάσῃ ἀνετυπώθη» τὸ ἔργον του τοῦτο.

κταρίου, ἀποτελοῦν σφραγίδα ἐπίσημον καὶ ἀδιάψευστον τοῦ ἡθικοῦ ἀναστήματος καὶ τῆς πνευματικῆς συγκροτήσεώς του.

Πιστὸς μαθητὴς τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου ὁ ἀείμνηστος Παρασκευαΐδης ἐπαρδειγματίζετο ἀπὸ τὴν Ἀγιότητα καὶ ἐφωτίζετο ἀπὸ τὴν σοφίαν ἐκείνου, ὥστε ὁσημέραι ὁ μαθητὴς νὰ καθίσταται τελειότερος καὶ νὰ προσεγγίζῃ τὸν διδάσκαλον.

Οὕτως, ἐκ τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἀπεφοίτησε μὲ τὸν βαθμὸν «Ἀριστα» καὶ μὲ τὸ Πρασακάκειον βραβεῖον, λαβὼν τὸ ὑπ' ἀριθμ. 490/36/21 Ἰουνίου 1898 πτυχίον.

Ὑπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης διακατεχόμενος ὁ ἀείμνηστος Παρασκευαΐδης πρὸς τοὺς εὐεργέτας Ριζάρας ἀδελφούς, ἀφιερῶ ἀργότερον ἐν ἔτει 1927 τὴν πραγματείαν του «περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δ' αἰῶνος», ὡς ἐξῆς: «Τοῖς ἀειμνήστοις Ριζάραις Μάνθῳ καὶ Γεωργίῳ... ἀνθ' ὧν πλείστα καὶ ἄπειρα παρὰ τούτων εὖ ἔπαθον».

Ὑπείκων εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ προστάτου του Συλλόγου Μικρασιατῶν «Ἀνατολή», μεταβαίνει εἰς τὴν γενέτειράν του πόλιν, τὸ Βουρδούριον, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τῶν τότε ἐκεῖ λειτουργούντων Ἑλληνικῶν Σχολείων.

Ἐπὶ μίαν τριετίαν κατέστη ὁ φωτεινὸς ὁδηγὸς τῶν Μικρασιατῶν Ἑλληνοπαίδων, ἐμφυσήσας εἰς αὐτοὺς τὰ ἀθάνατα Ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη.

Ἐπανέρχεται εἰς Ἀθήνας, ἵνα συνεχίσῃ τὰς Θεολογικάς του σπουδὰς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὸ 1903 ἐγγράφεται εἰς τὸ πρῶτον ἔτος σπουδῶν, τυχὼν ὑποτροφίας παρὰ τῆς πρυτανείας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 271/14ης Ὀκτωβρίου 1903 ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον τῷ ἐκονοποιήθη, «κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἀειμνήστου Π. Νικολάου ἐπὶ μηνιαία χορηγία δραχμῶν ὀγδοήκοντα (ἀρ. 80) ἀρχομένης ἀπὸ τῆς 10ης Ὀκτωβρίου ἐ.ε. καὶ ληγουσῆς ἅμα τῷ πέρατι τῶν Πανεπιστημιακῶν (του) σπουδῶν, ἥτοι μέχρι τῆς 15 Ἰουνίου 1907».

Καρεῖς ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κατὰ κόσμον Ἰωάννης μοναχὸς ἐν τῇ κατὰ Πάτριον ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἔλαβε τὸ Ἐκκλησιαστικὸν ὄνομα Θεολόγος, πρὸς τιμὴν τοῦ τῆς Θεολογίας Ὑψιπετοῦς Ἀετοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Τὸ δὲ 1905 τὴν ἡμέραν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου) προσῆλθεν «ὀλοπροθύμως καὶ ἐγκαίρως εἰς τὸν ἱερατικὸν κλάδον» ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν παιδιόθεν ἱερὰν κλίσιν του καὶ ἐκτελῶν «τὸν ἀπαράβατον ὅρον τῆς διαθήκης τῶν ἀειμνήστων

Ὁ Θεολόγος Κ. Παρασκευαΐδης ὡς Διάκονος, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του
Παντελῆ Παρασκευαΐδου, διδασκάλου, ἐν ἔτει 1905.

αὐταδέλφων Ριζαῤῥων», ὅπως σημειοῖ ὁ ἴδιος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἀνεκδότου πραγματείας του «ἡ ἐνάργεια ἐπὶ τοῦ Ἑμβωνος», τὴν ὁποίαν πρῶτην ἐκ τῶν καταλοιπῶν του ἐλπίζομεν νὰ φέρωμεν εἰς τὴν δημοσίευσίτηα.

Προεχειρίσθη τότε εἰς διάκονον, ἐν τῷ Ἱ. Ναῶ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῆς εὐεργέτιδος δι' αὐτὸν Ριζαρείου Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου.

Μετὰ βαθυτάτης συγκινήσεως ἐνθυμοῦνται ἀκόμη οἱ ὀλίγοι ἐπιζῶντες παλαιοὶ Ριζαρεῖται, ὡς καὶ οἱ συμφοιτηταί του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὸν ἔξοχον χειροτονητήριον λόγον του, καὶ ὅλως ἰδιαίτερος τὴν μνημειώδη ἀπάντησιν εἰς τοῦτον τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου, μεστήν ἐγκωμίων, ἀλλὰ καὶ σοφῶν πατρικῶν ὑποθηκῶν.

Κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ σπουδῶν του ἐπεδόθη μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου εἰς τὰς μελέτας του, ἐνῶ παραλλήλως διηκόνει ἐν τῷ Ἱ. Ναῶ Ἀγίου Κωνσταντίνου Ὁμονοίας.

Τὸ 1907 ἀριστεύσας εἰς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις, ἀνεκρύχθη εἰς τὸν πρῶτον διδάκτορα τῆς Θεολογίας, διότι μέχρι τοῦ ἔτους τούτου οἱ τρόφιμοι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ὠνομάζοντο π ρ ο λ ὕ τ α ι.

Ἡ ἀνακλήρῳς του αὕτη εἰς διδάκτορα ἐγένετο τῇ 17ῃ Νοεμβρίου 1907 ἐπὶ πρυτάνεως Μιχαὴλ Κατσαρᾶ, κοσμήτορος Ν.Α. Παπαγιαννοπούλου καὶ γενικοῦ γραμματέως Κωστῇ Παλαμᾶ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔλαβε χώραν ἡ χειροτονία του ὡς πρεσβυτέρου καὶ ἡ χειροθεσία του ὡς Ἀρχιμανδρίτου ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ἀθηνῶν, παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Θεοκλήτου Α'.

Ὑπακούει ἐκ νέου εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου «Ἀνατολὴ» καὶ μεταβαίνει νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κατ' ἀρχὰς λειτουργήσαντος ἐν Πάτρῳ, ἔπειτα δὲ μετατεθέντος ἐν Σάμῳ Ἱεροδιδασκαλείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτων οἱ πλεῖστοι κληρικοὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἐπὶ τριετίαν (1907-1910) προσφέρει πολυτίμους ὑπηρεσίας καὶ ἀναβιβάζει τὸ κῦρος τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καὶ καθιστᾷ τοῦτο ἄριστον θερμοκήπιον Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ὅπου προητοιμάζοντο τὰ ἡγετικά στελέχη τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπρόκειτο περὶ θέσεως λίαν τιμητικῆς καὶ εἰς τὸ ἔπακρον ὑπευθύνου.

Ὁ Σαμιακὸς λαὸς ἐπεφύλαξε θερμὴν ὑποδοχὴν εἰς τὸν νέον Διευθυντὴν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καὶ ἑξοχὸν Ἀρχιμανδρίτην Θεολόγον Παρασκευαΐδην.

«Ἀφίκετο, γράφει ἡ Σαμιακὴ ἐφημερίς «Πρόοδος» (1908), ὁ νέος διευθυντὴς τοῦ ἐνταῦθα ἱεροδιδασκαλείου τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου Παν. Ἀρχιμ. κ. Θεολόγος Παρασκευαΐδης ἐκ τῶν ἀρχαίων μελῶν τοῦ Συλλόγου καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰδικὸς γραμματεὺς αὐτοῦ.

Ὁ κ. Παρασκευαΐδης ἔδωκε τελευταίως ἐξετάσεις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς Θεολογίας μὲ τὸν βαθμὸν «ἄριστα», εἶναι δὲ ὁ πρῶτος, ὅστις λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦτον, διότι οἱ μέχρι τοῦδε τρόφιμοι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἀνεκηρύσσοντο προλῦται. Ἐχει ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην σοβαρὰν μόρφωσιν καὶ πᾶσαν τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐμπνέεται ὑπὸ εὐγενεστάτων ἀρχῶν, διὰ τοῦτο καὶ πεποίθαμεν ὅτι θὰ εὐδοκίμησῃ τελείως ἐν τῇ λίαν τιμητικῇ θέσει, εἰς ἣν ἐκλήθη τῇ ὁμοφώνῳ γνώμῃ πάντων τῶν ἀποτελούντων τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου.

Ἐγένετο ἅμα τῇ ἀφίξει ἐν τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ πάντων τῶν καθηγητῶν καὶ μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπίσης ἐφημερίδος τῆς 19ης Μαρτίου 1908, ἀποσπῶμεν στιγμιότυπα ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ ἀφανοῦς τούτου ἐργάτου τῆς Ἐκκλησίας, ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, κατὰ τὴν σεμνὴν τελετὴν τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, εἰς ἣν παρέστη ἅπας ὁ Σαμιακὸς λαὸς καὶ οἱ ἐπίσημοι: «Ἐνώπιον τοῦ προχείρως διασκευασθέντος ἱεροῦ βωμοῦ ἵσταται ὁ Πανος. Ἀρχιμανδρίτης καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Θεολόγος Παρασκευαΐδης μετὰ τοῦ ἱερέως τῆς Σχολῆς κ.τ.λ.».

«Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Παρασκευαΐδης καθὼς καὶ ὁ ἱερέας τῆς Σχολῆς ἀπαγγέλουσι μετὰ συγκινήσεως τὰς θείας εὐχάς.

Ὁ παριστάμενος κόσμος ἀκούει μετὰ βαθυτάτης σιωπῆς, μαρτυρούσης τὴν εὐλαβῇ συγκίνησιν, ἥ ὁποία κατέχει τὰς ψυχὰς πάντων».

«Καὶ φύλαττε Κύριε, τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον τοῦτο καὶ ἀνάδειξον αὐτὸ φάρον τηλαυγῇ, ἐκπέμποντα ἀνὰ τὸν κόσμον τὸ φῶς τῶν Σωτηρίων σου διδαγμάτων...», ἀναφωνεῖ ὁ νεαρὸς καὶ συμπαθὴς Ἀρχιμανδρίτης.

Ἀμήν. Ἀμήν. Ἀπαντῶσιν ἐκ ψυχῆς ὅλοι οἱ παριστάμενοι. Εὐθὺς ἀμέσως ψάλλεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν ὁ Σαμιακὸς ὕμνος, μεθ'

ὁ ἀκολουθεῖ ἐμπνευσμένος καὶ ζωηρᾶς συγκινήσεως λόγος ὑπὸ τοῦ Πανος. Ἀρχιμανδρίτου».

Ἡ θαυμασία καὶ ἀκάματος ἐργατικότητα τοῦ προκαλεῖ τὴν προσοχὴν ὁλοκλήρου τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὸν θαυμασμόν. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπανειλημμένως ἐκφράζει τὴν ἀπόλυτον ἱκανοποίησίν του, εὐλογεῖ τὸ ἐπιτελούμενον ἐν τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ ἔργον, συγχαίρει καὶ εὐχεται περαιτέρω προόδους.

Τὸ 1911 ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀθήνας, ἵνα συμμετάσχη διαγωνισμοῦ ὑποτρόφων διὰ τὴν θέσιν νεωκόρου καὶ ἱεροψάλτου εἰς τὸν ἐν Λειψίᾳ τῆς Γερμανίας Ὁρθόδοξον Χριστιανικὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὡς ἐχαρκτηρίζετο τότε ἡ ὑποτροφία δι' ἄνωτέρας σπουδὰς ἐν Μονάχῳ καὶ Λειψίᾳ.

Καίτοι ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως ἐν τῇ Διευθύνσει αὐτῆς, δὲν δέχεται τὴν ὑψηλὴν καὶ τιμητικὴν ταύτην θέσιν, διότι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀειμνήστου Θεολόγου διψᾷ δι' ἄνωτέραν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ μάθησιν.

Ἐπιτυχάνει ἐν τῷ εἰρημένῳ διαγωνισμῷ, ὅστις διεξήχθη ἐν Ἀθήναις τὴν 3ην/16ην Μαΐου τοῦ ἔτους 1911 καὶ ὡς ὑπότροφος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀποστέλλεται εἰς Λειψίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ τότε παγκοσμίου φήμης Πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης.

Τὸ σχετικὸν ἔγγραφον τῆς ὑποτροφίας του ἔχει ὡς ἐξῆς:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 9978

Διεκ. 8124

Πρὸς

Τὸν κ. Θεολόγον Παρασκευαΐδην, πτυχιούχον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι διὰ Βασ. Διατάγματος τῇ 11 τοῦ ἱσταμένου μηνὸς ἐκδοθέντος καὶ τῇ 20 τοῦ αὐτοῦ καταχωρισθέντος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 101 φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, διωρίσθητε νεωκόρος καὶ ψάλτης εἰς τὴν κενὴν θέσιν τῆς ἐν Λειψίᾳ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τριετίαν ὡς πρωτεύσαντες

Ἑκκλησία καὶ Κόσμος

«ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΑΔΙΕΞΟΔΟΣ» *

Ὁ Ζὰν Πιερ Σουκέ, 19 χρονῶν, αὐτοπυρπολήθηκε, γιὰτὶ ὁ πατέρας του τὸν ὑποχρέωσε νὰ κόψῃ τὰ μακριὰ μαλλιά του.

Τὸ μισοκαμμένο πτώμα τοῦ Σουκέ βρέθηκε τὴ νύχτα τοῦ Σαββάτου, 20 Ἰουνίου τοῦ 1970, σ' ἓνα χωράφι. Ὁ Σουκέ ἄφησε ἓνα σημεῖωμα, ποὺ ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

«Σεῖς οἱ ὥριμοι δὲν ἔχετε κατανοήσι. Ἐπιβάλλετε τὴν ἐμπειρία σας καὶ ἐκδίδετε ἀποφάσεις σὲ βάρος τῶν συνανθρώπων σας».

*

Αὕτῃ εἶναι μία ἀπὸ τίς τραγικὲς εἰδήσεις, ποὺ ὁ Τύπος τὴν καταχώρησε στὰ «φιλά» τῶν σελίδων καὶ ποὺ μολονότι πέρασε, ἴσως, ἀπαρατήρητη, ἐντούτοις κρύβει μία ἀπὸ τίς πιὸ ὀδυνηρὲς ἐκδηλώσεις καὶ ὄψεις τῆς ἐποχῆς μας.

*

Στὶς μέρες μας μιλάμε διαρκῶς γιὰ τὴν «ἐπανάσταση», ποὺ πραγματοποιεῖται καθημερινῶς σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς

* Ραδιοφωνικὸν σχόλιον μεταδοθὲν τὴν 3-7-1970 εἰς τὴν ἐκπομπὴν «Ἑκκλησία καὶ Κόσμος».

εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ προκηρυχθέντα διαγωνισμόν ἐπὶ ὠρισμένῳ μισθῷ δρχ. ἑκατὸν ὀγδοήκοντα μηνιαίως, καταβλητέων ἐκ τοῦ γενικοῦ Ἑκκλησιαστικοῦ Ταμείου, τῶν ὑποχρεώσεων ὑμῶν ὀρισθησομένων ἐν τῷ συνταχθησομένῳ οἰκείῳ συμβολαίῳ.

Ὅθεν, παρακαλεῖσθε νὰ μεταβῆτε εἰς τὴν ἐν Λειψία θέσιν ὑμῶν καὶ ἀναλάβετε τὰ καθήκοντά σας, ἀφοῦ προηγουμένως συντάξτε ἐνώπιον ἀρμοδίου συμβολαιογράφου μετὰ τοῦ πληρεξουσίου ἡμῶν κ. Κοττεάκου τὸ ἀνήκον συμβόλαιον καὶ ἐκτελῆτε ἀπαρεγκλίτως τοὺς ὅρους αὐτοῦ.

Ὁ Ὑπουργὸς
(Τ.Σ.) Ὑπογραφή

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Θεολόγος

μας καὶ τῆς κοινωνίας. Ζοῦμε ἔντονα τὸν βίαιο καὶ ἀποκαλυπτικὸν τρόπον, ποὺ παρουσιάζουν οἱ ἐκπλήξεις τῆς ἐπιστήμης, τῆς τεχνολογίας, τῆς διαστημικῆς, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἀναπνέουμε τὴν ἀγωνία καὶ τὴν ταραχὴ ὅλων τῶν μεγάλων ἀνακατατάξεων, ποὺ συντελοῦνται στὸ χῶρον κάθε ἐνδιαφέροντος πάνω στὸν πλανήτη μας.

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ὁλοκληρωτικὰ καὶ ἐντυπωσιακὰ ἐκφράζεται καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἔννοια καὶ ἡ μορφή τῆς «ἐπαναστάσεως», εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἐμφάνισις, ἡ δρᾶσι καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τῆς σύγχρονης νεολαίας.

Εἶναι τὸ πάθος, ἡ ὁρμή, ἡ ἀνατρεπτικὴ διάθεσις τῶν νέων ὅλου τοῦ κόσμου, ποὺ ἐμφανίζονται σὲ κάθε σύγκρουσί τους μὲ τὶς δυνάμεις τῆς τάξεως, τῶν παραδεγμένων ἀρχῶν, τῆς κοινωνικῆς πειθαρχίας.

Αὐτοὶ οἱ προνομιῶχοι νέοι, μὲ τὶς ἡχηρὰς ἐπαγγελίες μιᾶς νέας ἠθικῆς καὶ μιᾶς νέας τάξεως πραγμάτων σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της, ἐναντιώνονται σὲ κάθε φόρμουλα τοῦ παρελθόντος. Ζητοῦν νὰ καταλύσουν κάθε παλαιὸ θεμέλιο, ποὺ στήριξε καὶ στηρίζει τὴν σημερινή δομὴ τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ καλῶς ἢ κακῶς τὸν χαίρονται καὶ τὸν ἀπολαμβάνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

Ὑποστηρίζουν νέες θέσεις! Ἐπιδιώκουν νὰ πετύχουν νέες ἐφαρμογὰς καὶ νέους τρόπους, φτάνοντας καὶ μέχρι τὶς ἔσχατες λύσεις τῆς καταλύσεως καὶ τῆς διαλύσεως.

Εἶναι βασικὰ ἐναντίον κάθε στυγνοῦ κομπορρισμοῦ καὶ παλαιῶν ταμποῦ καὶ ἐπιθυμοῦν τὴν ἀναμόρφωσι τῶν πάντων, σύμφωνα μὲ τὰ δικά τους μέτρα, ὅνεια καὶ τὶς δικές τους βλέψεις.

*

Βεβαίως, αὐτὸ σημαίνει ἐπανάστασι καὶ ἀπὸ μία ἄποψις, ἴσως, ἡ ἐπιθυμία τῶν νέων νὰ ἔχουν ἓνα πρωταρχικὸ ρόλο σήμερον στὴ ζωὴ, ποὺ γι' αὐτοὺς ἐξ ἄλλου ἐτοιμάζεται, δὲν εἶναι παράλογη καὶ ἀπαράδεκτη!

Τὸ γεγονός ὅμως τῆς αὐτοπυρπολήσεως τοῦ μικροῦ Σουκέ καὶ ἓνα πλῆθος ἄλλων παρομοίων καὶ πιδὶ τραγικῶν ἀκόμη περιστατικῶν μᾶς ὁδηγεῖ εὐκολα στὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ νέοι τῆς ἐποχῆς μας δυναστεύονται καὶ 'κεῖνοι ἀπὸ τὴ δική τους κοινωνία! Ἀπὸ τὶς δικές τους μαζικὲς ἀντιλήψεις. Ἀπὸ τὸ δικό τους «Κατεστημένο».

Ζητοῦν νὰ «ἀπελευθερωθοῦν» ἀπὸ τὴν ἀφόρητὴ πίεσι τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν μεγαλυτέρων γενεῶν, γιὰ νὰ ὑποταχθοῦν σὲ μία πιδό στεινὴ κοινωνικὴ, δική τους δικτατορία. Τὴν δικτατορίαν τοῦ ἀφορήτου μιμητισμοῦ. Τῆς πνευματικῆς ἰσοπεδώσεως. Τῆς μαζικοποιήσεως. Τοῦ παραλόγου χιππισμοῦ!

Γιατὶ σὰν σύνολο, μπορεῖ μερικὰ ἀπὸ τὰ αἰτήματα τῆς παγκοσμίου νεολαίας νὰ ἔχουν ὀρθὴ βάσι καὶ σωστὸ στόχο. "Ομως καθένας τους νέος χωριστὰ ἔχει καὶ πάλι συνείδησι ἀγέλης! Ἡ ἀτομικὴ ζωὴ τῶν νέων θρυμματίζεται καὶ πάλι κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι τῆς μάζας, τῶν χίππυς, τῆς πολυφωνίας, τοῦ ἀναρχισμοῦ, τῆς ψυχολογικῆς ὑποβολῆς καὶ τῆς ἐκτροπῆς.

"Ετσι, ἐνῶ οἱ ἐξαγγελίες τῆς νεολαίας ἔχουν μία δραματικὴ ἀπήχησι ἐναντίον κάθε παραλογισμοῦ, κατεστημένου καὶ βαρυσότητος, οἱ ἴδιοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποταχθοῦν στὸ κοινόβιό τους! Νὰ ἀφομοιωθοῦν στὴν δική τους κοινωνία καὶ νὰ ἀφανιστοῦν κάτω ἀπὸ τὴν καταπίεσι τῶν δικῶν τους ἰδιοτροπιῶν!

"Ετσι γίνεται ὀλοφάνερο, πὼς οἱ σημερινοὶ νέοι ζητοῦν νὰ καταλύσουν ἕναν κόσμον, ὅπως ὑποστηρίζουν, ὑποκριτικὸ καὶ συμβιβασμένο, γιὰ νὰ ὑποταχθοῦν σ' ἕναν ἄλλον, δικό τους βέβαιον, ποὺ δὲν θὰ μπορῇ κανεὶς νὰ ἔχη καμμία δική του πρωτοβουλία! Οὔτε ἀκόμη νὰ ἐμφανισθῇ μὲ κομμένα μαλλιά, γιατί θὰ θεωρηθῇ ἀπόβλητος, ὅπως ἀκριβῶς φοβήθηκε καὶ ὁ μικρὸς Σουκέ τὴ φιλικὴ του κοινότητά.

*

Στὸν συσχετισμό, λοιπόν, τῶν δυνάμεων ποὺ διαμορφώνονται στὸν κόσμον μετὰ τῶν νέων καὶ τῶν παλαιότερων γενεῶν, σκοπὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ποιὸς θὰ ἐπιβληθῇ, ἀλλὰ τὸ πῶς θὰ μπορέσουμε, δίχως νὰ ἀγνοοῦμε τὴν παρουσία, τὴν δύναμι καὶ τίς ἐπιδιώξεις τοῦ ἄλλου, νὰ ἀποκτήσουμε μεγαλύτερη προσωπικὴ συνείδησι καὶ ἀτομικὴ αὐτοτέλεια. Νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴν δυναστεία τῆς μάζας καὶ νὰ γίνουμε ἐλεύθερα πρόσωπα, ἡθικὲς ὀντότητες, ἔτοιμοι νὰ κρίνουμε κάθε φορά, ὕστερα ἀπὸ περίσκεψιν καὶ προετοιμασίαν. Νὰ ἀποφασίσουμε γιὰ τὸ αἶμα μας καὶ τὴν κοινότητά μὲ προσωπικὴ εὐθύνη, μὲ πρωτοβουλία, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα πάντοτε μὲ ἕνα πειθαρχημένο δέον. Μὲ ἕνα σύστημα καὶ μία τάξι, ποὺ ἐνῶ θὰ μᾶς βοηθοῦν ἐνεργητικὰ νὰ εὐτυχήσουμε, παράλληλα θὰ μᾶς ἐνισχύουν στὸ κοινωνικὸ μας ἔργον.

Αὐτὸ σημαίνει ὅμως, ὅτι κάθε φορά θὰ βρισκόμαστε στοὺς σωστοὺς προσανατολισμούς. Θὰ συμπορευόμαστε νέοι καὶ παλαιό-

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

226. Κατὰ τὴν λιτανεία τοῦ ἐπιταφίου στὸν ὄρθρο τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅταν εἶναι μόνος ὁ ἱερεὺς, τί πρέπει νὰ κρατῇ, τὸ Εὐαγγέλιο ἢ τὸν ἐπιτάφιο, ἢ καὶ τὰ δύο συγχρόνως; Τὸ ἴδιο καὶ κατὰ τὰ ἀπόστιχα τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Καὶ τοῦτο γιατί παρετήρησα ἱερεῖς νὰ κρατοῦν μόνον τὸν ἐπιτάφιο, νὰ θέτουν δὲ τὸ Εὐαγγέλιο ἀργότερα στὸ κουβούκλιο καὶ κατὰ τὴν λιτανεία τὸ βράδυ νὰ τὸ ἀφήνουν στὴν ἀγία τράπεζα. (Ἐρώτησις Αἰδεσμ. Ε.Ν.).

Ἡ λιτανεία τοῦ ἐπιταφίου, ποῦ γίνεται σήμερα στὸ τέλος τοῦ ὁρθρου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου κατὰ μίμησιν τῆς ἐκφορᾶς καὶ τῆς ταφῆς τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, εἶναι σχετικῶς νεωτέρα. Στὰ παλαιὰ χειρόγραφα Τυπικὰ δὲν μαρτυρεῖται τέτοιου εἶδους περιφορά. Κατὰ τὴν δοξολογίαν, ἢ κατὰ τὸ ἁσματικὸν τρισάγιο ποῦ τὴν κατακλείει, ἐγίνετο ἀπλῶς «εἰσόδος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου», ὅπως ἀκριβῶς στὸν ἀρχαῖον ἁσματικὸν ὄρθρον τῶν Κυριακῶν, προκειμένου νὰ ἀναγνωσθῇ μετὰ τὸ τέλος τῆς δοξολογίας τὸ ἐωθινὸ εὐαγγέλιο. "Ἐτσι, κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ι' αἰῶνος (κώδικες τ. Σταυροῦ 40 καὶ Πάτμου 266) κατὰ τὸν ὄρθρον τοῦ Μεγάλου Σαββάτου αἰς τὸ τρισάγιον τοῦ 'Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ' γίνεται εἰσόδος τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἱερέων μετὰ τοῦ μεγαλείου (δηλαδὴ τοῦ Εὐαγγελίου) καὶ εὐθὺς ἀνέρχονται οἱ ψάλλται ἐν τῷ ἄμβωνι καὶ λέγουσι τροπάριον, ἤχος β'. «Ὁ συνέχων τὰ πέρατα...». Καὶ μετὰ τοῦτο ἀνέρχονται

τεροι. Θὰ προσεγγίζουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲ σεβασμὸν καὶ εὐθύνη καὶ θὰ ἀκοῦμε τὰ προβλήματα καὶ τὰ νέα μηνύματα ποῦ οἱ καιροὶ προετοιμάζουν γιὰ ὅλο τὸν κόσμον. Καὶ αὐτὸ μόνον μὲ τὴν συνεργασία καὶ τὴν κατανόησιν νέων καὶ μεγάλων μπορεῖ νὰ γίνη, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ εὐτυχήσῃ καὶ νὰ λυτρωθῇ κάποτε ἀπὸ τίς ἀντίρροπες δυνάμεις καὶ τίς καταλυτικὰς ἐμπειρίες.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

(οἱ ἱερεῖς) ἐν τῷ συνθρόνῳ καὶ γίνεται ἡ ἄνω καθέδρα». Περὶ εἰσόδου, ἀναλόγου πρὸς ἐκείνην ποὺ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ πατριάρχου στὴν Ἀγία Σοφία, ὁμιλοῦν καὶ ἄλλα ἀρχαῖα. Τυπικά, ποὺ περιγράφουν τὴν τάξι τοῦ ὁρθρου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅπως ἐτελεῖτο κατὰ τόπους ἀπὸ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς. Ἐπὶ παραδείγματι: «Μετὰ τό· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» καὶ τὸ «Δόξα καὶ νῦν» εἰσέρχονται ὁ ἀρχιεπίσκοπος σὺν τοῖς ἱερεῦσι εἰς τὴν εἴσοδον μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἰθ' οὕτως λέγει τροπάριον, ἡχος β'. «Ὁ συνέχων...» (Σινᾶ 9). «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ». Καὶ εἰσοδεύουσι, τούτου ψαλλομένου, εἴτα τρισάγιον τρανῶς μετὰ ἡχου. Καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ τρισαγίου οὐ λέγεται τροπάριον, ἀλλ' εὐθὺς ὁ διάκονος «Σοφία» καὶ «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ», εἴτα προκείμενον...» (Τυπικὸν Εὐεργέτιδος, κῶδ. Ἀθηνῶν 788). Ἡ ἰδίᾳ τάξις ἔσχυε καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὅπως μᾶς τὴν περιγράφει τὸ Τυπικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ ἔτους 1122: «Καὶ εὐθὺς οἱ ψάλλται τὴν δοξολογίαν· εὐθὺς ἀρχεται ὁ πατριάρχης σὺν τῷ κλήρῳ, ποιοῦσιν εἴσοδον εἰς τὸ ἅγιον βῆμα καὶ ἀναβαίνει ὁ πατριάρχης εἰς τὸ σύνθρονον καὶ γίνεται καθέδρα καὶ ψάλλουσι τὸ τροπάριον τοῦτο εἰς ἡχον β'. «Ὁ συνέχων τὰ πέρατα...».

Ἡ εἴσοδος ὅμως αὐτὴ ἀρχισε σιγά-σιγά νὰ συσχετίζεται πρὸς τὴν μεταφορὰ πρὸς ταφὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐφ' ὅσον ὁ ὁρθρος τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἦτο, τρόπον τινά, ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία τοῦ Κυρίου, στὸ τέλος της, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν νεκρώσιμο ἀκολουθία τῶν πιστῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ γίνη ἡ ἐκφορὰ τοῦ σώματος. Οἱ συμβολισμοὶ συνέβαλαν ἰδιαιτέρως στὴν διαμόρφωσι τοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς ἀκολουθίας. Τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι, κατὰ τὴν πατερικὴ ἐρμηνεία, τὸ σύμβολο τοῦ Χριστοῦ· ἡ ἁγία τράπεζα τοῦ τάφου Του. Ἡ εἴσοδος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ καθὼς εἶδαμε προϋπῆρχε, καὶ ἡ ἀπόθεσις του στὴν ἁγία τράπεζα δὲν ἦταν δύσκολο νὰ θεωρηθῇ ὡς συμβολισμὸς τῆς ἐκφορᾶς καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου. Τὸ πρῶτο ποὺ εἰσάγεται εἶναι τὸ τροπάριον «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ...», ποὺ ἀναφέρεται στὸ γεγονός ποὺ ἤθελαν νὰ ἐξάρουν κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῇ. Ἐτσι στὰ χειρόγραφα Βατικανοῦ 1877, Σινᾶ 1094 καὶ 1097, ὅλα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἡ εἴσοδος γίνεται μετὰ τὸ τρισάγιον καὶ ὡς εἰσοδικὸν ψάλλεται τὸ ἄνω-τέρω τροπάριον. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον δὲν κρατεῖται πιά ἀπὸ τὸν διάκονο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἱερέα. Παραθέτομε τὴν ἀναλυτικωτέρα τυπικὴ διάταξιν ἀπὸ τὸν κώδικα Βατικανοῦ 1877: «Ὅτε δὲ ἔλθῃ εἰς τὴν πλήρωσιν τὸ Ἄδξα ἐν ὑψίστοις· γίνεται ἡ εἴσοδος παρὰ τοῦ ἱερέως, ἡλλαγμένου ὄντος πᾶσαν

τὴν στολὴν αὐτοῦ, μετὰ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ διακόνου προηγούμενου μετὰ μανουαλίου, γίνεται δὲ ἐκ τῶν βασιλικῶν πυλῶν· καὶ ὅτε δοξάζει εἰς τὸ τρισάχιον, τότε σφραγίζων εἰσέρχεται. Μετὰ οὖν τὸ τρισάχιον λέγεται τὸ ἀπολυτίκιον, ἡχος β'. «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ...».

Τὸ δεύτερο βῆμα ἔγινε λίγο ἀργότερα. Τὸ Εὐαγγέλιο δὲν ἐφέρετο ὀρθιο, κατὰ τὸν τρόπο πού φέρεται συνήθως στὰς εἰσόδους, ἀλλὰ πλαγίως ἢ ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ ἱερέως, ἢ τέλος τυλιγμένο στὸν ἀέρα, πού συμβόλιζε τὰ νεκρικὰ ὀθόνια τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀναπαράστασις τῆς ἐκφορᾶς καὶ τῆς ταφῆς γίνεται κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν πρὸ παραστατικῆς. Στούς κώδικας τοῦ ΙΔ' -ΙΣΤ' αἰῶνος Βατοπεδίου 320 (931), Παρισίων (Κοισλ.) 215, Βατικανοῦ (Παλατ.) 101, Πατρ. Ἱεροσολύμων 635, Φιλοθέου 153 καὶ Ἀθηνῶν 2670 διασώζεται ἀκριβῶς ἢ δευτέρα αὐτὴ φάσις τῆς ἐξελιξέως τῆς εἰσόδου. Τὰ χειρόγραφα παρουσιάζουν μερικὲς παραλλαγές, στὶς γενικὲς τῆς ὅμως γραμμῆς ἢ εἰσοδος εἶχε πάρει τὴν ἐξῆς διαμόρφωσι: Ὁ ἱερεὺς, ἀλλαγμένος μὲ ὀλόκληρο τὴν ἱερατικὴν στολὴν, εἰσώδευε κατὰ τὸ τρισάχιο τῆς δοξολογίας κρατῶντας τὸ Εὐαγγέλιο «ἐννευλημένον μετὰ τοῦ ἀέρος». Τὸ κρατοῦσε «οὐ καθὼς ἔθος ἔχειν», ἀλλὰ πλαγίως ἐπὶ τοῦ στήθους ἢ «ἀνω τῆς κεφαλῆς» καὶ ἐβάδιζε «ἀργῶς», ἐνῶ ἔψαλλαν τὸ τρισάχιο «καθὼς ἔχομεν ἔθος ψάλλειν εἰς νεκρούς». «Ὅταν ἔφθανε στὰς βασιλικὰς πύλας ἐστέκετο καὶ ἀνέμενε τὴν συμπλήρωσι τοῦ τρισαγίου. Μετ' αὐτὸ ἔλεγε τό «Σοφία» ὀρθοί», καὶ ἀμέσως ἐψάλλετο τὸ εἰσοδικὸν «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ....». Ὁ ἱερεὺς ἔθετε ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τὸ Εὐαγγέλιο καὶ εἰσώδευε διὰ τοῦ κεντρικοῦ κλίτους εἰς τὸ βῆμα καὶ τὸ ἀπέθετε στὴν ἁγία τράπεζα. Ὁ κώδιξ Ἀθηνῶν 2670 μᾶς δίδει μαζὶ μὲ τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς πράξεως αὐτῆς: «Ὁ ἱερεὺς ἀλλάσσει τὴν ἱερατικὴν στολὴν καὶ ἐννευλίσας τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ ἱεροῦ καλύμματος ἕως τὸ μέσον καὶ βαστάζων αὐτὸ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ ὤμου πλαγίως εἰσοδεύει, αἰνιττομένου τοῦ σχήματος τὸν εὐσχήμονα Ἰωσήφ, ὃς τὸ ζωηφόρον σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτω φέρων ἐνεταφίασε. Μετὰ δὲ τὸ τρίτον «Ἀγιος» λέγει ὁ ἱερεὺς «Σοφία» καὶ λέγει εἰσοδικὸν «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ». Καὶ εὐθὺς ψάλλομεν τὸ τροπάριον τῆς προφητείας».

Στὴν τρίτῃ καὶ τελευταία φάσι, πού βρίσκομε στὸν κώδικα Ξενοφῶντος 57 τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μπορούμε εὐκόλῃ νὰ ἀναγνωρίσουμε τὸ προστάδιο τῆς σημερινῆς πράξεως. Ἐχει εἰσαχθῇ ὁ ἐπιτάφιος, πού τείνει νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ Εὐαγγέλιο. Ἡ εἰσοδος ἔχει μετατραπῇ σὲ λιτανείαν, πού γίνεται γύρω ἀπὸ τὸν ναό, γιὰ νὰ ἐξελιχθῇ βρα-

δύτερον στήν περιφορὰ τοῦ ἐπιταφίου τῶν ἡμερῶν μας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε, ὅσα γράψαμε γιὰ τὴν μετατροπὴ τοῦ ἀέρος σὲ ἐπιτάφιο, τὴν ἐκφορὰ του κατὰ τὰ ἀπόστιχα τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τὴν ἐπίδρασί του στὴν διαμόρφωσι τῆς μεγάλης εισόδου τῆς θείας λειτουργίας (ἀπάντησις στὴν ὑπ' ἀριθμ. 206 ἐρώτησι). Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ὁ ἀνωτέρω κώδιξ τὴν νέα μορφή τῆς εισόδου-λιτανείας τοῦ ἐπιταφίου. «Ὅταν ἄρξηται τῆς μεγάλης δοξολογίας, ἐξέρχεται ὁ ἐπιτάφιος ἀπὸ τῶν ἁγίων θυρῶν, προπορευομένων ἕξ μανουαλίων· προπορεύονται δὲ καὶ οἱ διάκονοι μετὰ θυμιατῶν καὶ κανιστριῶν, οἱ δὲ δομέστικοι ψάλλουσι τὸ «Ἄγιος ὁ Θεὸς» καὶ οἱ ἱερεῖς ἅπαξ ἄργῳ· ἐξέρχεται δὲ διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ περιέρχονται τὴν ἐκκλησίαν λιτανεύοντες· καὶ εἰσελθόντες ἔνδον τοῦ ναοῦ, ἔρχονται εἰς τὸ πορφυροῦν καὶ ἵσταται ὁ διάκονος ἔμπροσθεν τοῦ ἐπιταφίου καὶ ποιεῖ σταυρὸν μετὰ τοῦ θυμιατοῦ, λέγουν ὅλοι· «Σοφία· ὀρθοί». Καὶ οἱ ἱερεῖς· «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ» ἕως τοῦ· «Κηδεύσας ἀπέθετο». Ἐπὶ λεγομένου τούτου, εἰσέρχονται ὅλοι εἰς τὸ βῆμα διὰ τῶν ἁγίων θυρίων καὶ τιθέασιν τὸν ἐπιτάφιον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ εὐθὺς τὴν προφητεῖαν».

Αὐτὰ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξι τῆς λιτανείας τοῦ ἐπιταφίου καὶ τῆς θέσεως τοῦ Εὐαγγελίου κατ' αὐτήν. Τὸ Εὐαγγέλιο λιτανεύεται μαζὶ μὲ τὸν ἐπιτάφιο καὶ κατὰ τὰ ἀπόστιχα τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ κατὰ τὴν ἐκφορὰ τοῦ ἐπιταφίου στὸν ὄρθρο τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν ἀποτίθεται στὴν ἁγία τράπεζα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς λιτανείας. Τὸ Εὐαγγέλιο εἰκονίζει τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ ἱστορικῶς εἶδαμε, ὅτι ἀρχικῶς αὐτὸ μόνο «ἐκηδεύετο». Ἡ παράστασις ὅμως τοῦ νεκροῦ Χριστοῦ στὸν μεταγενέστερο ἐπιτάφιο—τὸν ἀρχικὸ ἀέρα, ποὺ εἰκονίζει τὴν νεκρικὴ συνδόνα τοῦ Κυρίου καὶ εἰσῆχθη κατ' ἀρχὰς ὡς περιτύλιγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς σάβανο δηλαδὴ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ—εἶναι τόσο ἐντυπωσιακὴ καὶ τόσο κοντὰ στὴν ψυχολογία τοῦ λαοῦ, ὥστε ὄχι μόνον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἱερέων πολλὰς φορὰς ἢ προσοχὴ συγκεντρώνεται σ' αὐτὸν καὶ παραθεωρεῖται ἢ θέσις τοῦ Εὐαγγελίου. Σ' αὐτὸν τὸν λόγον ὀφείλεται ἴσως τὸ γεγονός, ὅτι μερικοὶ ἱερεῖς, ἰδίως ὅταν εἶναι μόνοι καὶ ἀντιμετωπίζουν ὠρισμένες τεχνικὲς δυσχέρειες στὴν μεταφορὰ Εὐαγγελίου καὶ ἐπιταφίου συγχρόνως, προτιμοῦν, κακῶς βέβαια, νὰ κρατοῦν κατὰ τίς δύο αὐτὲς λιτανεῖες τὸν ἐπιτάφιο καὶ ὄχι τὸ Εὐαγγέλιο. Κατὰ τὴν ὀρθὴ πρᾶξι, ὅταν ὁ ἱερεὺς εἶναι μόνος, κρατεῖ ἐπὶ τοῦ στήθους του τὸ Εὐαγγέλιο καὶ φέρει τὸν ἐπιτάφιο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων του, ἐρριμένον πρὸς τὰ νῶτα.

Ο ΣΚΟΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Εἶναι ἄγνωστο τί ἀκριβῶς ἐννοεῖ ὁ μέγας Παῦλος, ἀναφέροντας ὅτι τοῦ «ἐδόθη σκόλου τῇ σαρκί».

Ἐπρόκειτο γιὰ καμμιά σωματικὴ πάθηση; Ἡ ἦταν ἓνας πειρασμὸς πνευματικῆς τάξεως; Ἄδηλο. Τὸ γεγονὸς πάντως ἦταν ὅτι στὸν πρωταθλητὴ αὐτὸν τῆς ἀγιότητος ὁ Θεὸς εἶχε ἐπιτρέψει νὰ ὑπάρχη μιὰ σκιά, ποὺ ἀποτελοῦσε κάτι σὰν εἰρωνία τῆς ἀσύγκριτης τελειότητός του, κάτι ποὺ τοῦ θύμιζε ὅτι δὲν εἶχε φθάσει σὲ τόσο ὕψος ἀπλῶς μόνος του, ἀλλὰ τὸ ὤφειλε στὴ θεία Χάρη. Τρεῖς φορὲς εἶχε παρακαλέσει τὸν Κύριο νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν «σκόλοπα». Καὶ πῆρε τὴν ἀπάντησιν: «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου».

Ἐμεῖς, ἂν καὶ οὔτε ἀπὸ πολὺ μακριὰ δὲν μπορούμε νὰ συγκριθοῦμε μὲ τὸν Παῦλο, ἀδημονοῦμε καὶ δυσανασχετοῦμε, ὅταν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ κάποια ἐπίμονη θλίψη στὴ ζωὴ μας. Ἀναρωτιόμαστε γιατί ὁ Θεὸς τὴν ἐπιτρέπει, γιατί τὴν ἀφήνει νὰ ὑπάρχη καὶ νὰ μᾶς δοκιμάζῃ. Ἀλλὰ εἶναι μιὰ ἀπορία παράλογη. Γιατί, καὶ ἀπὸ ἄλλα σημεῖα τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἀπὸ τὴν περίπτωσιν τοῦ μακαρίου Παύλου, ἔχουμε ἐτοιμὴ τὴν ἀπάντησιν. Ἡ θλίψη αὐτῇ, ὁ δικὸς μας «σκόλου», ὑπάρχει γιὰ τὸ καλὸ μας καὶ ὄχι γιὰ τὸ κακὸ μας. Ὑπάρχει, πρὸ παντός, γιὰ νὰ μᾶς θυμίξῃ ὅτι ἡ αὐτάρκεια ποὺ διψᾷ ἡ ψυχὴ, δὲν ἀντλεῖται ἀπὸ τὸ ἐγώ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀντικειμενικὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ καὶ μᾶς χαριτώνει. Σημασίαν ἔχει τὸ νὰ εἴμαστε κοντὰ στὸν Θεό, νὰ ἔχουμε εὐγνώμονη στάσιν ἀπέναντί του. Καὶ νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι σ' Αὐτὸν ὀφείλουμε τὸ πᾶν. «Τί γὰρ ἔχομεν ὃ οὐκ ἐλάβομεν;», ὅπως θὰ ἔλεγε πάλι ὁ Παῦλος.

Τὸ νὰ νοιώθῃ κανεὶς ἱκανοποίησιν ἀποκλειστικὰ γιὰ ὅ,τι ὁ ἴδιος κατορθώνει, δὲν εἶναι γνώρισμα γνήσιας εὐσέβειας. Εἶναι φαρισαϊσμός. Τὸ κακὸ, στὴ ζωὴ μας, ὑπηρετεῖ ἄθελά του, κατὰ οἰκονομίαν Θεοῦ, τὴ σωτηρίαν μας. Ἀγγελος Σατάν κολάφισε τὸν Παῦλο γιὰ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν, γιὰ νὰ τὸν κρατῇ μέσα στὴν ταπεινοφροσύνη: «Ἐδόθη μοι... Ἀγγελος Σατάν, ἵνα με κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι». Ἡ σφήνα ἐνὸς «σκόλοπος» πολλὰς φορὲς δὲν εἶναι παρὰ ἓνας γάντζος ὁδυνηρὰ μὲν χωμένος μέσα στὴν ψυχὴ, ἀποτελεσματικὰ δὲ συγκρατῶντας τὴν γιὰ νὰ μὴ πέσῃ στὴν ἄβυσσον τῆς ἐγωπάθειας.

Ὁ προορισμός καὶ τὸ νόημα κάθε «σκόλοπος» εἶναι νὰ σώζη τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν αὐταρέσκειαν τῆς ἀγιότητος. Ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος ἐπιβιώσεως τοῦ ἐγωΐσμοῦ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἱκανοποιημένος γιὰ τὸ ὅτι σὲ ὅλα τὰ κύρια σημεῖα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς ἔχει δώσει τὸ «παρὼν» μὲ ἔργα. Ἡ ἱκανοποίησις ποῦ πρέπει νὰ νοιώθουμε καὶ νὰ μᾶς «ἄρκη», ἔγκειται — διδάσκει ἡ ἀπάντησις τοῦ Κυρίου στὸν Παῦλο — ὄχι στὸ τί κατορθώνουμε, ἀλλὰ στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ καρδιά μας εἶναι πάντα στραμμένη, σὰν πυξίδα ποῦ λειτουργεῖ καλά, πρὸς τὸν Κύριο, πρᾶγμα ποῦ σημαίνει ὅτι βρισκόμαστε στὴ χάρις του. Γιατί, καθὼς λέγει ὁ μέγας Πασκάλ, τὸ ὅτι ζητᾶμε τὸν Θεόν, σημαίνει ὅτι τὸν βρήκαμε. Αὐτὴ ἡ πραγματικότης δὲν σημαίνει ὅτι μπορούμε νὰ μὴ δίνουμε σημασίαν καὶ νὰ μὴν ὑποφέρουμε γιὰ τὶς ἐλλείψεις μας, ὅτι παῦδι νὰ βρίσκεται πάντα μπροστά μας τὸ χρέος τοῦ ἀκοίμητου ἀγῶνος γιὰ τὴν πρόοδόν μας στὸν χῶρον τῆς ἀγιότητος.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, μιλῶντας κάπου γιὰ τὴν κατάνυξιν, φέρνει σὰν τέτοιο παράδειγμα τὸν Δαυὶδ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Παῦλο. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ μεγάλοι δίκαιοι, λέγει ὁ ἱερὸς Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἔβλεπαν καὶ δὲν λογάριαζαν τὰ κατορθώματά τους, ἀλλὰ ἔφερναν στὸν νοῦ τους ὅ,τι σκίαζε τὴ ζωὴ τους, νοιώθοντας πάντα ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ τὸν ἑαυτὸ τους σὰν χρεώστη καὶ ὑπόλογο.

Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι ἡ οὐσία τῆς ἀγιότητος δὲν ἔγκειται στὸ τί ἔχει κατορθώσει κανεὶς, ὅσο σπουδαῖο καὶ θαυμαστὸ καὶ ἂν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ στὸ ταπεινὸ φρόνημα, στὴ συντριβὴ τῆς καρδιάς, στὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν πρὸς τὸν Θεόν. Ὄταν ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ αἰσθήματα μέσα στὸν πιστό, εἶναι τὰ ἐχέγγυα τῆς ἀγιότητος, εἶναι ἡ ἀπόδειξις ὅτι αὐτὸς βρίσκεται μέσα στὴ θεία χάριν, εἶναι ἤδη «ἀρκετὰ» ἅγιος, γιατί μὲ τέτοια συναίσθησις ἀσφαλῶς θὰ γίνῃ ἀκόμη πιὸ ἅγιος, ἀπὸ τὴν ἀποψὴ τῶν κατορθωμάτων. Ἡ ἀγιότης δηλαδὴ δὲν ἔχει κανένα ναρκισσισμό οὔτε σὰν ἤδη κατάστασιν οὔτε σὰν ἐπιδίωξιν. Ὁ σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ θεαρέσκεια καὶ ὄχι ἡ αὐταρέσκεια.

Ὄταν, λοιπόν, ἐργαζώμαστε τὴν ἀρετὴν, πρέπει νὰ θεωροῦμε σὰν μοναδικὴ καὶ ἀπόλυτη ἀμοιβή της τὸ ὅτι ἔτσι κάνουμε κάτι ποῦ ἀρέσει στὸν Θεόν. Καὶ ἀπλῶς τὸ ὅτι τὴν ποθοῦμε καὶ τὴν ἐπιδιώκουμε, ἄσχετα μὲ τὸ ἀποτέλεσμα, εἶναι σημάδι τοῦ ὅτι «ὁ Θεὸς ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν».

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους Α'. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τέχνη καὶ Ἡθικαὶ ἀξίαι. — **Μ.Σ.Ε./Π.Ε.** Ὁργάνωσις τῶν κατὰ Μητροπόλεις Ἱερατικῶν Συνεδρίων. — Δ' Συνέδριον Ἱεροκηρύκων. — **Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη**, Ἐμφάνισις καὶ ἀντιμετώπισις τῆς συγχρόνου ἀθεΐας. — **Γρηγόριος Λαυριώτης**. — **Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου**, «Προσκύνημα ὀφειλῆς» εἰς Ἀγίαν Λαύραν — Μέγα Σπήλαιον. — **Ἱερ. Ἐμμανουὴλ Περογιαννάκη**, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν «Ἐφημέριον». — **Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Κακουλίδου**, Χριστιανικὴ Ὁρησκεία καὶ δεισιδαιμονίαι. — **Ἀρχιμ. Πολυκάρπου Κοροβέση**, Ἡ προσευχὴ καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. — **Αἰδес. Δρος Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου**, Ἐνοριακά, Ἡ ἐνότης ὡς συνισταμένη τῆς Ὁρθοδόξου Πνευματικότητος. — **Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου**, Γνωριμία μὲ τὸν Ὁρθόδοξο Μοναχισμό. — **Παναγιώτου Δ. Σακελλαρίου**, Ἀρχιμ. Θεολόγος Κ. Παρασκευαΐδης δ. Θ. (1876-1938). Ὁ ἀπ' ἀμβωνος διδάσκαλος καὶ ὁ ἐπιστήμων. — **Δημήτρη Φερουση**, Ἐκκλησία καὶ Κόσμος, «Διαμαρτυρίες καὶ ἀδιέξοδος». — **Φ.** Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, Ὁ σκόλοψ τοῦ Παύλου.

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιοδικοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐξ 100 δραχμῶν ἑτήσιαν συνδρομὴν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140), Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθῆναι 140.